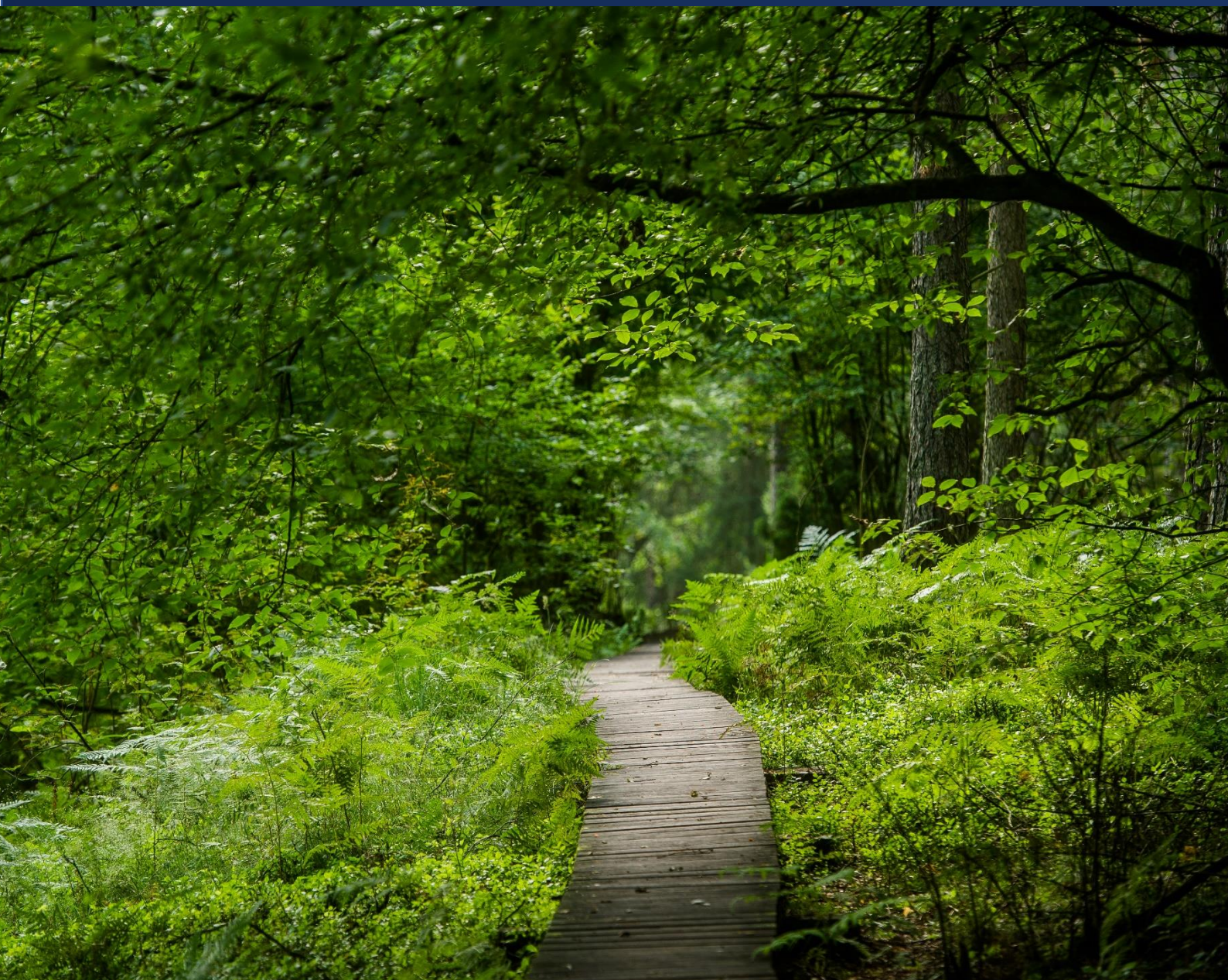


**PRZEDSIĘWZIĘCIE STRATEGICZNE
„POMORSKA STREFA UZDROWISKOWA”
- POTENCJAŁ I PLAN ROZWOJU**



! Pomorskie



SAMORZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

PRZEDSIĘWZIĘCIE STRATEGICZNE „POMORSKA STREFA UZDROWISKOWA” – POTENCJAŁ I PLAN ROZWOJU

Autorzy: dr Anna Białk-Wolf, Mariusz Arent, Piotr Tatara

Zlecniodawca: Województwo Pomorskie

Okładka: fot. Mateusz Ochocki / Pomorskie.travel

GDAŃSK 2023



Spis treści

PRZEDSIĘWZIĘCIE STRATEGICZNE „POMORSKA STREFA UZDROWISKOWA” - POTENCJAŁ I PLAN ROZWOJU	1
Spis treści.....	3
Wstęp	5
1. Turystyka i zdrowie	7
1.1. Pojęcie zasobów prozdrowotnych i ich rola w profilaktyce zdrowotnej	7
1.1.1. Definicja i elementy składowe zasobów prozdrowotnych	7
1.1.2. Zarys problematyki profilaktyki zdrowotnej	10
1.1.3. Rola zasobów prozdrowotnych w profilaktyce zdrowotnej.....	11
1.2. Koncepcja regionów zdrowia	13
1.3. Trendy turystyki prozdrowotnej.....	14
2. „Pomorska Strefa Uzdrawiskowa” jako destynacja turystyki prozdrowotnej.....	17
2.1. Krótki zarys charakterystyki województwa pomorskiego	17
2.2. Uwarunkowania i perspektywy rozwoju „Pomorskiej Strefy Uzdrawiskowej”	18
2.3. Środowiskowe zasoby prozdrowotne w województwie pomorskim	20
3. Spójność założeń funkcjonowania przedsięwzięcia z najważniejszymi dokumentami strategicznymi - uwarunkowania krajowe i zagraniczne.....	23
3.1. Europejska agenda dla turystyki 2030 – Konkluzje Rady Europejskiej.....	23
3.2. Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2030 roku	23
3.3. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030.....	24
3.4. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybołówstwa 2030	25
3.5. Polityka Społeczna wobec Osób Starszych do 2030	25
3.6. Krajowy Plan Odbudowy.....	25
3.7. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030.....	26
3.8. Strategia uzdrawiskowa Sopotu na lata 2023-2030.....	27
3.9. Strategia Rozwoju Miasta Ustka do roku 2030	28
4. Baza ilościowa i jakościowa pomorskiej turystyki prozdrowotnej.....	28
4.1. Oferta podmiotów świadczących usługi medyczne	28
4.2. Oferta podmiotów świadczących usługi prozdrowotne niemedyczne.....	30
4.3. Ocena potencjału oferty z uwzględnieniem działalności uzdrawisk	30
4.4. Potencjał współpracy na rzecz rozwoju turystyki prozdrowotnej.....	32
5. Propozycje produktów niematerialnych i materialnych uwzględniające kwalifikacje personelu w kontekście aktualnych potrzeb	33

5.1. Tło uwarunkowań historycznych kształtowania przestrzeni publicznej z uwzględnieniem budżetów obywatelskich	33
5.2. Propozycje obiektów prozdrowotnych zlokalizowanych w przestrzeni ogólnodostępnej	35
5.2.1. Propozycje kompleksowe rozwiązań prozdrowotnych	35
5.2.2. Podstawowe obiekty prozdrowotne	44
5.2.3. Elementy uzupełniające infrastrukturę prozdrowotną.....	59
5.3 Propozycje usług prozdrowotnych	63
6. Kryteria miejsc i obiektów prozdrowotnych jako czynniki wpływające na kierunki promocji i rozwoju „Pomorskiej Strefy Uzdrowiskowej”	66
6.1. Założenie wstępne.....	66
6.2. Kryteria obligatoryjne i dodatkowe oraz wskaźniki miejsc i obiektów prozdrowotnych	67
6.2.1. Sfera środowiskowa.....	68
6.2.2. Sfera społeczna.....	71
6.2.3. Sfera ekonomiczna	73
6.3. Zasady ewaluacji miejsc, obiektów i rozwiązań prozdrowotnych.....	73
6.4. Założenia dotyczące promocji Przedsięwzięcia Strategicznego „Pomorska Strefa Uzdrowiskowa”	74
6.5. Wyzwania rozwoju „Pomorskiej Strefy Uzdrowiskowej”	76
7. Dobre praktyki z kraju i za granicą	78
7.1. Przykłady rozwiązań prozdrowotnych z Polski.....	78
7.1.1. Województwo pomorskie.....	78
7.1.2. Muszyna i Lidzbark Warmiński.....	79
7.2. Przykłady miejsc o znaczeniu prozdrowotnym z zagranicy.....	80
7.2.1. Chiny, Hajnan jako przykład miasta zdrowia.....	80
7.2.2. Dubaj i Neom – arabskie przykłady miast zdrowia.....	81
7.2.3 Przykład europejski – Fryburg Bryzgowijski	82
Zakończenie i wnioski.....	83
Załącznik nr 1: KARTA OCENY MIEJSC PROZDROWOTNYCH	85
Załącznik nr 2: KARTA OCENY OBIEKTÓW PROZDROWOTNYCH	89
Załącznik nr 3: KARTA OCENY ROZWIĄZAŃ PROZDROWOTNYCH	94
Załącznik nr 4: Tężnie ogólnodostępne w województwie pomorskim w 2023 r.	96
Bibliografia.....	97
Spis rysunków	100
Wykaz skrótów	101

Wstęp

Początek XXI wieku to moment, w którym doświadczamy istotnych zmian w zakresie podejścia do naszego zdrowia. Wynika ono z jednej strony z postępującego zanieczyszczenia środowiska, a z drugiej strony ze wzrastającej świadomości zdrowotnej i znajomości czynników je warunkujących. Aktualnym zjawiskiem w Polsce i Europie jest szybko starzejące się społeczeństwo, które w połączeniu z postępem technologicznym prowadzi do eksplozji kosztów opieki zdrowotnej. W tym kontekście kluczowego znaczenia nabiera profilaktyka zdrowotna, która może być z powodzeniem realizowana poprzez turystykę.

Wyzwaniom tym stara się sprostać samorząd województwa pomorskiego planując m.in. realizację przedsięwzięcia strategicznego „Pomorska Strefa Uzdrowiskowa”. „Przedsięwzięcie to ma charakter ponadregionalny i stanowi modelowy przykład podejścia do zrównoważonego planowania i rozwoju oferty spędzania czasu wolnego, służący jednocześnie aktywizacji mieszkańców regionu, profilaktyce zdrowotnej oraz rozwojowi turystyki w województwie pomorskim w oparciu o nadmorskie przestrzenie o naturalnych walorach krajobrazowych i potencjale prozdrowotnym lub uzdrowiskowym”¹. Stanowi odpowiedź na współczesne trendy dotyczące starzenia się społeczeństwa, wzrastającej świadomości zdrowotnej i potrzeby prozdrowotnego spędzania wolnego czasu. Ma służyć aktywizacji mieszkańców regionu, profilaktyce zdrowotnej oraz rozwojowi turystyki w województwie pomorskim poprzez wsparcie miejsc i obiektów o charakterze prozdrowotnym.

Celem niniejszego dokumentu jest wskazanie praktycznych rozwiązań zwiększających potencjał turystyki zdrowotnej w województwie pomorskim. Może być to osiągnięte poprzez inwestycje w rozwiązania prozdrowotne dotyczące zarówno infrastruktury, jak również poszerzenia oferty usług. Należy zatem wyznaczyć miejsca i obiekty, które mają potencjał prozdrowotny.

W celu oceny zasobów prozdrowotnych regionu przyjęto, że obejmują one elementy mogące mieć pozytywny wpływ na stan zdrowia człowieka w aspekcie fizycznym, psychicznym, społecznym i zaliczono do nich:

- zasoby środowiska,
- świadomość zdrowotną,
- wartości i tradycje zdrowotne,
- usługi i infrastrukturę prozdrowotną, które podnoszą atrakcyjność destynacji.

Województwo pomorskie z uwagi na swoje nadmorskie położenie, posiadane zasoby naturalne (czołowe miejsca w zakresie lesistości w kraju, liczne tereny o szczególnych walorach przyrodniczych, zasoby solanki) oraz tradycję miejsc uzdrowiskowych (wykraczającą poza obecne uzdrowiska Sopot i Ustkę) stanowi destynację zdrowia rozumianą jako obszar:

- z niezanieczyszczonym środowiskiem naturalnym,
- dobrą infrastrukturą medyczną i turystyczną,
- ciekawą ofertą kulturową,
- w którym aktywnie wspiera się rozwój oferty prozdrowotnej.

¹ „Regionalny Program Strategiczny w zakresie gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego” – dokument strategiczny samorządu województwa pomorskiego.

Miejsca takie są odpowiedzią na współczesne trendy turystyki prozdrowotnej, do których należy zaliczyć wzrost znaczenia: holistycznego traktowania zdrowia, roli naturalnego otoczenia podczas wypoczynku i aspektów ekologicznych, indywidualizacji oferty oraz wykorzystania surowców naturalnych w procesie leczenia.

Realizacja przedsięwzięcia strategicznego pod nazwą „Pomorska Strefa Uzdrawiskowa” (PSU) ma swoje uzasadnienie w zapisach strategicznych dokumentów na szczeblu europejskim, krajowym i regionalnym, które szczegółowo zostały opisane w rozdziale trzecim.

Ocena zasobów prozdrowotnych województwa pomorskiego i działań dotyczących turystyki zdrowotnej wskazuje na:

- pozytywne aspekty dotyczące ilości, jakości powietrza, liczby obszarów chronionych, wyjątkowości fauny, bogactwa rzek,
- długą tradycję działań podejmowanych na rzecz zdrowia w przestrzeni publicznej,
- potrzebę budowania elementów prozdrowotnych w przestrzeni publicznej, dzięki którym można poprawić swój stan zdrowia, co wynika z rosnącego udziału pomysłów mających bezpośredni wpływ na zdrowie w ramach budżetów obywatelskich.

Wykazano także braki w zakresie:

- formalnej organizacji zrzeszającej podmioty działające w tej sferze, mimo, że na przestrzeni ostatnich lat były wielokrotnie podejmowane wysiłki w celu powołania takiej organizacji,
- szczegółowych danych dotyczących poziomu hałasu,
- badań dotyczących wpływu solanki na nasze zdrowie,
- oceny występowania złóż borowiny,
- koordynacji działań na rzecz turystyki zdrowotnej.

Ponadto w wyniku przeprowadzonych analiz zauważono:

- trend zmniejszającej się liczby szpitali oferujących usługi medyczne,
- spadek dostępnych tłumaczeń stron na obce języki wśród podmiotów medycznych, będący wynikiem spadku zainteresowania pacjentami zagranicznymi,
- duże zainteresowanie problematyką zdrowia wśród hoteli.

W opracowaniu przedstawiono pomysły rozwiązań małej architektury, które wpływają na zwiększenie prozdrowotnego charakteru miejsc. Można je podzielić na trzy grupy:

- projekty o charakterze punktowym, których idealnym umiejscowieniem są kompleksy zdrowotne, ale mogą być dowolnie wkomponowywane w istniejące przestrzenie,
- propozycje rozwiązań uzupełniające charakter prozdrowotny miejsc, również poprzez dbanie o komfort osób je odwiedzających,
- propozycje projektów stanowiących całe kompleksy zdrowotne.

Integralną część opracowania stanowią karty oceny miejsc i obiektów prozdrowotnych, które są autorską koncepcją służącą do identyfikacji i oceny stopnia prozdrowotności. Miejsca i obiekty, w których będą wdrażane nowe rozwiązania, muszą spełniać wymagania obligatoryjne i dodatkowe, które podzielono zgodnie z ideą rozwoju zrównoważonego na:

- sferę środowiskową z kryteriami dotyczącymi m.in. jakości powietrza, będącego kluczowym zagrożeniem dla naszego zdrowia, poziomu hałasu jako czynnika wpływającego na jakość życia, a także walorów przyrodniczych;
- sferę społeczną dotyczącą infrastruktury, do której należą: elementy użytkowania przestrzeni, dostępność transportowa, dostępność dla osób ze szczególnymi

potrzebami, w tym szczególnie dla osób z niepełnosprawnościami, walory antropogeniczne;

- sferę ekonomiczną, która została uznana za trudną do uchwycenia w zakresie oceny miejsc, ale możliwą w ocenie obiektów.

Przy wyborze i określaniu wskaźników oceniających poszczególne kryteria wzięto pod uwagę przepisy prawa, wyniki badań naukowych dotyczących wpływu czynników środowiskowych na nasze zdrowie, a także realne możliwości oceny parametrów. Ich zadaniem jest ocena obecnego stanu miejsc i obiektów, wskazywanie kierunku rozwoju w zakresie dbałości o środowisko, a także podnoszenie wiedzy o czynnikach warunkujących stan naszego zdrowia.

Najważniejszym trendem na rynku usług zdrowotnych jest potrzeba holistycznych ofert o zindywidualizowanym charakterze. Tak więc obiekty o charakterze prozdrowotnym powinny także oferować usługi wspierające każdy wymiar naszego zdrowia.

W zakresie promocji „Pomorskiej Strefy Uzdrawiskowej” wskazano na:

- konieczność komunikacji na zewnątrz regionu, jak i do jego mieszkańców,
- potrzebę dbałości o spójność przekazu i podkreślenie tradycji kuracyjnych, roli zdrowotnych zasobów regionu i dziedzictwa niematerialnego,
- potrzebę opracowania identyfikacji wizualno-sensorycznej, obejmującej elementy graficzne, zapachowe i dźwiękowe.

Wyzwania związane z rozwojem „Pomorskiej Strefy Uzdrawiskowej” dotyczą:

- czynników zewnętrznych, takich jak zmiany klimatyczne i zawirowań politycznych, które są istotne z uwagi na ich wpływ na warunki uprawiania turystyki oraz oddziaływanie na zachowania i decyzje podróżnych,
- czynników wewnętrznych, związanych m. in z brakiem szerokiego zainteresowania gmin. i obiektów rozwojem w kierunku budowania ofert prozdrowotnej, niedostatecznym poziomem badań nad właściwościami leczniczymi solanki oraz wyzwaniach organizacyjnych w sferze zbudowania produktu markowego pod nazwą „Pomorska Strefa Uzdrawiskowa”.

W opracowaniu wskazano przykłady miejsc działających w oparciu o ideę regionów zdrowia, które świadczą o możliwości wykorzystania obszaru zdrowia do budowania przewagi konkurencyjnej destynacji.

Poprzez rozwój możliwości dbania o zdrowie realizacja tego przedsięwzięcia wpływa na budowanie dobrobytu społeczeństwa, tym samym gwarantuje wiele miejsc pracy i przyczynia się do zadowolenia i większej identyfikacji mieszkańców z miejscem oraz regionem.

1. Turystyka i zdrowie

1.1. Pojęcie zasobów prozdrowotnych i ich rola w profilaktyce zdrowotnej

1.1.1. Definicja i elementy składowe zasobów prozdrowotnych

Do tej pory nie zidentyfikowano formalnej definicji zasobów prozdrowotnych. Określenie to pojawia się najczęściej w kontekście psychologii i odnosi do umiejętności radzenia sobie w

trudnych sytuacjach oraz wyzwaniu pozytywnych emocji traktowanych jako źródło energii człowieka².

Natomiast zgodnie ze Słownikiem Języka Polskiego PWN zasobem określamy „pewną ilość czegoś nagromadzoną w celu wykorzystania w przyszłości”, a także „posiadane doświadczenie, wiedza, umiejętności”³. W naukach prawnych zauważono, że ustawodawca posługuje się pojęciem „zasoby” w różnym kontekście, używając dodatkowych określeń⁴. W naukach ekonomicznych można wyróżnić podejście zaproponowane przez Ch. Hofer i D. E. Schendel⁵, którzy proponują podział zasobów na pięć kategorii: zasoby materialne, finansowe, ludzkie, technologiczne i organizacyjne. Z punktu widzenia celów niniejszego opracowania ciekawą klasyfikację zasobów proponują D. de Wit i R. Meyer⁶, którzy podzielili zasoby na grupę zasobów materialnych i niematerialnych. Generalnie możemy jednak stwierdzić brak jednoznaczności w ujmowaniu pojęcia zasobów⁷ oraz brak adekwatnej definicji dla celów niniejszego opracowania.

Z kolei pojęcie zdrowia najczęściej definiuje się jako: „stan pełnego dobrostanu fizycznego, umysłowego i społecznego, a nie tylko brak choroby czy niedomagania”. A zatem zdrowie to nie tylko brak choroby, jak często pojmowano je wcześniej, ale również „dobrostan”, czyli także pozytywne aspekty funkcjonowania człowieka w wymiarze fizycznym, umysłowym, emocjonalnym, społecznym i publicznym. Zdrowie traktuje się także jako wartość, stan, dyspozycję i proces⁸. Można zauważyć, że w nawiązaniu do ogólnie przyjętej definicji zdrowia w każdym człowieku i w każdej z jego sfer (biologicznej, psychicznej, społecznej) są zawarte określone zasoby (predyspozycje), które mogą uaktywnić się w konkretnych sytuacjach życiowych, wywołując proces w kierunku zdrowia lub choroby⁹.

Dla celów niniejszego opracowania „zasoby prozdrowotne” obejmować będą elementy mogące pozytywnie wpływać na stan zdrowia człowieka w aspekcie fizycznym, psychicznym i społecznym.

Niewątpliwie wpływ na zdrowie człowieka ma środowisko, które – zgodnie z Ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r. „Prawo ochrony środowiska”¹⁰ - rozumiemy jako „ogół elementów przyrodniczych, w tym także przekształconych w wyniku działalności człowieka, a w szczególności powierzchnię ziemi, kopaliny, wody, powietrze, krajobraz, klimat oraz pozostałe elementy różnorodności biologicznej, a także wzajemne oddziaływania pomiędzy tymi elementami”. Elementy te oddziałują na nasze zdrowie, m.in. poprzez wpływ na jakość wdychanego powietrza i spożywanej żywności.

Kolejnym elementem oddziałującym na nasze zdrowie są usługi prozdrowotne. Mogą być zdefiniowane jako produkty o charakterze niematerialnym, które powstają w wyniku pracy

² Przykładowo: B. Borys, Zasoby zdrowotne w psychice człowieka, Forum Medycyny Rodzinnej 2010, tom 4, nr 1 s. 51.

³ <https://sjp.pwn.pl/sjp/zasob;2544125.html>, z dnia 24.11.2023 r.

⁴ A. Haładaj, J. Trzewik, Pojęcie strategicznych zasobów naturalnych – uwagi krytyczne. *Przeгляд Prawa Ochrony Środowiska* [online]. 10 czerwiec 2014, nr 1, s. 27–46. [udostępniono 27.11.2023]. DOI 10.12775/PPOS.2014.002., s. 29.

⁵ Ch. Hofer, D.E. Schendel, *Strategy Formulation: Analytical Concepts*, West Publishing, 1978, St. Paul, Minn, cyt. za: R. Śliwiński, Zasoby kształtujące konkurencyjność polskich przedsiębiorstw. *Gospodarka Narodowa. The Polish Journal of Economics*. 2012, 255(4), s. 37.

⁶ B. De Wit, R. Meyer, *Synteza strategii*, PWE, 2007 Warszawa, cyt. za: R. Śliwiński, op. cit., s. 38.

⁷ A. Haładaj, J. Trzewik, op. cit., s. 32.

⁸ N. Ogińska-Bulik, Z. Juczyński, *Osobowość, stres a zdrowie*. Wydawnictwo Delfin, Warszawa 2008: 17., cyt. za B. Borys, Zasoby zdrowotne w psychice człowieka, Forum Medycyny Rodzinnej 2010, tom 4, nr 1, 44–52, s. 45.

⁹ B. Borys, op. cit., s. 45.

¹⁰ Dz. U. z 2022 r. poz. 2556 z późn. zm.

ludzi (w szczególności lekarzy, fizjoterapeutów, instruktorów) i oddziałują na stan zdrowia człowieka¹¹. Mogą być też opisane jako te, które są „oferowane przez przedsiębiorstwa świadczące usługi typowo zdrowotne, w tym medyczne (lecnicze) oraz rekreacyjno-sportowe, wchodzące w skład usług wellness”.¹² Do usług prozdrowotnych, możemy m.in. zaliczyć usługi:

- medyczne (wykonywane przez lekarzy, pielęgniarki),
- rehabilitacyjne (wykonywane przez fizjoterapeutów, psychoterapeutów, psychologów),
- z zakresu wellness i spa (wykonywane przez specjalistów),
- dotyczące poprawy sprawności fizycznej,
- związane z propagowaniem zdrowia psychicznego (obejmującego dobre samopoczucie, poczucie własnej wartości, kontroli i koherencji, optymizm, zdolność do podejmowania, rozwijania i utrzymania wzajemnie satysfakcjonujących, bezpośrednich, osobistych stosunków społecznych oraz zdolność radzenia sobie w życiu z przeciwnościami, trudnościami i kryzysami)¹³,
- związane ze społecznym wymiarem zdrowia, do których w szczególności zaliczymy obszar związany z wydarzeniami kulturowymi i integrację,
- związane z propagowaniem zdrowego odżywiania.

Do zasobów prozdrowotnych zaliczymy elementy systemu opieki zdrowotnej (podstawową opiekę zdrowotną, przychodnie specjalistyczne, szpitale) oraz infrastrukturę uzdrowiskową. Biorąc pod uwagę szeroką definicję zdrowia trzeba tutaj zaliczyć także obiekty hotelarskie, które oferują usługi prozdrowotne, w szczególności obiekty określane w publikacjach anglojęzycznych jako „medhotele”. **Tak więc materialne zasoby, które służą do realizacji celów prozdrowotnych określone zostaną infrastrukturą prozdrowotną.**

Odwołując się do słownikowej definicji zasobu, mówiącej o nagromadzonej wiedzy i umiejętności, należy też podkreślić, że tradycje zdrowotne i styl życia mogą być traktowane jako istotny zasób prozdrowotny.

Podsumowując zasoby prozdrowotne będą obejmować:

A. Zasoby materialne:

- zasoby środowiska (w rozumieniu ustawy¹⁴) oraz inne elementy środowiska, w szczególności poziom hałasu, promieniowania czy zanieczyszczenia światłem,
- infrastrukturę prozdrowotną, w tym uzdrowiskową: deptaki, pijalnie wody, tężnie, parki, domy zdrojowe, ścieżki zdrowia.

B. Zasoby niematerialne:

- usługi prozdrowotne,
- świadomość zdrowotną (styl życia),
- wartości i tradycje zdrowotne.

¹¹ A. Hadzik, R. Tomik, Usługi prozdrowotne w turystyce uzdrowiskowej jako źródła wartości w ekonomii i kulturze fizycznej. Próba identyfikacji, *Ekonomiczne Problemy Turystyki*, 2017, nr 2(38), s. 12.

¹² A. Dąbrowska, M. Janoś-Kresło, A. Lubowiecki-Vikuk, Styl życia wellness a zachowania osób starszych na rynku usług prozdrowotnych [w:] W. Nowak, K. Szalonka (red.), *Zdrowie i style życia: wyzwania ekonomiczne i społeczne*, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 2019, s. 49.

¹³ Z. Woźniak, W Stronę Zdrowia Społeczności - Socjologiczny Kontekst Nowej Polityki Zdrowotnej, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny Rok Lxvi - Zeszyt 1 – 2004*, s. 165.

¹⁴ Dz. U. z 2022 r. poz. 2556 z późn. zm.

1.1.2. Zarys problematyki profilaktyki zdrowotnej

Profilaktyka zdrowotna jest rozumiana jako działania mające na celu zapobieganie chorobom, poprzez ich wczesne wykrycie i leczenie lub jako wszelkiego rodzaju działania zmierzające do utrzymania aktualnego stanu zdrowia jednostki, zmniejszenia prawdopodobieństwa niepożądanych stanów chorobowych w przyszłości oraz aktywne im przeciwdziałanie.

Wyróżnia się cztery rodzaje profilaktyki zdrowotnej¹⁵:

- wczesną, która obejmuje wszystkie działania, które skupiają się na kształtowaniu prawidłowych wzorców zdrowotnych,
- I fazy, która dotyczy kontrolowania czynników ryzyka i zapobiegania chorobom ogólnie, a także konkretnym schorzeniom,
- II fazy, obejmującą wszystkie działania skierowane do osób, które znajdują się w grupie ryzyka. Jej celem jest wczesne wykrycie choroby, a tym samym wdrożenie leczenia w momencie, w którym jest największa szansa na jego powodzenie,
- III fazy, która jest skierowana do osób chorych, a jej celem jest minimalizowanie skutków choroby i zapobieganie powikłaniom. Obejmuje leczenie, rehabilitację oraz działania, które prowadzą do zwiększenia poziomu samodzielności i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

Pojęciami nierozdzielnie związanymi z profilaktyką zdrowotną jest promocja zdrowia i edukacja zdrowotna. Poprzez promocję zdrowia rozumiemy proces umożliwiający każdemu człowiekowi zwiększenie oddziaływania na własne zdrowie (w celu jego poprawy) oraz na czynniki je warunkujące. Promocja zdrowia może być też ujęta jako kombinacja działań edukacyjnych i odpowiedniego wsparcia środowiskowego, społecznego, politycznego, organizacyjnego, ekonomicznego, prawnego, taktycznego dla praktykowania działań sprzyjających zdrowiu¹⁶. Promocję zdrowia można realizować wśród osób zdrowych, zagrożonych chorobą, jak i chorych, równoległe do różnych faz profilaktyki.

Ważnym elementem promocji zdrowia jest edukacja zdrowotna traktowana jako proces polegający na kształtowaniu posiadanych umiejętności, czy zdobywaniu wiedzy z zakresu ochrony zdrowia w celu zmiany określonego zachowania¹⁷. Są to „zaplanowane, różnorodne działania edukacyjne, ukierunkowane na udzielanie ludziom pomocy w uzyskiwaniu kompetencji, dzięki którym mogą oni podejmować działania dla zachowania (ochrony), utrzymania i doskonalenia/umacniania zdrowia własnego i innych ludzi”¹⁸.

Do cech edukacji zdrowotnej zaliczymy¹⁹:

- koncentrację na uczeniu się (learning) - aktywności, zaangażowaniu i działaniu osób uczestniczących w edukacji zdrowotnej,
- prowadzenie edukacji przez całe życie człowieka, z dostosowywaniem do zmieniających się potrzeb i wyzwań codziennego życia,
- dobrowolność udziału – bez przymusu i nacisku na uczących się, przy pełnym zrozumieniu i akceptacji przez nich działań podejmowanych w ramach edukacji zdrowotnej,

¹⁵ Profilaktyka Zdrowotna W Systemie Ochrony Zdrowia, NIK, 2016 r.

¹⁶ B. Woynarowska (red.), Edukacja zdrowotna, Warszawa, PWN, 2017, s. 121.

¹⁷ I. Nowakowska, M. Ćwierotka, A. Ćwierotka, Edukacja Zdrowotna Jako Istotny Element Poprawy Systemu Zdrowotnego Pielęgniarstwo Polskie nr 3, (61) 2016, s. 15.

¹⁸ B. Woynarowska, op. cit., s. 96.

¹⁹ Jak wyżej.

- planowanie edukacji z wykorzystaniem teorii,
- wykorzystywanie w procesie edukacji wielu różnorodnych metod i technik.

Podsumowując można stwierdzić, że celem edukacji zdrowotnej jest zmiana sposobu myślenia o zdrowiu oraz zwiększenie skuteczności kontroli nad własnym zdrowiem.

Kluczowe znaczenie promocji zdrowia i edukacji zdrowotnej dla stanu zdrowia społeczeństw zostało udowodnione w badaniach. Wykazano, że systemy opieki zdrowotnej pochłaniające ok. 90% wszystkich nakładów na ochronę zdrowia, wpływają zaledwie w 10% na redukcję umieralności. Tymczasem nakłady na edukację prozdrowotną i kształtowanie stylu życia sięgają tylko 1,5%, podczas gdy ich wpływ na redukcję umieralności sięga 43%. Co więcej, główne problemy zdrowotne społeczeństw rozwiniętych dotyczą tzw. chorób cywilizacyjnych, którym zapobiegać można właśnie poprzez promocję zdrowia²⁰. **Badania dotyczące koncepcji zachowań prozdrowotnych jasno wskazują, że najlepszą strategią zmierzającą do poprawy sytuacji zdrowotnej społeczeństwa jest promowanie prozdrowotnych zachowań w każdej dziedzinie życia ludzkiego.** Istnieje pilna potrzeba podjęcia działań w kierunku kształtowania prozdrowotnego stylu życia ludności, co będzie miało podstawowe znaczenie w poprawie stanu zdrowia społeczeństwa. Najbardziej opłacalną, długofalową inwestycją w zdrowie jest oczywiście edukacja zdrowotna²¹. Prace badawcze jednak pokazują, że nie dostrzegamy związków między odpowiedzialnością za własne zachowania a długością i jakością życia²².

1.1.3. Rola zasobów prozdrowotnych w profilaktyce zdrowotnej

Punktem wyjścia do przedstawienia roli zasobów prozdrowotnych w profilaktyce zdrowotnej i promocji zdrowia może być Model Lalonde'a, zgodnie z którym największy wpływ na stan naszego zdrowia ma styl życia (53%). W dalszej kolejności wyznacznikami stanu zdrowia jest środowisko fizyczne (21%), czynniki genetyczne (16%) i opieka zdrowotna (10%)²³. Model ten powstał w 1974 r., ale w dalszych badaniach był uszczegóławiany i wszystkie one potwierdziły decydującą rolę stylu życia w kształtowaniu zdrowia.

Przyjęta definicja zasobów prozdrowotnych ukazuje kluczową ich rolę w kształtowaniu naszego zdrowia. W szczególności styl życia i zasoby środowiskowe mają tutaj istotne znaczenie. Wzajemne relacje między Modelem Lalonde'a i zasobami prozdrowotnymi zostało ujęte na rysunku nr 1.

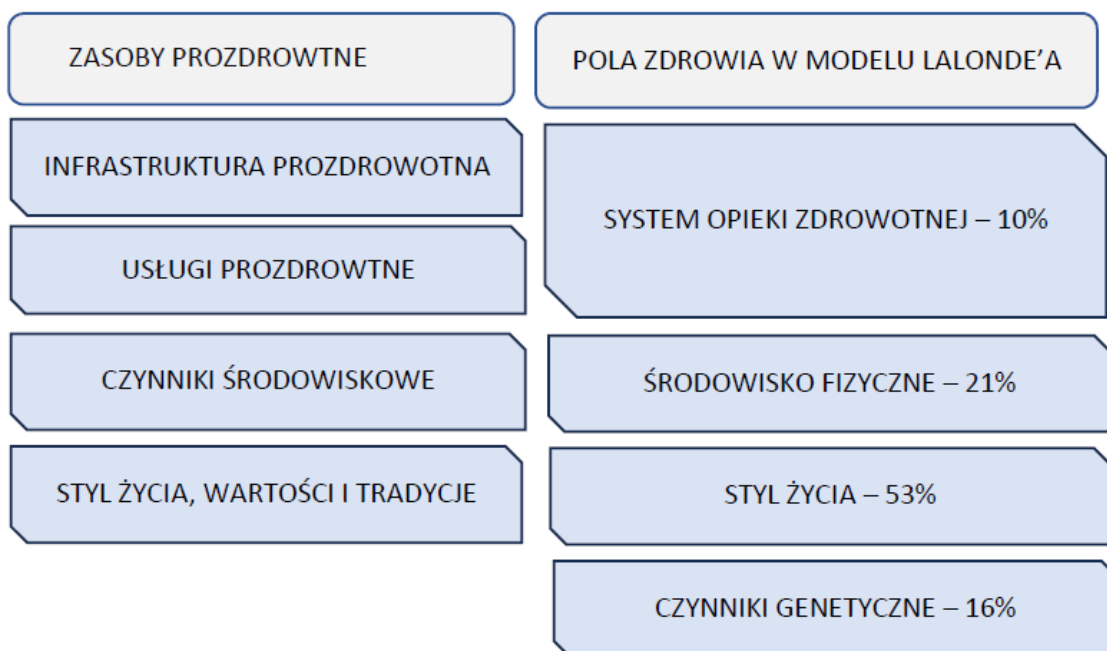
²⁰ NIK, 2016 r., s. 8.

²¹ A. Słopiecka, A. Cieślak, Zachowania Zdrowotne – Wybrane Definicje, *Studia Medyczne* 2011; 24, (4), s. 80.

²² H. Mruk, Odpowiedzialność osobista za zdrowie a długość i jakość życia, [w:] W. Nowak, K. Szalonka (red.) *Zdrowie i style życia: wyzwania ekonomiczne i społeczne*, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 2019, s. 196.

²³ M. Lalonde, *A New Perspective on the Health of Canadians*, Health and Welfare Canada, Ottawa 1974, cyt. za B. Woynarowska, op. cit., s. 43.

Rysunek 1: Relacje między Modelem Lalonde'a i zasobami prozdrowotnymi



Źródło: opracowanie własne.

Odnośząc się do przytoczonych rodzajów profilaktyki warto podkreślić, że aktywności należące do profilaktyki wczesnej, takie jak budowanie prawidłowych wzorców zdrowego stylu życia poprzez prawidłowe nawyki żywieniowe i aktywność fizyczną mogą być z powodzeniem realizowane w ramach turystyki i rekreacji. Czynniki środowiskowe z kolei w istotny sposób warunkują rozwój turystyki w regionie. **Usługi prozdrowotne i infrastruktura prozdrowotna tworzą w przypadku turystyki zdrowotnej kluczowy czynnik atrakcyjności miejsca jako destynacji, a w przypadku innych form turystyki mogą stanowić element oferty kompleksowej.** Tak więc działania na rzecz zdrowia mogą być traktowane jako nieodłączny element rozwoju turystyki.

Najważniejszym elementem wpływającym na stan naszego zdrowia jest zatem styl życia, który jest kategorią złożoną, zawierającą informacje o tym, jak ludzie żyją, jak spędzają czas i wydają pieniądze. Styl życia stanowi odwzorowanie systemów wzorców, potrzeb, zachowań jednostek lub grup ludzi specyficznych dla ich usytuowania społecznego. Nie jest to koncepcja stała, ma charakter ewolucyjny. Zmienia się wraz z przekształceniami zachodzącymi w sferze gospodarczej, społecznej, jak również pod wpływem innowacji zmieniających codzienny styl życia człowieka²⁴.

Prozdrowotny styl życia oznacza świadome działania ukierunkowane na zwiększenie potencjału swego zdrowia i eliminuje zachowania zagrażające zdrowiu. Działania te mogą być związane ze zdrowiem fizycznym, psychicznym, zachowaniami prewencyjnymi (samokontrola, szczepienia, zachowania bezpieczne w życiu codziennym) oraz niepodejmowaniem zachowań ryzykownych (np. niepalenie tytoniu, ograniczenie alkoholu)²⁵.

²⁴ A. Gardocka-Jalowiec, K. Szalonka, Wybrane aspekty stylu życia w perspektywie odpowiedzialności za zdrowie [w:] W. Nowak, K. Szalonka (red.), op. cit., s. 17.

²⁵ B. Woynarowska, op. cit., s. 8-9.

Badania pokazują, że jest wiele do zrobienia w celu przekierowania stylu życia Polaków w kierunku bardziej prozdrowotnego²⁶:

- Zachowania Polaków dotyczące aktywności fizycznej pokazują, że 58% nigdy lub prawie nigdy nie wykonuje nawet ćwiczeń gimnastycznych ani nie uprawia aerobiku, 37% w ogóle nie podejmuje aktywności takich jak bieganie, pływanie, jazda na rowerze czy sportowe gry zespołowe, 18% nigdy lub prawie nigdy nie znajduje czasu na dłuższy (minimum godzinny) spacer, a 9% nie wykonuje profilaktycznych badań lekarskich.
- Ostatnie pomiary mówią nawet, że aż 65% Polaków nie uprawia sportu w ogóle, co jest 3-cim najwyższym odsetkiem wśród 27 państw UE (po Portugalii i Grecji).
- Badania z sierpnia 2022 r. pokazują, że zbyt wysoką masę ciała (indeks BMI ≥ 25) miało wówczas 52,0% Polaków w wieku 20 lat lub więcej, zaś 13,6% cierpiało na otyłość (BMI ≥ 30).
- Spożycie warzyw, owoców i ich przetworów w Polsce w latach 2019–2020 mieściło się w przedziale 313–322 g/os./dzień i było mniejsze od zaleceń WHO, zgodnie z którymi spożycie warzyw i owoców, powinno wynosić co najmniej 400 g dziennie. We wnioskach z oceny zdrowotności Polaków podkreśla się konieczność podjęcia działań wpływających na zmianę postaw żywieniowych Polaków, gdyż znaczna część z nich nie korzysta z żadnych źródeł wiedzy o racjonalnym żywieniu, nie stosuje tej wiedzy w praktyce, a nawet nie widzi potrzeby, żeby zdrowo się odżywiać.

Podsumowując należy stwierdzić, że szczególnie wobec wyzwań funkcjonowania systemów opieki zdrowotnej i zmian demograficznych, potrzebna jest intensyfikacja działań z zakresu profilaktyki i edukacji zdrowotnej w celu poprawy zdrowia społeczeństwa. Jest to kosztoszczędne działanie, które powinno być szeroko wspierane, też m.in. przez samorządy.

1.2. Koncepcja regionów zdrowia

Regionem zdrowia określamy ograniczony geograficznie teren z niezanieczyszczonym środowiskiem naturalnym, dobrą infrastrukturą medyczną i turystyczną oraz ciekawą ofertą kulturową. Jego mieszkańcy są dobrze wykształceni, charakteryzują się dobrym zdrowiem, wyznają podobne wartości i są świadomi szerokiego spektrum przejawów zdrowia obejmujących funkcje fizyczne i umysłowe, jakość życia, zaangażowanie społecznie i codzienną funkcyjność.

Aby zagwarantować rozwój regionów zdrowia konieczne jest zaangażowanie na rzecz zdrowia istotnych graczy w regionie, które wyraża się we współpracy, szczególnie w takich obszarach jak edukacja, badania, technologie medyczne, profilaktyka zdrowotna, dostawcy usług medycznych, mieszkańcy, politycy i reprezentanci turystyki zdrowotnej²⁷. Region zdrowia może być też określony jako narzędzie do podniesienia atrakcyjności danego miejsca

²⁶ Aktywność fizyczna Polaków, Komunikat z badań nr 125/2018, CBOS, Warszawa, wrzesień 2018, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_125_18.PDF, B. Wojtyński, P. Goryński, Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, Warszawa 2022, s. 508, 503, 519, 555.

²⁷ A. Białk-Wolf, H. Pechlaner, C. Nordhorn, D. Zacher, Awareness of Health Issues in the Pomeranian Region as Precondition for Developing the Health Region, *Studia Periegetica* nr 2(16)/2016, s. 56.

zarówno dla mieszkańców jak i turystów²⁸. Rozwój regionów zdrowia znajduje się w kręgu zainteresowania wielu samorządów. Może być traktowany jako element przyciągający międzynarodowych pacjentów i gości.

Region zdrowia może być też ciekawą destynacją i czynnikiem zwiększającym atrakcyjność turystyczną danego obszaru. Podkreśla się, że jedną z metod uzyskania dobrostanu zdrowotnego jest uczestnictwo w turystyce.

Podobną koncepcję stanowią miasta zdrowia, których rozwój został zapoczątkowany w Europie poprzez powołanie w 1988 r. przez WHO „European Healthy Cities Network” (Europejskiej Sieci Zdrowych Miast). Głównym celem inicjatywy jest inspirowanie lokalnych samorządów do uwzględniania aspektów zdrowotnych we wszystkich najważniejszych sferach funkcjonowania miast²⁹. Są one traktowane jako kompleksowy ekosystem, którego odpowiednia konfiguracja może wywierać wpływ na stan zdrowia jego mieszkańców oraz osób przebywających tam czasowo, w tym turystów. Na całym świecie realizowane są różne pomysły funkcjonowania miast zdrowia. Duże projekty zakładające budowę całkowicie nowej przestrzeni wokół tematu zdrowia realizowane są w Azji i na Półwyspie Arabskim. W Chinach od 2016 r. prowadzony jest narodowy program budowy miast zdrowia, który w 2020 r. dotyczył 68 lokalizacji³⁰. W krajach arabskich realizuje się mniejsze projekty, na poziomie dzielnic zdrowia w istniejących miastach.

Badania przeprowadzone w regionie pomorskim w 2016 r. dotyczące postrzegania aspektów zdrowia koniecznych do kreowania regionu zdrowia wykazały, iż do czynników ograniczających rozwój należy zaliczyć: brak poczucia wspólnotowości i zaufania, zbyt małe zaangażowanie w profilaktykę zdrowotną, brak odpowiedniego dostępu do informacji oraz brak poczucia odpowiedzialności za własne zdrowie³¹. Czynnikiem wspierającym rozwój regionu zdrowia mogą być tradycje w zakresie ochrony środowiska, postrzegania regionu jako zdrowy, a także tradycje związane z medycyną i leczeniem³². Wyniki tych badań zapewne tylko częściowo byłyby nadal aktualne.

1.3. Trendy turystyki prozdrowotnej

Obecne i przyszłe trendy turystyki prozdrowotnej wynikają z jednej strony ze zmian w turystyce, a z drugiej ze zmian w podejściu do tematów związanych ze zdrowiem. Samo dążenie do zdrowia jest traktowane jako megatrend, gdyż kształtuje wszystkie obszary naszego życia³³. Zjawiska dążenia do zachowania zdrowia i walka z epidemią otyłości, wraz z rozwojem demograficznym (starzenie się społeczeństw) to przejaw tendencji cywilizacyjnych o zasięgu globalnym³⁴.

²⁸ M. Volgger, T. Mainil, H. Pechlaner, O. Mitas, Health region development from the perspective of system theory. An empirical cross-regional case study, *Social Science & Medicine*, 124; 2015, s. 321-330.

²⁹ WHO European Healthy Cities Network, How to develop and sustain healthy cities in 20 steps, WHO 2022 r.

³⁰ Y. Bai i in., Healthy cities initiative in China: Progress, challenges and the way forward, *The Lancet Regional Health - Western Pacific*, vol. 27, 15.07.2022, dostęp: <https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S2666-6065%2822%2900154-7>, z dnia 10.12.2023 r.

³¹ A. Białk-Wolf, A. Pechlaner, H. Nordhorn, C. Zacher, D., op. cit., s. 55-56.

³² A. Białk-Wolf, A.; Region Zdrowia Fryburg, *Manager Zdrowia* 147, 2016, s. 26-29.

³³ M. Horx, *Zukunftsreport 2023*, Zukunftsinstitut GmbH, 2023; <https://www.zukunftsinstitut.de/dossier/megatrend-gesundheit/> z dnia 10.12.2023 r.

³⁴ A. Dąbrowska, M. Janoś-Kresło, A. Lubowiecki-Vikuk, A., Styl życia wellness a zachowania osób starszych na rynku usług prozdrowotnych [w:] W. Nowak, K. Szalonka (red.) *Zdrowie i style życia : wyzwania ekonomiczne i społeczne*, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 2019, s. 49.

Pandemia zwiększyła świadomość ludzi na temat zdrowia i dobrego samopoczucia. Określone zostały potrzeby dotyczące zdrowego żywienia i spędzania wolnego czasu, a także higienicznego życia, powodując nową sytuację, w której temat zdrowia stał się kluczowy również dla wszystkich form turystyki. **Odbiorcy usług coraz bardziej świadomie oczekują realizacji swoich potrzeb, również dotyczących ochrony zdrowia i profilaktyki zdrowotnej.**

Analizując trendy pojawiające się w turystyce, w tym w turystyce zdrowotnej, należy wskazać przede wszystkim na wzrost znaczenia bezpieczeństwa sanitarnego. Dbłość o zdrowie będzie odgrywać coraz większą rolę w podejmowanych decyzjach konsumenckich. Prawdopodobnie większe będzie zainteresowanie wyjazdami, które będą miały pozytywny wpływ na zdrowie. Zmiany w demografii wskazują, że coraz liczniejsza będzie grupa konsumentów w wieku 60/65+, co jest przejawem rozwoju tzw. „srebrnej gospodarki”. Jest to jednak niejednorodny segment, o zróżnicowanych możliwościach finansowych. Konsumentom w trakcie odbywania podróży służbowych będą chcieli jednocześnie korzystać z oferty rekreacyjnej w danym miejscu³⁵. Łączenie pracy z wypoczynkiem przejawia się także w coraz częściej spotykanym zjawisku „workation”³⁶, co jest wynikiem możliwości wykonywania pracy zdalnie z atrakcyjnych turystycznie miejsc. Niektórzy ustawodawcy w UE dają taką możliwość swoim pracownikom. Taka osoba jednocześnie pracuje i jest turystą, a czasem nawet „kuracjuszem”. Przykładowo dla osób z przewlekłymi chorobami układu oddechowego zamieszkującymi tereny dotknięte smogiem taka opcja wydaje się być bardzo korzystna.

Aspekty związane z ekologią i lokalnością będą dla turystów coraz istotniejsze przy wyborze destynacji, co wiąże się z upowszechnianiem się koncepcji rozwoju zrównoważonego. Mogą pojawić się oczekiwania o zapewnieniu, iż obecność turystów nie wpływa negatywnie na miejsca, w których przebywają, a oferta jest zgodna z ich wartościami. Jednocześnie chcą doświadczać nowych wrażeń i otrzymywać produkt „premium” o unikalnym charakterze³⁷.

Analizując trendy w podejściu do samego zdrowia należy wskazać na coraz powszechniejszą świadomość zdrowotną w ujęciu holistycznym. Zwłaszcza od czasu pandemii znaczenie kompleksowego traktowania zdrowia stało się zauważalne. Walka z pandemią spowodowała, że zrozumieliśmy, iż dyskusja i dbanie o zdrowie jest zadaniem dla całego społeczeństwa. Kształtowanie środowiska życia z myślą o aspektach zdrowotnych staje się kluczowym zadaniem na przyszłość, właśnie z uwagi na holistyczne traktowanie zdrowia. Obejmuje ono nie tylko ciało i umysł, ale także docenia wpływ środowiska życia człowieka na jego zdrowie. Prawdopodobnie więc w przyszłości obszary takie jak edukacja, prawodawstwo, architektura i środowisko pracy będą istotniejsze w kontekście zdrowia. Podkreśla się, że stan zdrowia nie jest tylko sprawą odpowiedzialności jednostek, ale całego społeczeństwa, państwa i gospodarki. Spójna z tym jest idea, że dbanie o klimat i środowisko naturalne jest działaniem pożytecznym dla zdrowia każdego człowieka, a zdrowy styl życia jest korzystny dla środowiska.

To holistyczne rozumienie zdrowia ma również konsekwencje dla zarządzania zdrowiem w korporacjach, które dotyczyć może nie tylko zdrowej żywności w stołówce czy ergonomicznie zaprojektowanych miejsc pracy, ale także atmosfery, radzenie sobie ze stresem i konfliktami. **Przyjazne zdrowiu miejsce pracy będzie czynnikiem konkurencyjnym w przyciąganiu**

³⁵ D. Micek, K. Roźniatowska, Ł. Maźnica, Ł., Branżowy bilans kapitału ludzkiego – Raport podsumowujący II edycję badania w sektorze turystyki przeprowadzonego w roku 2022 r.

³⁶ A. Białk-Wolf, Kierunki rozwoju regionów zdrowia wobec nowych wyzwań, <https://turystyka-medyczna.com/kierunki-rozwoju-regionow-zdrowia-wobec-nowych-wyzwan/> z dnia 10.12.2023 r.

³⁷ D. Micek, K. Roźniatowska, Ł. Maźnica, Ł., op. cit.

dobrych pracowników. Trend w kierunku „uzdrawiającej architektury”, w której panuje dużo światła, czystego powietrza i zieleni, jest wykorzystywany do tworzenia nowoczesnych przestrzeni w biurach i palcówkach medycznych. Powinny być one otwarte na wymianę codziennych doświadczeń, aby zapobiec poczuciu izolacji i zachęcić do komunikacji. Design i architektura mogą mieć znaczący wpływ na zdrowie psychiczne i fizyczne.

Większego znaczenia nabrał styl odżywiania, który jest nierozdzielnie związany ze stylem życia, wartościami, grupą rówieśniczą i tożsamością. Temat wegetarianizmu lub weganizmu pokazuje, jak odżywianie jest obecnie silnie zestawiane z tematyką moralności i wartościami życiowymi. Alternatywy pokarmu oparte wyłącznie na artykułach pochodzenia roślinnego są uważane nie tylko za dobre dla naszego zdrowia, ale także dla środowiska i całej planety.

Kolejnym elementem charakteryzującym dzisiejszy styl życia to uprawianie sportów.

Jednym z przejawów tego zainteresowania jest upowszechnienie cyfrowej samokontroli za pomocą aplikacji, krokomierzy lub opasek na rękę. W ten sposób analizuje się także sen i aspekty odżywiania. Może to pomóc ludziom zmienić własne nawyki lub rozpoznać wcześniej niezauważone korelacje, ale także przyczynić się do zwiększenia poziomu stresu. Rosnące zapotrzebowanie na aplikacje zdrowotne powoduje również ryzyko niewłaściwego wykorzystania danych. Sport służy też jako metoda osiągnięcia równowagi psychicznej. Pewnym dowodem przenikania sportu do wszystkich obszarów codzienności, poza popularnością odzieży sportowej, jest widoczna obecność infrastruktury sportowej „dla każdego” w przestrzeni publicznej³⁸.

Łącząc zmiany w obszarze turystyki i trendy w podejściu do zdrowia można prognozować, że turystyka zdrowotna będzie się rozwijać głównie w miejscach o wysokich walorach przyrodniczych, w szczególności posiadających czyste powietrze i wodę. Miejsca pobytu turystów powinny być zaprojektowane w taki sposób, aby umożliwiły dostęp do świeżego powietrza, dziennego światła i roślinności. **Oferta musi traktować zdrowie w sposób holistyczny, a więc koncentrować się na przyczynach schorzeń, a nie tylko na objawach, i postrzegać człowieka kompleksowo, dbając o aspekty fizyczne, psychiczne i społeczne.** Goście będą zwracać uwagę na ekologiczną sferę funkcjonowania obiektów, gdyż są one bezpośrednio powiązane z oddziaływaniem na zdrowie. Oferty powinny być zindywidualizowane i brać pod uwagę m.in. zróżnicowane potrzeby zdrowotne kobiet i mężczyzn. Lekceważenie płci w zapobieganiu, diagnozowaniu i leczeniu może mieć negatywne konsekwencje i nie jest zgodne z najnowszymi osiągnięciami nauki. Wykorzystanie surowców naturalnych w procesie leczenia jest spójne z trendami pokazującymi chęć odejścia od zbytnej medykalizacji terapii. Coraz częściej zwraca się też uwagę na jakość snu, co powoduje większe zainteresowanie materacami, poduszkami i kołdrami, a także sposobami aranżacji przestrzeni do spania oraz zapewnieniem ciszy³⁹.

Podsumowując wydaje się, że idealnym miejscem do rozwoju turystyki prozdrowotnej będą regiony, które postrzegają zdrowie w sposób holistyczny, a więc uwzględniają potrzeby nie tylko zdrowia jednostek, ale także dbają o środowisko naturalne oraz wykazują działania na rzecz zrównoważonego rozwoju.

³⁸ <https://www.zukunftsinstitut.de/dossier/megatrend-gesundheit/>, z dnia 10.12.2023 r.

³⁹ <https://stories.hilton.com/2024trends-sleep>, z dnia 10.12.2023 r.

2. „Pomorska Strefa Uzdrowiskowa” jako destynacja turystyki prozdrowotnej

2.1. Krótki zarys charakterystyki województwa pomorskiego

Województwo pomorskie położone jest na północy Polski na obszarze 18 336 km², zajmując pod względem powierzchni szóste miejsce w kraju. Zalicza się do jednych z najbardziej zaludnionych obszarów w Polsce z liczbą mieszkańców 2,36 miliona, zamieszkałych głównie w Trójmieście i dużych miastach. Województwo obejmuje 123 gminy i 20 powiatów, w tym 4 miasta na prawach powiatu. Znajdują się tu liczne tereny o szczególnych walorach przyrodniczych chronionych prawnie⁴⁰. Lesistość w województwie wynosi 36,5%, co daje mu trzecie miejsce w Polsce. 27,6% lasów stanowią drzewostany należące do kategorii najstarszych. Prawie 70% gatunków stanowi sosna⁴¹. Znaczenie ponadregionalne mają tu nie tylko kompleksy leśne, ale także gęsta sieć rzek i jezior na rozległych obszarach pojeziernych i w strefie pobrzeży. Wyjątkowe w regionie są przybrzeżne akweny Bałtyku, Zatoka Pucka oraz Zalew Wiślany.

Województwo pomorskie oferuje liczne atrakcje turystyczne oraz zapewnia wysoki standard życia mieszkańcom. Trójmiasto, czyli miasta Gdańsk, Gdynia i Sopot, jest sercem regionu. W dziedzinie edukacji województwo pomorskie może poszczycić się kilkoma renomowanymi instytucjami, wśród nich medyczną, które przyciągają studentów z całego kraju. W całym województwie funkcjonują 24 uczelnie wyższe, kształcące prawie 90 000 studentów. W województwie pomorskim znajduje się 98 muzeów, 16 teatrów i instytucji muzycznych oraz 31 kin stałych⁴².

Opieka zdrowotna w regionie jest dobrze rozwinięta, z dostępem do nowoczesnych placówek publicznych i prywatnych. Na terenie województwa znajduje się 39 szpitali. Liczba lekarzy na 10 tysięcy mieszkańców utrzymuje się na zadowalającym poziomie tj. 35,7. Przeciętne trwanie życia wyniosło w 2022 r. 80,9 lat dla kobiet (o 0,8 lat więcej niż w całej Polsce) i 73,8 lat dla mężczyzn (0,4 lat więcej niż w całym kraju)⁴³. Główną przyczyną zgonów są choroby układu krążenia. Na terenie województwa znajdują się dwie miejscowości uzdrowiskowe, Sopot i Ustka. Udział osób z niepełnosprawnościami w 2021 r. wynosił 14,7% (346 525 osób) w ogólnej liczbie ludności.

Oferta turystyczna w dużej mierze oparta jest na dziedzictwie przyrodniczym, wykorzystując naturalne warunki klimatyczne, sprzyjające odpoczynkowi i regeneracji. Poza szerokimi plażami w otoczeniu lasów sosnowych nad Bałtykiem, w regionie funkcjonują dwa parki narodowe – Słowiński Park Narodowy i Park Narodowy „Bory Tucholskie”, a także 9 parków krajobrazowych. W regionie znajduje się 229 hoteli i 20 pensjonatów skategoryzowanych. Ważną rolę odgrywa port lotniczy im. Lecha Wałęsy w Gdańsku. Na terenie województwa znajduje się ponad 4 tys. km tras i szlaków rowerowych.

Województwo pomorskie stanowi zróżnicowany przyrodniczo i kulturowo region, który przyciąga nie tylko swoim położeniem nad Bałtykiem, ale również bogatą historią, różnorodnym krajobrazem i czystym środowiskiem naturalnym, będącym podstawą do traktowania tego regionu jako obszaru o prozdrowotnym charakterze.

⁴⁰ Województwo Pomorskie w liczbach 2023, Urząd Statystyczny w Gdańsku, Gdańsk 2023 r.

⁴¹ Rocznik Statystyczny Leśnictwa, GUS, Warszawa, Białystok 2023 r.

⁴² Polska w liczbach, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 2023 r.

⁴³ Tamże.

2.2. Uwarunkowania i perspektywy rozwoju „Pomorskiej Strefy Uzdrawiskowej”

Na rozwój „Pomorskiej Strefy Uzdrawiskowej” będą miały wpływ nie tylko naturalne warunki środowiskowe regionu, ale również możliwości wsparcia potencjału inwestycyjnego oraz zmiany w budowaniu świadomości wśród społeczeństw na rzecz coraz większej potrzeby prowadzenia zdrowego trybu życia. Poniżej przedstawiono ocenę znaczących walorów województwa pomorskiego w kontekście ich wpływu na rozwój i korzyści płynące z funkcjonowania „Pomorskiej Strefy Uzdrawiskowej”.

Warunki geograficzne, przyrodnicze i kulturowe:

- dobra nadmorska lokalizacja oraz wysokie i zróżnicowane walory przyrodniczo-krajobrazowe,
- dostępność komunikacyjna regionu wpływająca na dużą atrakcyjność inwestycyjną,
- zielone obszary w miastach, które są miejscem do tworzenia infrastruktury dla aktywności fizycznej blisko miejsca zamieszkania,
- znaczne zasoby wód solankowych i borowiny z możliwością lepszego ich wykorzystywania w procesie leczenia uzdrawiskowego i prozdrowotnego,
- duża rozpoznawalność regionu poprzez funkcje uzdrawiskowe miast Sopotu i Ustki oraz innych obszarów predysponowanych do pełnienia podobnej funkcji, różnorodność etniczna i duże bogactwo kulturowe, w tym tradycje morskie.

Potencjał inwestycyjny:

- duża, nowoczesna i różnorodna baza noclegowa, w tym na obszarach wiejskich, która w ponad 80% zlokalizowana jest w nadmorskiej części regionu,
- gospodarstwa rolne o potencjale produkcyjnym tradycyjnych produktów żywnościowych, które cieszą się coraz większym zainteresowaniem,
- małe porty morskie, realizujące funkcje związane m.in. z obsługą żeglarstwa i żeglugi pasażerskiej, dobrze rozwijająca się infrastruktura turystyki aktywnej, umożliwiająca wykorzystanie jej do promocji zdrowego stylu życia obejmującego, m.in. korzystanie z aktywnych form mobilności.

Wybrane czynniki wpływające na rozwój:

- duża aktywność gospodarcza mieszkańców,
- znaczący ośrodek akademicki,
- rosnąca liczba turystów odwiedzających województwo pomorskie z trendem wzrostu w miesiącach poza letnim sezonem turystycznym,

Obszary interwencji i wsparcia:

- niedostateczny dostęp do usług zdrowotnych i społecznych, zwłaszcza dla osób starszych lub z niepełnosprawnościami,
- brak jednego podmiotu operacyjnego koordynującego funkcję turystyki zdrowotnej w regionie,
- niewykorzystany potencjał współpracy sektora naukowego i usług zdrowotnych z branżą turystyczną,
- niewystarczająca ilość środków finansowych na wsparcie inwestycyjne i promocyjne,

- słaba działalność promocyjna regionu w zakresie turystyki zdrowotnej na rynku krajowym i zagranicznym,
- brak wsparcia inwestycyjnego w zakresie rozwoju potencjału turystyki żeglarskiej wraz z jej dostępnością transportową,
- niedostateczny rozwój infrastruktury uzdrowiskowej oraz słabe wykorzystanie posiadanych zasobów naturalnych (solanka, mikroklimat),
- miejscowe niedoinwestowanie infrastruktury kultury oraz infrastruktury turystycznej i sportowej,
- niewykorzystany potencjał sieciowych produktów turystycznych, w szczególności w oparciu o walory przyrodnicze regionu, np. sieć parków zdrowia,
- niewystarczająca współpraca wszystkich interesariuszy w zakresie budowania i promocji wspólnej oferty usług prozdrowotnych w połączeniu z istniejącymi już na rynku rozpoznawalnymi markami turystycznymi w regionie,
- słabe zaangażowanie podstawowej opieki zdrowotnej w działania na rzecz promocji zdrowia, profilaktyki chorób i edukacji zdrowotnej pacjenta,
- braki kadrowe z sektora opieki zdrowotnej, szczególnie na obszarach oddalonych od dużych miast,
- niewystarczająca dostępność komunikacyjna niektórych miejscowości (w tym uzdrowisk).

Zagrożenia rozwojowe:

- kryzys klimatyczny, wysokie ryzyko wystąpienia ekstremalnych zjawisk naturalnych (m.in. powodzi) oraz innych sytuacji kryzysowych o dużym zasięgu,
- rosnąca presja działalności ludzkiej na środowisko,
- wzrost zagrożeń epidemicznych i ich negatywnych skutków,
- kryzys gospodarczy, wzrost cen towarów i usług,
- brak gotowości gospodarki i sfery publicznej do reagowania na nagłe kryzysy,
- powolny proces marginalizacji obszarów wiejskich bardziej oddalonych od miast z utrudnionym dostępem do usług publicznych, zwłaszcza edukacyjnych, zdrowotnych i kulturalnych,
- rosnące oczekiwania turystów,
- wyzwania demograficzne,
- „overtourism” wynikający m.in. z koncentracji ruchu turystycznego w niektórych obszarach regionu np. Trójmiasto, prowadzący do degradacji walorów przyrodniczych, krajobrazowych i historycznych tych obszarów, a także wpływający na zmniejszenie komfortu życia ich mieszkańców.

Perspektywy rozwoju:

- wzrastająca długość życia mieszkańców i gości korzystających z usług prozdrowotnych w regionie,
- zmiana postaw społecznych w zakresie zachowań konsumpcyjnych, świadomości ekologicznej, zdrowotnej, obywatelskiej,
- zmiany pokoleniowe na rynku pracy, rozwój nowych form zatrudnienia, integracja życia prywatnego i zawodowego,
- deinstytucjonalizacja - zmiana modelu świadczenia usług społecznych i zdrowotnych,

- przyciąganie nowych inwestycji, w tym na obszary wiejskie, zmieniające ich tradycyjne funkcje z zachowaniem zrównoważonego rozwoju przy wykorzystaniu ich potencjału przyrodniczo-kulturowego,
- zachowanie dobrej jakości środowiska poprzez kształtowanie postaw proekologicznych mieszkańców regionu,
- zwiększenie wpływu turystyki na gospodarkę województwa pomorskiego poprzez:
 - zwiększony udział sektora turystyki w strukturze wartości dodanej brutto w regionie oraz w strukturze osób pracujących
 - wzrost odsetek firm prowadzących działalność związaną z usługami zdrowotnymi w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych
- podniesienie konkurencyjności turystycznej regionu na rynku krajowym i zagranicznym,
- rozwój turystyki biznesowej obejmującej tematy znaczenia jakości zdrowego stylu życia,
- wzrost rozpoznawalności województwa pomorskiego jako regionu zdrowia,
- kontynuacja działań zmierzających do dalszego rozwoju funkcji turystycznej małych portów morskich, które obok obsługi rybołówstwa, realizują również funkcje związane m.in. z obsługą żeglarstwa i żeglugi pasażerskiej,
- odbudowa zaufania poprzez zapewnienie poczucia bezpieczeństwa turystom i odwiedzającym doświadczonym szczególnie skutkami pandemii Covid-19 z równoległym budowaniem odporności na ewentualne sytuacje kryzysowe w przyszłości,
- zmiany modelu spędzania czasu wolnego, np. charakteryzującego się większą dbałością o zdrowie oraz wzrostem znaczenia zdalnych kanałów obsługi klienta,
- rozwój działalności NGO-sów w zakresie profilaktyki zdrowotnej, w tym licznych akcji edukacyjnych.

2.3. Środowiskowe zasoby prozdrowotne w województwie pomorskim

Celem podrozdziału jest wskazanie walorów środowiska województwa pomorskiego z położeniem nacisku na specyficzne zasoby prozdrowotne. Po pierwsze należy zwrócić uwagę na wyjątkowe walory powietrza. W województwie pomorskim znajdują się dwie strefy, z aktualnie istniejących w Polsce 46, dla których wykonano ocenę jakości powietrza za rok 2022. Według raportu dotyczącego oceny jakości powietrza w strefach w Polsce za rok 2022 na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska **w województwie pomorskim odnotowano w zakresie prawie wszystkich kontrolowanych parametrów najwyższą klasę jakości powietrza**. Niechlubnym wyjątkiem jest zanieczyszczenie benzo(a)pirenem, które stężenie w jednej strefie regionu uniemożliwiło nadanie klasy A. Dotrzymanie obowiązujących kryteriów w zakresie stężenia w powietrzu atmosferycznym tą substancją jest w Polsce największym problemem⁴⁴. Według raportu WHO z roku 2018, aż 36 z 50 najbardziej zanieczyszczonych miast w Unii Europejskiej leży właśnie w Polsce. Plaże województwa pomorskiego znalazły się w pierwszej „piątce” najczystszych regionów nadmorskich Europy⁴⁵.

⁴⁴ Ocena jakości powietrza w strefach w Polsce za rok 2022, Zbiorczy raport krajowy z rocznej oceny jakości powietrza w strefach wykonanej przez GIOŚ według zasad określonych w art. 89 ustawy-Prawo ochrony środowiska, GIOŚ, Warszawa 2023 r.

⁴⁵ <https://airly.org/pl/najbardziej-zanieczyszczone-turystyczne-destynacje-europy-jak-wypadly-polskie-miasta/>

Charakterystyczną cechą nadmorskiego powietrza jest obecność rozdrobnionych kropelek wody morskiej, największe w pasie 300 metrów strefy przybrzeżnej. Nadmorskie powietrze zawiera znacznie mniej zanieczyszczeń, również alergenów niż powietrze w głębi kraju. Wysoka ilość składników leczniczych występuje wyłącznie nad Morzem Bałtyckim. Średnia zawartość jodu w powietrzu wynosi od 0,75 do 2,53 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, a chlorku sodu od 1,1 do 45 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Czyste powietrze i aerozole wody morskiej mają pozytywny (oczyszczający) wpływ na drogi oddechowe. Aeroszol morski nasycony pierwiastkami pochodzącymi z solanek, ze względu na swoje fizyczne właściwości przenika do najdalszych odcinków dróg oddechowych człowieka, wywołując niezwykle korzystne działanie na schorzenia układu oddechowego. „Większa niż w głębi lądu zawartość w powietrzu jonów ujemnych (ujemna jonizacja powietrza) wpływa pozytywnie m.in. na autonomiczny układ nerwowy i układ wewnętrzного wydzielania, powodując pogłębienie oddechu, poprawę czynności błon śluzowych dróg oddechowych, zmniejszenie odczuwania bólu czy obniżenie ciśnienia krwi”⁴⁶. Powietrze nadmorskie jest też wskazane dla osób borykających się z chorobami tarczycy.

Dostępne dane dotyczące hałasu pochodzą jedynie z raportu dotyczącego monitoringu hałasu w roku 2021⁴⁷. Wyniki pokazują, że największy udział w uciążliwości hałasowej w regionie ma hałas pochodzący z arterii komunikacyjnych. Pomiary hałasu drogowego wykazały kilka przekroczeń dopuszczalnych wartości hałasu drogowego, przemysłowego i kolejowego.

Na terenie województwa znajduje się wiele obszarów chronionych⁴⁸:

- 2 parki narodowe (Słowiński i Bory Tucholskie), stanowiące 1,4% powierzchni województwa,
- 135 rezerwatów przyrody, stanowiącej 0,5% powierzchni województwa (44 rezerваты leśne, 27 torfowiskowych, 18 florystycznych, 16 faunistycznych, 13 krajobrazowych, 13 wodnych i inne),
- 9 parków krajobrazowych, w tym 2 częściowo na obszarze województwa,
- 44 obszary chronionego krajobrazu, stanowiące 21,6% powierzchni województwa,
- Obszary Natura 2000 (m.in. 15 obszarów specjalnej ochrony ptaków, 103 specjalne obszary ochrony siedlisk),
- 2 789 pomników przyrody.

W województwie pomorskim również tereny nieobjęte formami ochrony przyrody posiadają wysokie walory krajobrazowe. Niezwykle cennym zasobem prozdrowotnym środowiska są lasy. Jak wspomniano w rozdziale pierwszym, województwo pomorskie zajmuje trzecie miejsce w kraju pod względem lesistości. Przeważający typ rezerwatów leśnych tworzony jest ze względu na ochronę starodrzewia sosnowo-dębowo-bukowego, borów bagiennych i zbiorowisk kwaśnej buczyny pomorskiej. Bory sosnowe i bory świeże mają wyjątkowo silne pozytywne działanie uspakajające, obniżające ciśnienie krwi oraz przeciwzapalne działanie na drogi oddechowe. Natomiast spacer i wycieczki w grądach (lasy liściaste z dominacją graba, lipy i dębu w drzewostanach) wyjątkowo wzmocni odporność naszego organizmu i wpływa pobudzająco i stymulująco⁴⁹. Przeważające lasy sosnowe charakteryzujące się wysokim

⁴⁶ R. Heider R, A. Kierzek, W. Laber, et al. Klimatoterapia i bogactwa naturalne Kołobrzegu. *Aesth Cosmetol Med.* 2022; 11(3): 83-86. <https://doi.org/10.52336/acm.2022.012>

⁴⁷ Raport z monitoringu hałasu w województwie pomorskim w roku 2021, GIOŚ, Gdańsk 2021 r.

⁴⁸ Rocznik Statystyczny Województwa Pomorskiego, US w Gdańsku, Gdańsk 2022 r., Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie edukacji i kapitału społecznego, Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego, 2021 r.

stężeniem olejków eterycznych wpływających relaksująco na stan psychofizyczny. Do wartościowych obiektów leśnych należy przykładowo położona w Nadleśnictwie Wejherowo Puszcza Darżłubska, będąca kompleksem leśnym o powierzchni ponad 17 000 ha.

Pośród wielu siedlisk przyrodniczych zidentyfikowanych w województwie na szczególną uwagę zasługują te związane ze środowiskiem nadmorskim i morskim w strefie przybrzeżnej Bałtyku. Działanie zdrowotne piaszczystych plaż można wykazać poprzez pozytywne oddziaływania na układ szkieletowy i mięśniowy podczas spacerowania po tym terenie. Spacer po piaszczystej plaży powoduje także wygładzenie skóry stóp, złagodzenie problemu nadpotliwości oraz nasilenie krążenia żylnego⁵⁰. Czynnikiem terapeutycznym nad morzem jest przede wszystkim kontakt z przyrodą, która oddziałuje na wszystkie zmysły: dotyk (dotyk piasku, muszli, morskich kamieni), smak (smak słonej wody morskiej), węch (bryza), słuch (szum morskich fal, śpiew ptaków), wzrok (kontemplacja pięknej przyrody)⁵¹. Kąpiel w Bałtyku stanowi zabieg wodolecznicy, zaliczany do terapii z grupy zimnych zabiegów o maksymalnej sile działania bodźcowego.

Rzeki pojezierne wraz ze swymi dopływami tworzą tzw. kaszubski system hydrograficzny. Stanowi on cenny obszar w zakresie możliwości uprawiania sportów wodnych, które mają wpływ prozdrowotny. Z uwagi na duże spadki terenu mają one na wielu odcinkach charakter rzek górskich, płyną wartkim nurtem, tworząc malownicze przełomy. Warto też podkreślić fakt, że liczba jezior w województwie przekracza 18 tys., jednak rozmieszczenie ich nie jest równomierne. Liczebnie dominują jeziora niewielkie lub tzw. oczka (o powierzchni < 1 ha)⁵².

Pomorskie stanowi wyjątkowy obszar pod względem ptasich wędrówek. Pojawiają się w okresie zimowym ptaki z terenów arktycznych, które nie docierają do innych regionów Polski. Ich obserwacja stanowi ciekawe hobby i przyczynia się do walki z niepożądanymi skutkami stresu.

Na terenie województwa (w Ustce, Sopocie i Krynicy Morskie) znajdują się udokumentowane złoża naturalnego surowca leczniczego, czyli solanki. Są to wody chlorkowo-sodowe, jodkowe, które zawierają powyżej 15 g/l chlorku sodu lub powyżej 35 g/dm³ soli mineralnych. W wodach tych występują także inne jony, tj. jodu, bromu czy żelaza. Działają one bakteriobójczo, przeciwzapalnie i mukolitycznie (upłynniają śluz w drogach oddechowych). Ponadto są wykorzystywane do produkcji soli leczniczej, a także do kąpieli, kuracji pitnych, inhalacji i irygacji⁵³. W balneologii wykorzystuje się także peloidy, do których należy borowina. Najpowszechniej jest stosowana w leczeniu dolegliwości układu ruchu – zwyrodnieniach stawów, chorobach reumatycznych, nerwobólach. Wykorzystuje się ją także w leczeniu chorób ginekologicznych (przewlekłe stany zapalne dróg rodnych, stany pooperacyjne, zrosty otrzewnej, niepłodność, okres klimakterium).

Dodatkowo wykorzystuje się również CO₂ z naturalnych złóż, do kąpieli suchych i kwasowęglowych. Zabiegi takie obniżają ciśnienie krwi, działają relaksująco, przeciwzapalnie i przeciwbólowo.

⁵⁰ M. Falencka-Jabłońska, Walory Przyrodnicze Polskich Lasów I Ich Uzdrowiskowo-Turystyczne Wykorzystanie Inżynieria Ekologiczna Nr 30, 2012, s. 65.

⁵¹ Jak wyżej.

⁵² Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie edukacji i kapitału społecznego, Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego, 2021 r.

⁵³ M. Sywula, Wody lecznicze jako podstawa rozwoju turystyki uzdrowiskowej (Na Przykładzie Uzdrowiska Sopot), Warsztaty z Geografii Turyzmu, T. 9, 2019, s. 104.

W 2024 r. na terenie województwa, w okolicach Mieroszyna w powiecie puckim odkryto złoża soli kamiennej i potasowo-magnezowej, których ewentualna eksploatacja za kilka lat, może znacząco wpłynąć na zwiększoną dostępność w regionie tego surowca. Może on być wykorzystywany także do produkcji kosmetyków i w terapiach leczniczych. Nadal trwają prace nad dokładnym opisaniem położenia i wielkości zasobów⁵⁴.

Specyficznym zasobem regionu jest bursztyn bałtycki, będący naturalną żywicą kopalną. Przypisywane są mu liczne właściwości prozdrowotne, brakuje jednak badań naukowych potwierdzających jego skuteczność. Obserwuje się rosnące zainteresowanie pozyskiwaniem tego surowca⁵⁵, w szczególności poławianiem⁵⁶.

3. Spójność założeń funkcjonowania przedsięwzięcia z najważniejszymi dokumentami strategicznymi - uwarunkowania krajowe i zagraniczne

Województwo pomorskie to nadwiślańska i nadbałtycka strefa z dużym unikalnym potencjałem naturalnych surowców leczniczych i właściwościami leczniczymi klimatu. Naturalne zasoby regionu oraz jego położenie stwarzają możliwości realizacji przedsięwzięcia o strategicznym znaczeniu, które przyczyni się do dynamicznego i zrównoważonego rozwoju turystycznego regionu. Realizacja przedsięwzięcia strategicznego pod nazwą „Pomorska Strefa Uzdrawiskowa” (PSU) ma swoje uzasadnienie w zapisach strategicznych dokumentów na szczeblu europejskim, krajowym i regionalnym.

3.1. Europejska agenda dla turystyki 2030 – Konkluzje Rady Europejskiej

Ostatnie lata kryzysów pandemii COVID-19 oraz wojny w Ukrainie odcisnęły piętno na ekosystemie turystycznym krajów Unii Europejskiej. Otaczająca rzeczywistość skłoniła Radę Unii Europejskiej do przyjęcia Agendy dla Turystyki 2030, podkreślając tym samym, że należy chronić sektor turystyki, a jednocześnie opracować przyszłościową wizję, aby wykorzystać gotowość wielu Europejczyków do zmiany nawyków dotyczących podróżowania i turystyki, tak by stały się one bardziej zrównoważone i odpowiedzialne.

W swoim dokumencie Rada Europejska nawołuje do wdrażania europejskiej agendy dla turystyki 2030, poprzez m.in. promowanie współpracy międzysektorowej w odpowiednich dziedzinach polityki UE (np. transport, polityka regionalna, środowisko, ochrona konsumenta, kultura i w stosownych przypadkach, zdrowie) w celu stworzenia spójnego i sprzyjającego otoczenia politycznego dla turystyki.

3.2. Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2030 roku

Jednym z ważniejszych obszarów wpływających na osiągnięcie celów ww. strategii jest „Poprawa stanu zdrowia obywateli oraz efektywności systemu opieki zdrowotnej. Jej wpływ będzie odbywał się poprzez realizację projektów strategicznych pn. „Zdrowsze społeczeństwo – pakiet działań zdrowotnych”, mających na celu poprawę sytuacji

⁵⁴ <https://www.zawszepamorze.pl/kaszuby-leza-na-olbrzymich-zlozach-soli-budowa-kopalni-jest-kwestia-czasu> z dnia 10.02.2024 r.

⁵⁵ K. Szamałek, Bursztyn jako surowiec strategiczny, BIULETYN PAŃSTWOWEGO INSTYTUTU GEOLOGICZNEGO 466: 291–296, 2016, L. Synoradzki i in., Charakterystyka i zastosowanie bursztynu bałtyckiego w przemyśle farmaceutycznym i kosmetycznym, Przemysł Chemiczny, 91, nr 1, 2012, s. 89-94.

⁵⁶ Rozmowa Wiceprezesa Krajowej Izby Gospodarczej Bursztynu, K. Michalską.

zdrowotnej społeczności, poprzez wzmocnienie działań profilaktycznych, zwiększanie świadomości zdrowotnej i zdrowego stylu życia. W strategii do 2030 r. zaplanowano działania dotyczące promocji zdrowia, profilaktyki oraz zapobieganie chorobom, obejmujące m.in.: zapewnienie na rynku bezpiecznej i zdrowej żywności, poprawę sposobu żywienia, wzrost poziomu aktywności fizycznej społeczności; profilaktykę i rozwiązywanie problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych, uzależnieniami, profilaktykę problemów zdrowia psychicznego i stresu; promocję zdrowego i aktywnego starzenia się oraz poprawę zdrowia prokreacyjnego.

W dalszej części dokumentu czytamy, że „Polska posiada znaczny potencjał rozwojowy w zakresie turystyki medycznej. Turystyka medyczna wykracza zdecydowanie poza usługi oferowane przez polskie uzdrowiska. Popularność zyskuje również turystyka relaksacyjna (wellness) oraz zdrowotna. Najlepsze perspektywy rozwoju ma turystyka zdrowotna - świadczenia opieki zdrowotnej w Polsce są udzielane na bardzo wysokim poziomie, z wykorzystaniem nowoczesnych metod, w znacznie niższej cenie, niż w innych państwach wysokorozwiniętych. Jednocześnie rozwojowi rynku turystyki medycznej sprzyjają odpowiednie regulacje prawne na poziomie europejskim dotyczące praw pacjentów w transgranicznej opiece zdrowotnej. Polska już obecnie stanowi trzeci najczęściej wybierany kierunek turystyki zdrowotnej przez obywateli Unii Europejskiej”.

3.3. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

W dokumencie tym oprócz wsparcia działań w zakresie rozwoju obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych, jak też opartych o właściwości uzdrowiskowe i walory kulturowe stanowiące o ich wysokiej atrakcyjności turystycznej m.in. na potrzeby srebrnej gospodarki wskazuje się na możliwości rozwoju infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów.

Zwraca się uwagę na zmiany demograficzne i starzenie się społeczności, które będą miały znaczący wpływ na zmianę zapotrzebowania na konkretne usługi publiczne, w tym społeczne, zdrowotne i infrastrukturalne. Rosnąca liczba osób o szczególnych potrzebach (seniorów oraz osób z niepełnosprawnościami) już teraz powoduje, że stają się one coraz istotniejszą grupą konsumentów. Szczególne znaczenie w tym kontekście mają działania poprawiające dostępność przestrzeni, dóbr i usług, które zwiększają udział np. osób starszych czy osób z niepełnosprawnościami w życiu społecznym. Kluczowa jest również poprawa dostępności infrastruktury zdrowotnej, w szczególności na obszarach zagrożonych trwałą marginalizacją.

Głównym obszarem oddziaływania polityki regionalnej w tym zakresie będzie poprawa dostępności przestrzeni publicznej oraz usług publicznych zarówno w aspekcie architektonicznym, jak też informacyjnym i komunikacyjnym. Będzie to możliwe poprzez modernizację lub poprawę istniejącej infrastruktury społecznej.

Poprawa dostępności obejmie nie tylko infrastrukturę w ramach służby zdrowia oraz edukacji, ale również obiekty turystyczne, sportowe, tereny rekreacyjne oraz zabytki i miejsca kultury.

Powstanie „Pomorskiej Strefy Uzdrowiskowej” wpisuje się również w realizację celu pn. „Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych” poprzez zwiększanie zasobów rynku pracy i rozwój kapitału społecznego. W tym zakresie wspierana będzie: promocja turystyczna

mająca na celu wzrost atrakcyjności turystycznej obszarów o wysokich walorach kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych.

3.4. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybołówstwa 2030

Celem głównym Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030 jest rozwój gospodarczy wsi umożliwiający trwały wzrost dochodów jej mieszkańców przy minimalizacji rozwarstwienia ekonomicznego, społecznego i terytorialnego oraz poprawie stanu środowiska naturalnego. Jego realizacja będzie odbywać się m.in. poprzez:

- działania horyzontalne takie jak: rozwój turystyki zdrowotnej m.in. przez lepszą jej organizację i koordynację, a także budowanie wizerunku Polski jako destynacji turystyki zdrowotnej,
- działania horyzontalne w zakresie: wsparcia usług sprzyjających rozwojowi pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych (turystycznych, edukacyjnych, zdrowotnych, opiekuńczych); realizacji i promocji projektów łączących rolnictwo, rybactwo i turystykę na rzecz rozwoju zrównoważonej i odpowiedzialnej turystyki na obszarach wiejskich i rybackich oraz dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, także w zakresie otoczenia turystyki wiejskiej w wymiarze społecznym, przestrzennym i ekonomicznym.

3.5. Polityka Społeczna wobec Osób Starszych do 2030

Odnosząc się do niektórych zapisów „Polityki Społecznej wobec Osób Starszych do 2030” wsparcie dla rozwoju „Pomorskiej Strefy Uzdrawiskowej” będzie można otrzymać w ramach realizacji takich działań jak: promocja zdrowia, profilaktyka chorób, dostęp do diagnostyki, leczenia i rehabilitacji poprzez m.in.:

- wzmacnianie odpowiedzialności za zdrowie oraz wspieranie pozytywnych postaw w zakresie stylu życia poprzez promowanie zdrowia oraz zapobieganie chorobom,
- rozwój telemedycyny i teleopieki oraz dostęp do udogodnień technicznych, rekompensujących utraconą sprawność i wspierających samodzielność osób starszych,
- zapewnienie optymalnego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej, w tym opieki podstawowej, specjalistycznej, świadczeń rehabilitacyjnych, uzdrawiskowych i profilaktycznych, tak w zakresie zdrowia fizycznego, jak i psychicznego, niezbędnych aby utrzymać samodzielność funkcjonalną.

3.6. Krajowy Plan Odbudowy

W ramach KPO przewidziano szereg działań wspierających cyfrowe przemiany, w takich obszarach jak: przedsiębiorczość, zdrowie, rolnictwo, czy transport. Planowane interwencje na rzecz wdrożenia innowacyjnych, cyfrowych rozwiązań w przedsiębiorstwach i instytucjach publicznych pozwolą na pobudzenie zainteresowania wytwarzaniem i wdrażaniem rozwiązań cyfrowych i robotyzacją.

W obszarze zdrowia planuje się rozszerzenie wachlarza usług elektronicznych (zwiększenie wykorzystania przełomowych technologii i dalszy rozwój e-zdrowia), co wspierane będzie zakupem sprzętu, wdrażaniem rozwiązań cyfrowych oraz kształceniem kompetencji personelu. Będzie miało to wpływ na rozszerzenie dostępu do usług medycznych, obniżenie kosztów działalności oraz usprawnienie zarządzania w całym sektorze zdrowia. Planowane

jest m.in: uruchomienie dodatkowych centralnych usług cyfrowych oraz objęcie 60% dokumentacji medycznej formą elektroniczną.

W zakresie opieki zdrowotnej planuje się przekształcania oddziałów szpitalnych w oddziały geriatryczne lub miejsca opieki długoterminowej celem wykorzystania istniejącego potencjału szpitali do zapewnienia niezbędnych świadczeń opiekuńczo-leczniczych w związku z potrzebami starzejącego się społeczeństwa. W rezultacie planowanej reformy zakłada się poprawę dostępności do usług społecznych i zdrowotnych na szczeblu lokalnym, wzrost jakości zarządzania usługami społecznymi i opieki długoterminowej, poprawę jakości świadczonych usług oraz poprawę sytuacji osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, ich rodzin i otoczenia. Umożliwi to zwiększanie aktywności zawodowej osób zajmujących się opieką nad członkami rodzin, jak również osób starszych, z chorobami przewlekłymi oraz osób z niepełnosprawnościami.

Ponadto wdrożone będą kompleksowe programy aktywizujące, obejmujące zarówno elementy profilaktyki, wczesnego wykrywania problemów zdrowotnych zasobów pracy oraz zagrożeń niepełnosprawnością, rehabilitacji i przekwalifikowania pracowników długotrwale pracujących w warunkach negatywnie wpływających na zdrowie, ułatwiające powrót do zatrudnienia, wydłużenie aktywności zawodowej lub zmianę miejsca pracy, wsparcia psychologicznego oraz wsparcia w zakresie rozwoju zawodowego.

Planuje się także rozwój współpracy i partnerstwa z samorządami przy rozwiązywaniu problemów rozwojowych. W ramach projektu samorządy lokalne mogą liczyć na pomoc ekspertów w zakresie rozwoju swoich kompetencji. W przyszłości wzmocniona współpraca i doradztwo ekspertów pomogą samorządom w zdobyciu kompetencji do skuteczniejszej realizacji polityki rozwoju oraz zoptymalizowania kosztów świadczenia usług publicznych ponad podziałami administracyjnymi. Projekt ma także pomóc samorządom pozyskiwać pieniądze na realizację projektów z funduszy zewnętrznych.

3.7. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030

Powstanie i funkcjonowanie „Pomorskiej Strefy Uzdrowiskowej” trwale wpisuje się w strategiczne wizje rozwojowe województwa pomorskiego, w szczególności swój opis znajduje w „Regionalnym Programie Strategicznym w zakresie gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego” stanowiącym dokument operacyjny „Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030”. Zgodnie z wizją województwa w 2030 r., pomorskie to region dobrobytu:

- Rozwijający się w sposób trwały – bazujący na wyróżnikach Pomorza: aktywności i potencjale wykształcenia mieszkanki i mieszkańców, wysokim poziomie kapitału ludzkiego i społecznego, bogatym dziedzictwie wielokulturowym, morskim i wolnościowym, unikatowych walorach środowiskowych i krajobrazowych, zrównoważonej mobilności, a także branżach kluczowych dla gospodarki i inteligentnych specjalizacji.
- Ekoefektywny – dążący do osiągnięcia neutralności klimatycznej i odporny na negatywne zjawiska klimatyczne, bazujący na racjonalnym wykorzystaniu dostępnych zasobów, a także zapewniający wysoką jakość przestrzeni i środowiska naturalnego oraz powszechny dostęp do zróżnicowanych źródeł energii, zwłaszcza odnawialnych.
- Otwarty – zarówno w wymiarze społecznym, dzięki poszanowaniu różnorodności kulturowej, etnicznej, narodowościowej i światopoglądowej wszystkich osób

zamieszkujących Pomorze, jak i poprzez aktywny udział w globalnych i europejskich procesach gospodarczych i technologicznych.

- Spójny – zapewniający wszystkim mieszkańcom poszczególnych części województwa odpowiedni standard życia i warunki rozwoju, w tym powszechny dostęp do zindywidualizowanych usług publicznych, jak opieka zdrowotna, transport zbiorowy, edukacja, pomoc społeczna, kultura czy oferta czasu wolnego, jak również dążący do eliminowania nierówności społecznych i ekonomicznych występujących w regionie.
- Innowacyjny – kreujący i wykorzystujący nowoczesne rozwiązania typu smart w kluczowych obszarach rozwoju, w szczególności w wymiarze środowiskowym, gospodarczym, społecznym i organizacyjnym, a także aktywnie czerpiący z trendów technologicznych i cyfryzacji.

Pomorskie, przez nadmorskie i nadwiślańskie położenie, jest znaczącą częścią regionu Morza Bałtyckiego. Kontynuacja współpracy z kluczowymi partnerami z zagranicy, w szczególności w zakresie rozwoju turystyki, rybołówstwa czy przedsiębiorczości, a także rozwoju innowacyjności oraz przewozów pasażerskich i towarowych stanowi ważny element kształtowania długofalowych warunków rozwojowych województwa.

„Pomorska Strefa Uzdrowiskowa” to przedsięwzięcie strategiczne realizujące cele operacyjne „Strategii Województwa Pomorskiego 2030”, do których należą: bezpieczeństwo zdrowotne oraz oferta turystyczna i czasu wolnego. Jedną z przesłanek realizujących cel operacyjny dotyczący bezpieczeństwa zdrowotnego jest przyjęcie przez mieszkańców województwa pomorskiego współodpowiedzialności za własne zdrowie w wyniku wzrostu świadomości i kompetencji zdrowotnych, zarówno w ramach profilaktyki, jak i w procesie leczenia. Ze względu na możliwość bezpośredniej współpracy z mieszkańcami regionu oraz znajomość charakteru i potrzeby grup docelowych, priorytetową rolę do odegrania w tym zakresie będą miały jednostki samorządu terytorialnego, NGO oraz podmioty wykonujące działalność leczniczą. Nie bez znaczenia jest również rola jednostek wspierających podstawową działalność leczniczą, m.in. świadczących usługi rehabilitacyjne na wielu poziomach, stymulujące procesy zdrowotne, w tym z wykorzystaniem potencjału podstawowej opieki zdrowotnej (POZ), ambulatoryjnej opieki specjalistycznej (AOS), szpitali czy uzdrowisk.

Na szczególną uwagę zasługują przesłanki realizacji celu operacyjnego dotyczącego oferty turystycznej czasu wolnego. Do najważniejszych z nich należy wysoka atrakcyjność turystyczna, unikatowe walory przyrodnicze i kulturowe, widoczna zmiana oczekiwań odwiedzających województwo związana ze skutkami pandemii COVID-19 oraz coraz większa świadomość zdrowotna i starzenie się społeczeństwa. Duży wpływ będzie miał również rozwój oferty turystyki aktywnej (w szczególności rowerowej, wodnej, jeździeckiej), krajoznawczej, wypoczynkowej, prozdrowotnej, karawaningowej, kulinarnej, agroturystyki czy ekoturystyki, a także rekreacji. Kluczowe znaczenie będzie miała również wysoka jakość usług turystycznych na terenie całego województwa pomorskiego.

3.8. Strategia uzdrowiskowa Sopotu na lata 2023-2030

Dużą rolę w tworzeniu „Pomorskiej Strefy Uzdrowiskowej” będą odgrywały samorządy lokalne. Jednym z nich jest samorząd terytorialny miasta Sopot, który w kontekście własnych zasobów i warunków rozwojowych oraz ogólnościowych przemian społeczno-gospodarczych stawia na turystykę zrównoważoną i uzdrowiskową, wykorzystującą potencjał naturalny i krajobrazowy, będący odpowiedzią zarówno na dbałość o środowisko jak i potrzeby mieszkańców i turystów, stworzenie wysokiej jakości, komplementarnych w

stosunku do siebie ofert uzdrowiskowo-sanatoryjno-rehabilitacyjnych oraz towarzyszących im ofert odnowy i SPA.

Jednym z najważniejszych celów strategicznych miasta jest wzmacnianie uzdrowiskowej marki Sopotu poprzez:

- promocję miasta (kampanie) jako uzdrowiska,
- stworzenie zmodyfikowanej oferty turystycznej miasta w oparciu o uzdrowisko,
- profilaktykę zdrowotną i propagowanie zdrowego stylu życia,
- współtworzenie Pomorskiego Klastra Uzdrowiskowego,
- promocję województwa pomorskiego i Sopotu jako Regionu Zdrowia,
- współpracę z Stowarzyszeniem Gmin. Uzdrowiskowych RP (SGURP),
- projekty realizowane w partnerstwach finansowane ze źródeł zewnętrznych.

3.9. Strategia Rozwoju Miasta Ustka do roku 2030

Drugą prężnie rozwijającą się gminą uzdrowiskową na terenie województwa pomorskiego jest uzdrowisko Ustka.

W swych dokumentach strategicznych władze samorządowe gminy określają wizję miasta jako „Ustka - bezpieczna przystań dla mieszkańców i turystów żyjących w zgodzie z naturą”. Przy formułowaniu wizji miasta brano pod uwagę jego walory, do których należą m.in. atrakcyjne gospodarczo i turystycznie położenie geograficzne, bogactwo przyrodnicze, a także konkurencyjna gospodarka opierająca się na cennych walorach przyrodniczych i uzdrowiskowych. Dążeniem do zrealizowania powyższej wizji będą podejmowane działania w ramach jednego z ważniejszych celów strategicznych miasta pod nazwą: Miasto Ustka – całoroczne prestiżowe uzdrowisko.

Realizacja powyższego celu będzie odbywać się z kolei m.in. poprzez wdrażanie takich celów operacyjnych jak:

- bogata oferta turystyczno-uzdrowiskowa,
- budowa, modernizacja i rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej.

4. Baza ilościowa i jakościowa pomorskiej turystyki prozdrowotnej

4.1. Oferta podmiotów świadczących usługi medyczne

Na podstawie danych GUS w 2022 r. w województwie pomorskim było zarejestrowanych 39 szpitali, o cztery mniej aniżeli w roku 2020⁵⁷. W Polsce uznaje się, że funkcjonuje ok. 900 szpitali, z czego placówki publiczne stanowią 60%⁵⁸. W regionie współczynnik łóżek szpitalnych na 10 tys. ludności wynosi 36,7. Warto zauważyć, że w regionie spadła liczba praktyk lekarskich do 184 (193 w 2021 r.), a wzrosła średnia ilość porad udzielonych na 1 mieszkańca do 7,6 w ciągu roku (6,8 w 2021 r.)⁵⁹. Jest to zgodne ze światową tendencją spadającej liczby szpitali, mniejszej liczby lekarzy i wzrostu obciążeń personelu medycznego.

Ocena jakościowa oferty placówek medycznych wymagała stworzenia specjalnej bazy. Za podstawę posłużył Rejestr Podmiotów Lecznicznych Wykonujących Działalność Gospodarczą

⁵⁷ Województwo Pomorskie w liczbach 2023, Urząd Statystyczny w Gdańsku, Gdańsk 2023, s. 20.

⁵⁸ Stan sektora szpitali prywatnych w Polsce, Edycja VIII, 2023, OSSP, s. 32.

⁵⁹ Województwo Pomorskie w liczbach 2023, op. cit., str. 20.

(RPLWD)⁶⁰ stanowiący informację publiczną niezawierającą danych personalnych. Rejestr ten jest ogólnie dostępny na oficjalnej stronie internetowej. Przedsiębiorcy medyczni rozpoczynając działalność mają obowiązek wpisać się do rejestru.

W wyniku przeprowadzenia wieloetapowego procesu polegającego na usunięciu z bazy podmiotów niezwiązanych ze świadczeniem usług medycznych i nieistotnych ze względu na cel badań z uwagi na: profil działalności, jej niekomercyjny charakter lub brak informacji potwierdzających bieżące funkcjonowanie, wytypowano 446 placówek świadczących usługi medyczne w województwie pomorskim. Ich dane zostały zaktualizowane o następujące informacje: email kontaktowy, adres strony internetowej oraz liczbę dodatkowych tłumaczeń na język obcy. W wyniku obserwacji stwierdzono, że 84 podmioty medyczne mają stronę przetłumaczoną dodatkowo na co najmniej jeden język obcy, co pozwala je zaklasyfikować jako placówki potencjalnie obsługujące pacjentów z rynków zagranicznych lub zainteresowane tego typu działaniami.

W celu analizy zmian na rynku wyodrębniono podgrupę placówek medycznych badanych w 2019 r., aby porównać te same elementy na przestrzeni czterech ostatnich lat⁶¹. Sprawdzono, ile podmiotów zawiesiło swoją działalność lub zmieniło profil oraz jakie zmiany zaszły w liczbie i rodzaju dostępnych tłumaczeń na języki obce na stronach internetowych. Wyselekcjonowana w 2019 r. grupa podmiotów liczyła 277 jednostek, w 2023 r. potwierdzono istnienie 269 podmiotów z tej samej grupy⁶².

Na podstawie przeprowadzonej analizy można zauważyć w grupie nieznaczny spadek udziału podmiotów posiadających dodatkowe tłumaczenia (z 26% w 2019 r. na 22% w 2023 r.) Wynik ten może być efektem zmniejszonego udziału pacjentów zagranicznych w ogólnej liczbie obsłużonych pacjentów, a tym samym spadek zainteresowania klinik rynkami zagranicznymi. Można zakładać, że w pewnym stopniu wpływ na to miały czynniki zewnętrzne takie jak pandemia i wojna, które mocno zachwiały światową turystyką medyczną.

Należy zaznaczyć, że ocena liczby dodatkowych tłumaczeń na stronach jest niepełnym badaniem. Część podmiotów może posiadać zewnętrzne strony promujące ofertę (typu „landing page”) ustawione w języku obcym na zagranicznej domenie, która (jeżeli nie jest podłączona do strony głównej) jest trudna do weryfikacji przy pomocy dostępnych narzędzi.

Ocena liczby tłumaczeń, jak i języków tłumaczeń wskazuje na spadek ich dostępności. Wydaje się, że dynamiczna sytuacja na międzynarodowym rynku usług medycznych ostatnich lat ograniczyła plany rozwojowe niektórych podmiotów np. w zakresie poszerzania kompetencji zespołu o kolejne języki obce, zawężając komunikację zagraniczną do najczęściej używanego języka angielskiego. Wiele podmiotów skupia się na obsłudze klientów krajowych, poświęcając mniej uwagi klientom zagranicznym, co nie oznacza spadku zainteresowania turystami medycznymi. Istnieje narastające zjawisko podróży w celach medycznych wewnątrz Polski. Tematyka jest praktycznie niezbadana, także nie można dokładniej określić, w jakim stopniu turyści z innych części Polski korzystają planowo z oferty pomorskich klinik.

60 <https://rpwdl.ezdrowie.gov.pl/?AspxAutoDetectCookieSupport=1> z dnia 14.12.2023 r.

61 Stan obecny i potencjał rozwoju turystyki medycznej w woj. pomorskim, PROT, Gdańsk 2019.

62 Weryfikacja została przeprowadzona na podstawie informacji dostępnych w internecie, głównie stron internetowych placówek.

4.2. Oferta podmiotów świadczących usługi prozdrowotne niemedyczne

W Polsce nie istnieje oficjalna ewidencja podmiotów niemedycznych świadczących usługi prozdrowotne. Obszar tej działalności ma często charakter interdyscyplinarny, obejmujący sferę zdrowotną oraz turystyczną, co utrudnia wyznaczenie jednoznacznych czynników determinujących przynależność do tej grupy. Na podstawie rozmów eksperckich oraz obserwacji praktyki biznesu można dokonać pewnej charakterystyki tej grupy.

Głównym elementem oferty będą hotele skategoryzowane jako 4 i 5 gwiazdkowe. Posiadają one usługi spa i inne wyposażenie umożliwiające prozdrowotny wypoczynek gości. W województwie pomorskim zarejestrowane są 43 hotele 4 gwiazdkowe i 12 hoteli pięciogwiazdkowych⁶³. Można przyjąć, że najbardziej rozbudowane usługi spa posiadają te obiekty, które dodają do nazwy obiektu określenie spa lub spa&wellness.

Niektóre hotele w celu podkreślenia zdrowotnego profilu używają słowa „medical”.

Zidentyfikowano dwa takie przykłady:

- hotel w Sopocie – Sopotorium, który od początku funkcjonowania używa określenia Medical SPA Resort,
- hotel Medical Krojanty, klinika rehabilitacyjna w Krojantach k. Chojnic.

Zaklasyfikowanie tych obiektów do hoteli mogłoby wskazywać, że świadczą usługi niemedyczne, jednak ocena oferty wskazuje na szerszy wachlarz usług. Hotelem świadczącym także usługi medyczne jest Grand Lubicz w Ustce.

W województwie pomorskim warto jeszcze zwrócić uwagę na grupę obiektów, które nie funkcjonują w rejestrze obiektów hotelarskich, a oferują noclegi w bardzo wysokim standardzie i zabiegi medyczne. Należą tu m.in.:

- Adler Medical SPA, obiekt w Zgorzale k. Stężycy, który początkowo był obiektem noclegowym ze SPA, który po uzupełnieniu oferty o usługi medyczne dodał określenie Medical,
- Rezydencja Live - Centrum Rehabilitacyjno-Lecznicze w Okole k. Starogardu Gdańskiego.

Ostatnią grupę stanowią różnorodne mniejsze obiekty, które wykorzystują w komunikacji określenie „prozdrowotne” w oparciu o posiadanie pomieszczeń do rehabilitacji, specjalnego wyposażenia (np. kriokomory) lub oferowanie turnusów zdrowotno-dietetycznych.

Na uwagę zasługują popularne na świecie obiekty noclegowe, które oferują usługi medyczne (najczęściej rehabilitację i proste zabiegi medyczne). Określa się je jako „medhotel”, „medical hotel” lub „hotpital”. Nazwy te mają jedynie znaczenie marketingowe i nie ma formalnych wymogów dotyczących używania tych określeń.

4.3. Ocena potencjału oferty z uwzględnieniem działalności uzdrowisk

Największą słabością działalności gospodarczej polegającej na świadczeniu usług prozdrowotnych są problemy z finansowaniem i generowaniem odpowiednich dochodów z działalności, zarówno w zakresie realizacji kontraktów publicznych z Narodowym Funduszem Zdrowia, jak i w działalności komercyjnej.

Według opracowań Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Szpitali Prywatnych w grupie szpitali tworzących tę organizację, średnioroczna rentowność działalności jest na poziomie ok. 2%

⁶³ Rejestr prowadzony przez Ministerstwo Sportu i Turystyki <https://turystyka.gov.pl/cwoh z dnia 14.XII.2023 r.>

przychodów. Jest to bardzo niski poziom pozwalający na pokrycie kosztów działalności, niewystarczający do rozwoju, w tym również do promocji zagranicze. W 2021 r. zysk z działalności wynosił 6%, do czego przyczyniła się wyjątkowa akcja masowych szczepień finansowaną z budżetu centralnego⁶⁴.

Problemy z finansowaniem działalności to kluczowa kwestia zgłaszana również przez gminy uzdrowiskowe. W diagnozie tego sektora wskazane są zagrożenia wynikające z obecnego systemu całkowitego pokrywania kosztu pobytów przez państwo. Przede wszystkim jest ono nieefektywne i archaiczne, co powoduje, że polskie uzdrowiska są wyjątkami w tym zakresie w Europie. „Cechą wspólną występującą we wszystkich państwach europejskich jest stopniowe odchodzenie od pełnego finansowania lecznictwa uzdrowiskowego przez sferę budżetową państwa, a także przez inne podmioty zajmujące się dotąd finansowaniem lecznictwa uzdrowiskowego”⁶⁵. Nie ma już w Europie kraju, w którym finansowanie leczenia uzdrowiskowego byłoby w pełni zabezpieczone przez państwo⁶⁶. Opieranie się w zbyt dużym stopniu na środkach z budżetu oraz opłatach uzdrowiskowych sprawia, że nie rozwijają się inne formy generowania dochodu przez uzdrowiska.

Mocną stroną polskiej oferty usług prozdrowotnych jest jej potencjał do zwiększenia dochodowości poprzez optymalizację kosztów, prowadzenie działalności operacyjnej lub pobudzenie innych źródeł dochodów.

W grupie szpitali prywatnych poprawiono wyniki netto ze sprzedaży usług przez skoordynowanie i ujednoczenie procesu zakupów materiałów potrzebnych do prowadzenia działalności szpitalnej. „Wspólna grupa zakupowa”⁶⁷ pomogła zmniejszyć koszty zakupu podstawowych materiałów, leków oraz mediów⁶⁸.

Uzdrowiska posiadają z kolei niewykorzystany potencjał w kreowaniu i dystrybucji produktów leczniczych wyprodukowanych w oparciu o zasoby naturalne. Podając za raportem NIK z 2010 r.: „dochody ze sprzedaży wód butelkowych przekraczają czasami dochody uzyskiwane z działalności leczniczej, a w wielu przypadkach jest to znaczące źródło dochodów.”⁶⁹

Potencjał rozwojowy polskich usług prozdrowotnych w tym lecznictwa uzdrowiskowego opiera się na wielu możliwościach rozwoju działalności. Polska oferta prozdrowotna, jest w niewielkim stopniu znana poza granicami kraju, podobnie jak polskie naturalne produkty lecznicze. Zwiększenie dostępności usług oraz produkcji i sprzedaży produktów na bazie surowców naturalnych może istotnie poprawić dochody z działalności operacyjnej.

Należy tu zwrócić uwagę na pewne ograniczenia dotyczące możliwości wydzielenia funduszy na działania promocyjne z uwagi na formę prawną części sanatoriów.

W województwie pomorskim do dyspozycji kuracjuszy w 2022 r. było 2 000 łóżek w zakładach lecznictwa uzdrowiskowego, z których skorzystało 32 413 turystów i udzielono im 354 708 noclegów. Z uwagi na nadmorską lokalizację dane te można zestawić z

⁶⁴ Stan sektora szpitali prywatnych ..., op. cit., s. 41.

⁶⁵ D. Dryglas, J. Golba, B. Walas, I. Drozd, Stan i możliwości rozwoju gmin. uzdrowiskowych i obszarów ochrony uzdrowiskowej. Dokument powstał w ramach projektu „Ocena potencjału turystycznego i uzdrowiskowego gmin. uzdrowiskowych oraz gmin. posiadających status obszaru ochrony uzdrowiskowej” dla Ministerstwa Rozwoju, Pracy i Technologii, Instytut Turystyki w Krakowie sp. z o.o., Kraków 2021 r., s. 7.

⁶⁶ Jak wyżej.

⁶⁷ Powołana przez OSSP – Medyczna Grupa Zakupowa (przy. autorów).

⁶⁸ Stan sektora szpitali..., op. cit., s. 40.

⁶⁹ D. Dryglas, J. Golba, B. Walas, I. Drozd, op. cit., s. 21.

województwem zachodniopomorskim, w którym znajduje się pięć miejscowości uzdrowiskowych (Świnoujście, Kamień Pomorski, Kołobrzeg, Połczyn Zdrój i Dąbki) oferujące 10 900 łóżek w zakładach lecznictwa uzdrowiskowego, z których skorzystało w tym samym okresie 281 523 turystów. Warto też odnotować, iż zgodnie z danymi GUS w grupie tej znalazło się aż 30 550 turystów zagranicznych⁷⁰. Oceniając powyższe dane można wskazać, iż elementem ograniczającym rozwój turystyki uzdrowiskowej w regionie jest niska dostępność miejsc w zakładach lecznictwa uzdrowiskowego. Województwo pomorskie ma niewiele miejscowości uzdrowiskowych (w szczególności porównując do województwa dolnośląskiego mającego 11 takich gmin), jednakże zarówno zapotrzebowanie na usługi lecznictwa uzdrowiskowego, jak również walory uzdrowiskowe Sopotu i Ustki oraz ich atrakcyjność turystyczna wskazują na szerokie możliwości postępu w tym kierunku.

4.4. Potencjał współpracy na rzecz rozwoju turystyki prozdrowotnej

Na podstawie analizy historii lokalnych inicjatyw gospodarczych można stwierdzić, że podmioty pomorskie są zainteresowane współpracą w zakresie rozwoju turystyki zdrowotnej. W celu realizacji inicjatywy w przyszłości, istotną kwestią byłoby przede wszystkim wskazanie formuły, zakresu, celu współpracy, czyli precyzyjnego pomysłu, który stanowiłby punkt odniesienia deklaracji w tym zakresie. Największy potencjał przyciągający mają z reguły wspólne działania promujące na rynkach zagranicznych. W oparciu o analizę jakościową bazy placówek medycznych i turystycznych można przyjąć, że 103 podmioty mające strony tłumaczone na język obcy, stanowią grupę potencjalnie zainteresowanych działaniami marketingowymi na rynkach zagranicznych.

W 2023 r. w województwie pomorskim nie spostrzeżono żadnej formalnie funkcjonującej organizacji zrzeszającej podmioty w sferze turystyki zdrowotnej. Na przestrzeni ostatnich lat były wielokrotnie podejmowane wysiłki w celu powołania takiej organizacji. Pierwszą inicjatywą regionalną była próba powołania Pomorskiej Doliny Medycznej przez Polskie Stowarzyszenie Turystyki Medycznej. W tym samym czasie powstał Bałtycki Klaster Turystyki Zdrowotnej, który najdłużej funkcjonował.

Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna od lat aktywnie wspiera rozwój turystyki zdrowotnej oraz wellness i SPA w regionie. Prowadzone działania obejmowały:

- organizację konferencji i warsztatów branżowych i spotkań B2B,
- badania ilościowe i jakościowe,
- wydawanie drukowanych materiałów promocyjnych,
- aktywną promocję podczas workshopów oraz targów (głównie w Skandynawii), z wykorzystaniem kampanii internetowych i outdoorowych.

Plany powołania specjalnej organizacji miały Ogólnopolskie Stowarzyszenie Szpitali Prywatnych oraz Regionalna Izba Gospodarcza Pomorza. Ostatnie koncepcje były podejmowane w Sopocie z inicjatywy Hotelu Sopotorium w celu wspólnej promocji na rynku skandynawskim.

W tym kontekście należy jeszcze przypomnieć liczne konferencje dotyczące tematyki turystyki prozdrowotnej, które odbyły się w poprzednich latach w Trójmieście. Największy zasięg miało zorganizowane w 2022 r. przez MTG dwudniowe wydarzenie Curatio –

⁷⁰ Działalność lecznicza zakładów lecznictwa uzdrowiskowego i stacjonarnych zakładów rehabilitacji leczniczej w 2022 r., Główny Urząd Statystyczny, Informacje sygnałowe, 30.05.2023 r., Turystyka w 2022 r. GUS, Tablice, dział II, 17, 18, Warszawa, Rzeszów 2023 r.

Międzynarodowe Targi Turystyki Medycznej i Profilaktyki Zdrowotnej. Wiele wymienionych inicjatyw wspierało funkcjonujące w Trójmieście prywatne stowarzyszenie - Instytut Badań i Rozwoju Turystyki Medycznej.

W listopadzie 2023 roku zostały przeprowadzone badania gmin. w województwie pomorskim odnoszące się do ich nastawienia do rozwoju turystyki zdrowotnej na ich terenie. Zadano trzy pytania dotyczące:

- wiedzy na temat funkcjonowania wyjątkowych obiektów oferujących usługi prozdrowotne (wynikało to z potrzeby identyfikacji obiektów, które nie świadczą usług medycznych i nie są ujęte w RPLWD,
- oceny potencjału rozwoju turystyki zdrowotnej,
- woli wspierania działań mających na celu przyciągnięcie turystów zdrowotnych.

Na zapytanie odpowiedziało 60 gmin, ze 123 istniejących w województwie. Jakość odpowiedzi była bardzo zróżnicowana, od bardzo krótkich (twierdzących lub przeczących), po rozbudowane opisy walorów miejsc i dalszych planów.

Zidentyfikowane miejsca świadczenia usług prozdrowotnych zostały ujęte w zestawieniach w powyższych podrozdziałach. Niektóre gminy przedstawiły konkretne rodzaje usług, wśród których dominowały zajęcia z jogi i turnusy odchudzające. Gminy odpowiadając na to pytanie często podkreślały walory przyrodnicze miejsc i ich dobroczynny wpływ na zdrowie oraz ofertę turystyki aktywnej (m.in. trasy rowerowe).

Na podstawie analizy odpowiedzi możemy stwierdzić, że zaledwie 14 gmin. deklaruje, że nie posiada potencjału do rozwoju turystyki zdrowotnej. Przyglądając się jednak bliżej tym konkretnym miejscom można przypuszczać, że odpowiedzi nie zawsze wskazują na realny brak możliwości rozwoju tego typu turystyki, a jedynie na brak rozpoznania tematu lub silne skojarzenia pojęcia turystyki zdrowotnej z uzdrowiskami i dostawcami usług medycznych. 25 gmin. odpowiedziało, że aktualnie nie rozważa i nie wspiera działań mających na celu przyciągnięcie turystów zdrowotnych. Pozostałe gminy odpowiadają, że takie działania prowadzą (niektóre wskazują konkretne rozwiązania) lub ostrożnie wypowiadają się na ten temat. Trudno wskazać przyczyny nieudzielenie odpowiedzi na zapytanie przez pozostałe gminy. Nawet jeżeli w jakimś stopniu wynikało to z braku zainteresowania tematem, to podsumowując można zauważyć, że ponad 45 gmin. w województwie pomorskim dostrzega potencjał rozwoju turystyki zdrowotnej na swoim terenie, co stanowi argument do wsparcia działań w tym kierunku ze strony władz samorządowych.

Podsumowując można stwierdzić, że w regionie istnieje niewykorzystany potencjał do zrzeczania się i rozwoju turystyki prozdrowotnej (w tym medycznej).

5. Propozycje produktów niematerialnych i materialnych uwzględniające kwalifikacje personelu w kontekście aktualnych potrzeb

5.1. Tło uwarunkowań historycznych kształtowania przestrzeni publicznej z uwzględnieniem budżetów obywatelskich

Patrząc na rozwój pierwszych inicjatyw związanych z tworzeniem publicznej przestrzeni prozdrowotnej to historycznie można ich upatrywać w parkach miejskich. Na terenie województwa pomorskiego znajduje się jeden z najstarszych parków w Polsce, Park

Oliwski⁷¹. W XIX w. w odpowiedzi na rosnącą potrzebę mieszkańców miast kontaktu z naturą, ufundowanych zostało wiele parków publicznych⁷² min.: Park im. Steffensów, Park Brzezieński w Gdańsku, Park Południowy w Sopocie oraz Park Zdrojowy w Ustce. Przełom XIX i XX to okres dynamicznego rozwoju lecznictwa kuracyjnego. Pierwszy dom zdrojowy w regionie otworzono w Sopocie w 1823 r. Kolejne domy oraz kąpieliska otwierano w Ustce, Brzeźnie, Oliwie⁷³, na Westerplatte, Stogach. Przyciągały one licznych mieszkańców i kuracjuszy spoza regionu. Początek XX w. był czasem rozwoju turystyki zdrowotnej w regionie.

Po 1989 r. weszliśmy w rozwój samorządności lokalnej, w ramach której decyzje o zagospodarowaniu przestrzeni są w znaczącej mierze podejmowane lokalnie przez przedstawicieli mieszkańców lub bezpośrednio przez nich samych. Od paru lat⁷⁴ w większych polskich gminach organizowane są raz do roku budżety obywatelskie w ramach których, mieszkańcy zgłaszają własne pomysły na zagospodarowanie przestrzeni, a następnie w głosowaniu wskazywane są te do realizacji. Jako społeczeństwo dopiero uczymy się zarządzania przestrzenią publiczną i jej wpływu na nasze samopoczucie⁷⁵.

Na potrzeby niniejszego opracowania zostały przeanalizowane budżety obywatelskie organizowane w miastach województwa pomorskiego w ostatnich latach. Zakres tematyczny i popularność projektów zgłaszanych na przestrzeni ostatnich lat mogą być potraktowane jako świadectwo zmieniających się potrzeb społecznych, w dodatku różniących się w poszczególnych miastach. Jedną z tendencji jest niezmienna popularność projektów około zdrowotnych oraz narastający udział projektów mających bezpośredni wpływ na zdrowie. Widoczny jest także związek pomiędzy strukturą wiekową mieszkańców na danym terenie, a wspieraniem propozycji umożliwiających rehabilitację na świeżym powietrzu.

W prawie każdym gdańskim konkursie organizowanym od 2016 r., około 10 zwycięskich projektów związanych było z instalacją infrastruktury sportowej lub stref relaksu, mających znaczenie prozdrowotne. Gdańszczanie najczęściej głosowali za budową: bieżni biegowych, boisk, siłowni, stref do kalisteniki, ninja parków. Z projektów o szczególnie prozdrowotnym charakterze należy odnotować: rozmieszczenia defibrylatorów, realizowaną budowę tężni w Oliwie oraz ogrodu sensorycznego. Zwłaszcza po pandemii pojawia się wiele projektów mających wspomagać integrację społeczną na świeżym powietrzu⁷⁶.

Z kolei w Sopocie wśród wybranych przez mieszkańców projektów znacznie więcej niż w Gdańsku dotyczyło rozwiązań mających bezpośredni wpływ na poprawę zdrowia. W poszczególnych latach wygrywały projekty organizacji gimnastyki (2019 r.), dodatkowe karetki, szkoły relaksu. Wyjątkowa była pierwsza po pandemii edycja z 2022 r. w której zdecydowana większość wybranych projektów była związana ze zdrowiem. Sopotianie przeznaczali środki na rehabilitację neurologiczną, zajęcia sportowo-ruchowe z animatorami

⁷¹ Park Oliwski założony przez Zakon Cystersów w połowie XVIII w. Dla zwiedzających został udostępniony pod koniec XVIII w.

⁷² Fundatorami parków były osoby prywatne, z reguły bardzo majątne i prospołeczne. R. Matyja, Miejski grunt. 250 lat polskiej gry z nowoczesnością, Karakter, Kraków 2021, s. 137.

⁷³ Kąpielisko znajdowało się w dzisiejszej dzielnicy Jelitkowo, która początku XX w. stanowiła administracyjną część Oliwy.

⁷⁴ Pierwszy budżet obywatelski w Polsce został ogłoszony w 2011 r. w Sopocie.

⁷⁵ Przykładem tego mogą być efekty funkcjonowania ustawy krajobrazowej ograniczającej wieszanie banerów wielkoformatowych, także różnicę w odbiorze obszarów zaśmieconych różnymi rodzajami reklamami publicznymi i tymi, w których reklamy są sformatowane wedle ogólnych zarządzeń.

⁷⁶ Lista zwycięskich projektów w poszczególnych latach jest dostępna na stronie <https://www.gdansk.pl/budzet-obywatelski/Wszystkie-zwycieskie-projekty,a,216302>, z dnia 12.12.2023 r.

zdrowia, zajęcia na siłowni zewnętrznej wraz ze wskazówkami oraz gimnastykę kręgosłupa dwa razy w tygodniu.

W Gdyni oprócz powszechnie popularnych projektów stosunkowo często wybierane są te wpływające na zdrowie kręgosłupa, takie jak pilates dla mieszkańców w każdym wieku, cotygodniowe zajęcia poprawiające prawidłowe funkcjonowanie kręgosłupa. Wpływać na to może proces starzenia się społeczeństwa polskiego, ale także konsekwencje siedzącego trybu życia. Oprócz integrujących walorów zajęć grupowych na świeżym powietrzu, podkreślana była rola aktywizująca ruchowo osoby (szczególnie młode) spędzające dużo czasu przed monitorami. Jeżeli oddawanie głosów na określone projekty obywatelski traktować jako jedną z form komunikacji potrzeb mieszkańców to można stwierdzić, że istotna część tych oczekiwań dotyczy rozbudowy urządzeń i instalacji wspomagających dobrostan psychiczny i fizyczny człowieka.

Charakteryzując projekty finansowane z budżetu obywatelskiego można uznać, że są to stosunkowo niskonakładowe, nieskomplikowane rozwiązania technologiczne, oparte o naturalne zasoby, łatwe w montażu i użytku, mające na celu wyposażenie przestrzeni publicznej w infrastrukturę wpływającą na poprawę zdrowia użytkownika.

5.2. Propozycje obiektów prozdrowotnych zlokalizowanych w przestrzeni ogólnodostępnej

Przedstawione poniżej propozycje rozwiązań małej architektury, której użytkowanie wiąże się z poprawą szeroko definiowanego zdrowia i jakości życia, są już wdrożone w różnych miejscach na świecie. Część z nich jest powszechnie znana i kojarzona, przykładowo z parkami uzdrowskowymi (np. tężnie solankowe oraz grzybki inhalacyjne), a niektóre stanowią stosunkowo nowe pomysły w Polsce, zyskując wielu zwolenników (np. pływające sauny, parki ćwiczeń dla aktywnych seniorów).

Proponowane rozwiązania zostały podzielone na trzy podstawowe grupy:

- kompleksy parkowe składające się z określonej liczby obiektów prozdrowotnych i elementów uzupełniających,
- pojedyncze obiekty prozdrowotne,
- elementy uzupełniające infrastrukturę prozdrowotną, które służą poprawie komfortu korzystania z infrastruktury (np. dostosowane toalety do potrzeb osób z niepełnosprawnościami) lub uwrażliwiające na warunki środowiskowe i spełniające funkcje edukacyjne oraz informacyjne (np. czujniki powietrza). Ich powstawanie ma być działaniem komplementarnym do budowania obiektów prozdrowotnych. Mogą więc powstawać tylko w miejscu istniejącej infrastruktury prozdrowotnej albo jako element dodatkowy do nowo powstającej.

5.2.1. Propozycje kompleksowe rozwiązań prozdrowotnych

W niniejszym podrozdziale przedstawiono kompleksowe rozwiązania, na które składać się może kilka elementów przedstawionych w kolejnej części, przy czym trzon muszą stanowić elementy prozdrowotne. Zestaw urządzeń może być skomponowany tematycznie i skierowany do określonego segmentu użytkowników (przykładowo seniorów lub osób z chorobami układu oddechowego). Zakłada się, że aby uznać rozwiązanie za kompleksowe musi składać się z min. trzech obiektów prozdrowotnych (przy czym min. jeden z nich ma być tężnią, grotą, pawilonem zdrowia, ścieżką lub parkiem rehabilitacyjnym) wraz z informacjami

dotyczącymi zalet i zasad korzystania z nich, jednego elementu o walorach edukacyjnych oraz jednego elementu uzupełniającego.

Pawilon zdrowia

Rysunek 2: Pawilon zdrowia w Lidzbarku Warmińskim



Źródło: <https://radioolsztyn.pl/pawilon-zdrowia-w-lidzbarku-warmińskim-teznie-i-grota-solna-to-krok-ku-uzdrowisku/01709689>, z dnia 12.12.2023 r. Fot. Kamil Onyszek

Typ obiektu

Element przestrzeni, który na swoim terenie posiada min. dwa obiekty prozdrowotne (np. pijalnię wody i tężnie), jest przynajmniej częściowo zadaszony. Ma to służyć ochronie przed deszczem i słońcem.

Uzasadnienie i funkcjonalność

Pawilon zdrowia jest większym elementem architektonicznym, będący zadaszoną konstrukcją, który może być bazą do umiejscowienia kilku elementów prozdrowotnych. Stanowi przestrzeń edukacyjną i wspierającą intensyfikację kontaktów społecznych.

Sugerowane umiejscowienie

W parkach zdrowia.

Profil użytkownika

Każdy spacerowicz, w szczególności osoby, które pragną odpocząć, schować się w cieniu.

Park zdrowia

Rysunek 3: Park zdrowia (przykład parku sensorycznego)



Źródło: <https://visitmalopolska.pl/obiekt/-/poi/ogrody-sensoryczne-muszyna>, z dnia 12.12.2023 r.

Łącząc wybrane i opisane poniżej elementy możemy skonfigurować park zdrowia, który będzie stanowił kompleksowe rozwiązanie prozdrowotne. Dodatkowo cyklicznie odbywałyby się tam wydarzenia związane ze świadczeniem usług prozdrowotnych. Mógłby być umiejscowiony w bardzo bliskiej odległości od lasu lub brzegu morza, tak aby znajdująca się tam infrastruktura wspomagająca mogłaby być wykorzystywana podczas korzystania z wszelkich form aktywności w lesie i nad morzem (bieganie, spacer, kąpiele). Infrastruktura wspomagająca taka jak toalety, przebieralnie, parkingi z jednej strony poprawiają komfort użytkowania infrastruktury, a z drugiej strony niektóre jej elementy mogą stanowić czynnik konkurencyjności miejsca. Takim przykładem może być rozwiązanie typu „komfortka”, która zgodnie ze stanem na dzień 10.12.2023 r. jest niedostępnym rozwiązaniem w województwie pomorskim całorocznie, a sezonowo jest dostępna w Sopocie. Jeżeli chodzi o infrastrukturę, park zdrowia mógłby zawierać strefy powiązane z określonym profilem chorób (przykładowo dla osób z chorobami serca, z niepełnosprawnościami ruchowymi, szukającymi ciszy). Projekt powinien zawierać elementy przestrzeni opisane w „Karcie oceny miejsc prozdrowotnych”. Ważnym elementem byłyby tablice edukacyjne. Rolę taką spełniałyby również czujniki jakości powietrza i hałasu, które można wkomponować w „ścieżki eksperymentalne” dla dzieci, które poprzez elementy zabawy, mogą dostrzegać wpływ zachowań na jakość środowiska w którym żyjemy.

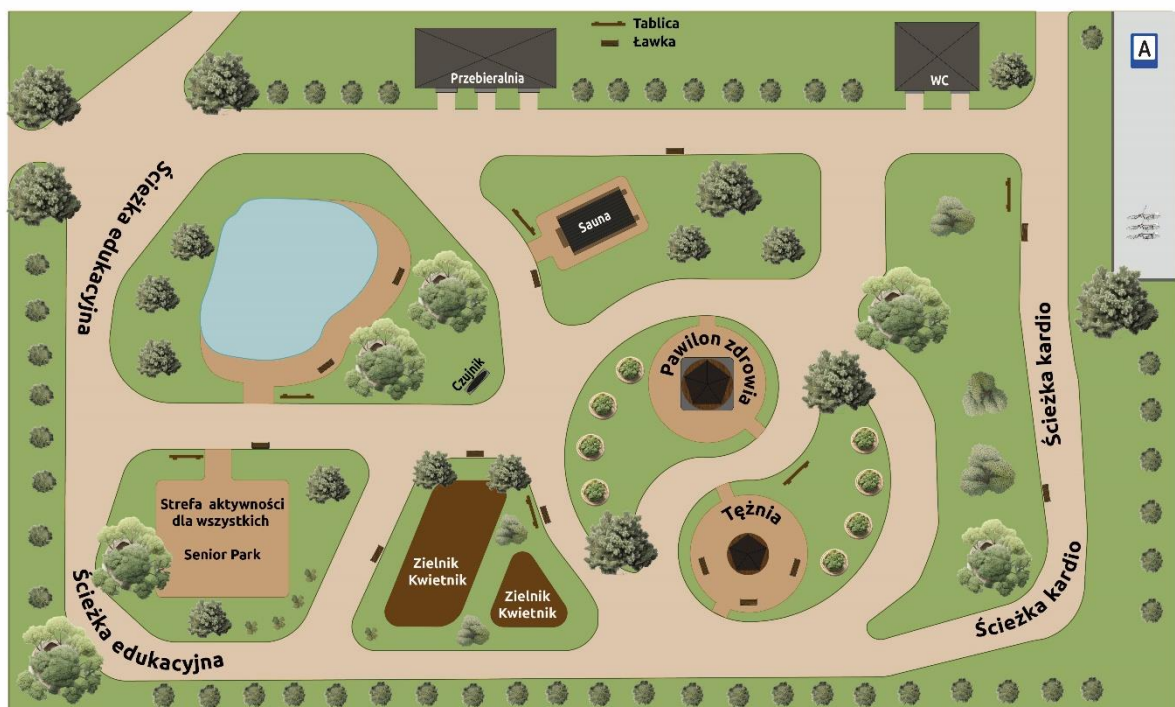
Park zdrowia stanowiłby ograniczony terytorialnie obszar zawierający na swoim terenie wiele rozwiązań punktowych o charakterze edukacyjnym, rehabilitacyjnym, relaksacyjnym i społecznym wraz z infrastrukturą wspierającą. Nawiązuje do parków kuracyjnych, jednak nie

musi być umiejscowiony w uzdrowiskach. Można sobie wyobrazić różne strefy w parku, przykładowo „Kardiopark”, „Ortopark” i in., w których znajduje się oferta ukierunkowana na określony profil chorób. Ponadto pewne elementy parku powinny być strefami ciszy, w której można edukować o negatywnym wpływie hałasu na nasze zdrowie.

Odpowiednie ułożenie urządzeń na okręgu, skierowanych do centrum pomagałoby w interakcji społecznej, a bliskość tężni umożliwiłoby aktywne ćwiczenia usprawniające w strefie oddziaływania aerozolu, co dodatkowo zwiększałoby prozdrowotny efekt miejsca.

Można przyjąć, że o parku zdrowia możemy mówić, jeżeli na jego terenie znajdują się min. trzy obiekty prozdrowotne, jeden element edukacyjny oraz jedno udogodnienie. Przykładowe wizualizacje parków zdrowia przedstawiono na rysunku nr 4 i 5.

Rysunek 4: Przykładowa wizualizacja parku zdrowia I



Źródło: Piotr Książek, Departament Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego.

Rysunek 5: Przykładowa wizualizacja parku zdrowia II



Źródło: Piotr Książek, Departament Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego.

Uzasadnienie i funkcjonalność

Cechą unikalną obiektu ma być realne dostosowanie do potrzeb osób starszych, dla osób z niepełnosprawnościami poprzez umiejscowienie elementów takich jak ławki, poręcze. Wymogiem powinny być również wygodne toalety. Podłoże ścieżek parkowych ma umożliwiać różne aktywności (brak asfaltu dla biegaczy). To kompleksowe rozwiązanie dla różnych grup społecznych, stanowiący doskonałe miejsce do różnych aktywności ruchowych, również grupowych.

Sugerowane umiejscowienie

Spokojny, wyodrębniony teren z dogodnym dojazdem i parkingiem, również dla osób z niepełnosprawnościami.

Beneficjent

Mieszkańcy i goście regionu szukający inspiracji zdrowotnych.

Koszt

Trudny do oszacowania z uwagi na różne możliwe komponenty.

Źródło inspiracji

Pionierem we wprowadzaniu takiego rozwiązania w województwie pomorskim jest Sopot, który rozwija tę ideę w parku na Błoniach.

<https://mosir.sopot.pl/ogrod-sensoryczny.html>

Park urzędzeń do ćwiczeń rehabilitacyjnych (senior park)

Rysunek nr 6: Schemat elementów parku rehabilitacyjnego



Źródło: <https://active-senior.pl/projekty>, z dnia 12.12.2023 r.

Rysunek nr 7: Zdjęcie z parku w Finlandii



Źródło: <https://www.lappset.com/en-GB/reference/senior-park-finland>, z dnia 12.12.2023 r.

Typ obiektu

Strefa parku publicznego lub odrębny park.

Uzasadnienie i funkcjonalność

Park rehabilitacyjny to przestrzeń do ćwiczeń przeznaczonych dla seniorów, osób z niepełnosprawnościami lub osób ze szczególnymi wymaganiami dotyczącymi ćwiczeń rehabilitacyjnych. Powszechnie są znane i wykorzystywane place zabaw aktywizujące dzieci, różnorodne siłownie przeznaczone dla osób sprawnych, w niezawansowanym wieku. Nie ma natomiast specjalnych propozycji w tym zakresie dla osób z ograniczoną sprawnością

ruchową. W Wielkiej Brytanii oraz Finlandii można już spotkać takie strefy (senior park⁷⁷) wyposażone w specjalnie dostosowane przyrządy. Pewną nowością jest pomysł wyposażenia takich stref w przyrządy zaprojektowane specjalnie na bazie profesjonalnego sprzętu rehabilitacyjnego przeznaczonego do użytku domowego lub w klinikach. Wymagane by było jedynie dostosowanie istniejących urządzeń do odpowiednich wymogów przestrzeni publicznej i użytkowania na zewnątrz.

Na terenie parku miałyby się znajdować urządzenia zaprojektowane przez producentów sprzętu rehabilitacyjnego, przyczyniające się do poprawy jakości życia.

Lokalizacja w przyjemnym otoczeniu, mogłaby się przyczynić do aktywizacji i integracji umożliwiających efektywne spędzenie czasu. Powinna stanowić uzupełnienie zaawansowanej rehabilitacji i ćwiczeń pod okiem specjalistów.

Sugerowane umiejscowienie

W pobliżu placówek medycznych i obiektów oferujących rehabilitację stacjonarną, gdyż dawałoby to możliwość wykorzystywania sprzętu także pod opieką fizjoterapeutów.

Profil użytkownika

Osoby starsze borykające się z ograniczeniami ruchowymi lub osoby wymagające rehabilitacji ruchowej oraz osoby z niepełnosprawnościami.

Źródło inspiracji

W Skandynawii oraz Anglii funkcjonują <https://www.lappset.com/en-GB/reference/senior-park-finland>

Koszt

Zależy od profilu uprawianych aktywności i ilości urządzeń stanowiących wyposażenie i od przyjętych wariantów kompletnego wyposażenia parku .

⁷⁷<https://www.lappset.com/en-GB/reference/senior-park-finland> z dnia 12.12.2023 r.

Ogród leczniczo-edukacyjny

Rysunek 8: Ogród leczniczy



Źródło: <https://orl.gumed.edu.pl/ogrod/dzialy/>, z dnia 14.12.2023 r.

Samodzielna przestrzeń lub wydzielona część parków.

Uzasadnienie i funkcjonalność

Umożliwia praktyczne zdobywanie wiedzy o właściwościach leczniczych roślin i ziół.
Przebywanie w takich miejscach działa kojąco na układ nerwowy.

Sugerowane umiejscowienie

Miejsca o wyjątkowych walorach krajobrazu, cichych i czystych lub jako część ogrodowa placówek prozdrowotnych. Może być miejscem dla hortiterapii, czyli zajęć terapeutycznych i rehabilitacji przez pracę w ogrodzie

Beneficjent

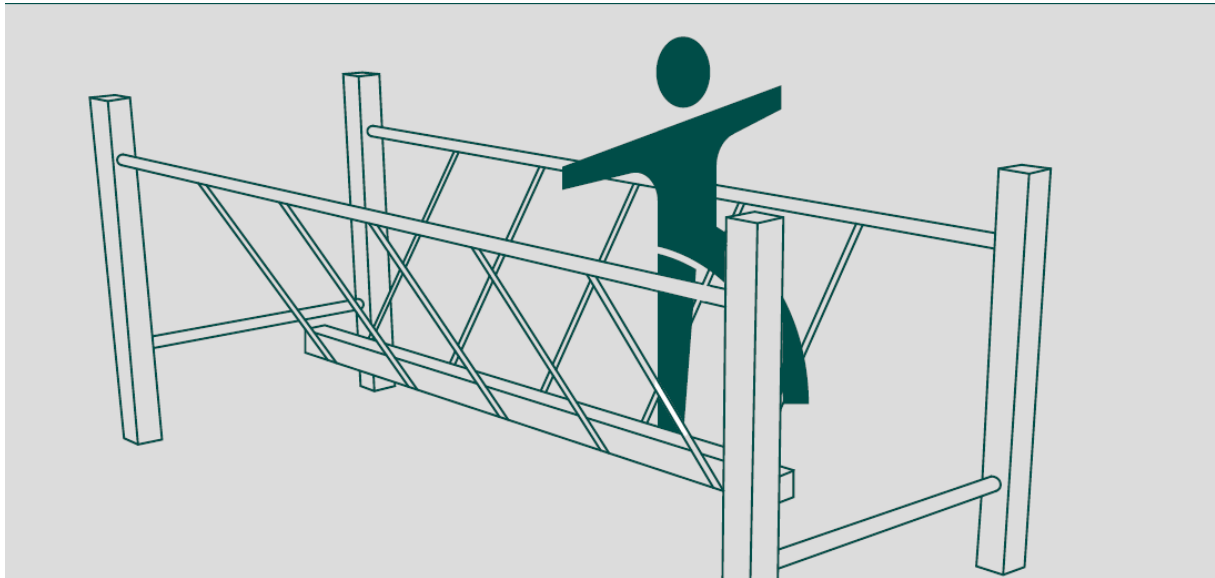
Każda osoba szukająca wyciszenia i strefy spokoju, szczególnie amatorzy zdrowej kuchni?

Źródło inspiracji:

M. Dmitruk, Ogrody Lecznicze Jako Forma Wspomagania Terapii, TEKA KOM. ARCH. URB. STUD. KRAJOB. – OL PAN, 2015

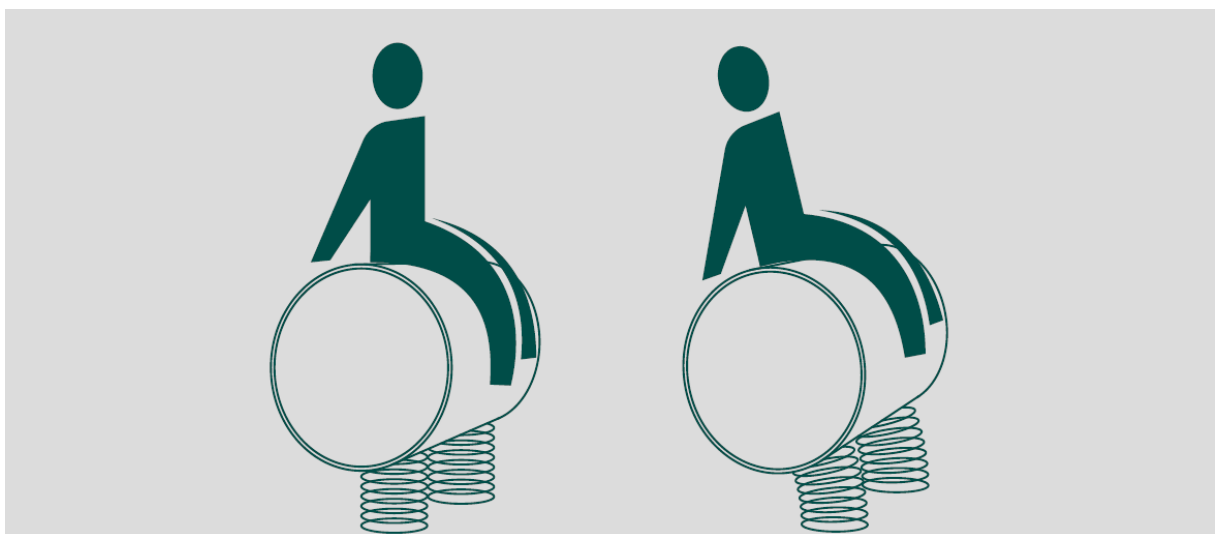
Park edukacyjny z urządzeniami wspierającymi zmysł równowagi

Rysunek 9: Schemat równoważni



Źródło: Leśny szlak kuracyjny, Sopot UM.

Rysunek 10: Schemat urządzenia do ćwiczenia równowagi: beczka na sprężynach



Źródło: Leśny szlak kuracyjny, Sopot, UM.

Typ obiektu

Strefa urządzeń do ćwiczeń równowagi w miejscu publicznym wraz z tablicami edukacyjnymi zwracającymi uwagę na rolę prawidłowego wykonywania ćwiczeń i ich prozdrowotnej roli.

Uzasadnienie i funkcjonalność

Zestaw urządzeń do ćwiczeń przeznaczonych dla osób chcących poprawić swoje samopoczucie i sprawność fizyczną, w szczególności koordynację i zmysł równowagi. Ćwiczenia zapobiegają negatywnym skutkom upadków.

W skład potencjalnego zestawu mogą wchodzić urządzenia typu:

- strefa do przejścia po śladach,

- beczka na sprężynach,
- drążek gimnastyczny,
- pnie ułożone w ścieżkę,
- siedzisko dla relaksu i komfortu,
- równoważnia.

Ćwiczenia poprawiają umiejętność balansowania, stopień kontroli na ciałem, poziom koordynacji ruchowej i zapewniają generalny trening mięśniowy.

Sugerowane umiejscowienie

W miejscach publicznych sprzyjających aktywności fizycznej: parkach, lasach, skwerach.

Profil użytkownika

Osoby zdrowe, bez ograniczeń ruchowych, ale świadome potrzeby ruchu i chcące podnieść wiedzę na temat roli prawidłowego wykonywania ćwiczeń. Ćwiczenia wspomagają mięśnie głębokie, stanowiące ważny element profilaktyki.

Źródło inspiracji

Leśny szlak kuracyjny, Sopot

Koszt

Zależy od profilu uprawianych aktywności i ilości urządzeń stanowiących wyposażenie i od przyjętych wariantów kompletnego wyposażenia parku.

5.2.2. Podstawowe obiekty prozdrowotne

Przedstawione w tej części propozycje stanowią rozwiązania punktowe, które mogą być umiejscowione w kompleksach parkowych, skwerach i innych lokalizacjach spełniających warunki, określone w dalszej części opracowania.

Tężnie

Rysunek 11: Przykład tężni w Sopocie



Źródło: Urząd Miasta Sopotu.

Uzasadnienie i funkcjonalność

W ostatnich latach bardzo rozwinął się polski rynek tężni solankowych, zarówno pod względem dostępnych rozwiązań technologicznych, jak i różnorodności wariantów produktu. W Polsce w roku 2020 zidentyfikowano 89 obiektów zdefiniowanych jako tężnie publiczne⁷⁸. W województwie pomorskim pod koniec 2023 r. odnotowano⁷⁹ 11 ogólnodostępnych tężni tego typu: 3 w Sopocie, po dwie w Kwidzynie i Malborku i po 1 w Ustce, Starogardzie Gdańskim, Mikołajkach Pomorskich oraz w Sztumie. W 2024 r. należy się spodziewać kolejnych instalacji, ponieważ wiele tężni zostało zatwierdzonych w budżetach obywatelskich, ale jeszcze nie powstały (Gdynia, Rumia, Oliwa). Tężnie i grotty solne istnieją także przy obiektach prywatnych (np. w Ostrzycach SPA) lub stanowiących część integralną budynku (np. Hotel Faltom w Rumii, Sanatorium Fala w Stegnie⁸⁰).

Dzięki rozwojowi technologii nowoczesne tężnie mogą być znacznie mniejsze, łatwiejsze w instalacji, tańsze w budowie oraz utrzymaniu w porównaniu do klastycznych obiektów znanych z uzdrowisk. Wszechstronność dostępnych na rynku rozwiązań pozwala zbudować

⁷⁸ Szczegółowe zestawienie oraz specyfikacja w opracowaniu R. Faracik, Tężnie w Polsce. Geneza, stan i przyszłość zjawiska, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Wydawnictwo UJ, Prace Geograficzne, zeszyt 161, 2020, s. 44.

⁷⁹ Nie istnieje w Polsce oficjalny rejestr tężni publicznych.

⁸⁰ Tężnie przy Sanatorium "Fala" wyróżniają się akcentami kujawskimi. Ich projekt wzorowany był na tężniach inowrocławskich, a po wypełniającej konstrukcję inhalatorium taninie spływa solanka ciechocińska (<https://aleksandrowkujawski.naszemiasto.pl/teznie-przy-sanatorium-w-stegnie-wzorowane-byly-na/ar/c7-8922065>, z dnia 15.12.2023 r.)

tężnie adekwatne do potrzeb społecznych i środków finansowych przewidzianych na inwestycję. Specjalnym rozwiązaniem wymagającym indywidualnego projektu byłoby połączenie drewnianej konstrukcji małych tężni oraz tzw. „zielonym ścian” stworzonych z roślin wydzielających prozdrowotne olejki eteryczne. Konstrukcja taka posiadałaby niewątpliwe walory estetyczne i prozdrowotne, a także stanowiłaby atrakcję turystyczną. Mogłaby być zlokalizowana zarówno na zewnątrz jak i wewnątrz pomieszczeń.

Wzrost popularności tężni to efekt docenienia ich pozytywnego wpływu na zdrowie. Aerosol solankowy pomaga nie tylko w dolegliwościach związanych z zaburzeniem układu oddechowego, ale także oferuje lepszą jakość powietrza w otoczeniu, pomagając niwelować, chociaż częściowo, negatywne skutki smogu. Zadaszone tężnie sprawdzają się także jako nawilżacze powietrza, źródło ochłody i miejsca wypoczynku podczas upalnych dni. Pandemia i wywołane przez nią powikłania zdrowotne, zwiększyły zapotrzebowanie na tego typu obiekty⁸¹. Inhalacje solanką wpływają także na układ nerwowy, gruczołowy, a także stymulująco na pracę układu odpornościowego.

Tężnie posiadają też potencjał estetyczny, społeczny i turystyczny. Działanie tężni po jej uruchomieniu polega na stałym powolnym spływaniu solanki po specjalnej konstrukcji z drewna i gałęzi tarniny, w wyniku czego następuje odparowanie soli i wytwarza się wokół tężni prozdrowotny aerosol solny. Solanka dostarczana jest do tężni bezpośrednio ze źródła lub w specjalnych podajnikach. Duże i średnie obiekty wymagają podłączenia instalacji hydraulicznej, elektrycznej, uzdatniającej oraz dezynfekującej. Małe, inteligentne tężnie nie wymagają podłączenia do instalacji. Obiekty te ze względu na konstrukcję opartą głównie o drewniane elementy i stosunkowo prosty mechanizm funkcjonowania, mogą mieć różną kubaturę i stylizację. Najprostsze to standardowe zestawy niezadaszone, tylko z miejscami do siedzenia, które są lokalizowane poza centrum miast, na osiedlach. W prestiżowych lokalizacjach i parkach, obiekty te są z reguły zadaszone, otoczone ławkami i posiadają dodatkowe udogodnienia. Przykładowo tężnia w Ustce funkcjonuje jako stylowo wykończony pawilon z dodatkowym grzybkiem inhalacyjnym wewnątrz oraz wejściem dostosowanym dla osób z niepełnosprawnościami. Z doniesień prasowych wynika, że tężnie cieszą się dużą popularnością wśród mieszkańców jako miejsce terapii, spotkań i wypoczynku. Budowie tężni często towarzyszy także zmiana aranżacji otoczenia (nowe ławki, ścieżki, ogród) oraz uzupełnienie miejsca o dodatkowe funkcje (siłownia, plac do ćwiczeń). Polskie tężnie ze względu na swoją unikatowość oraz estetyczną funkcjonalną stanowią ciekawą atrakcję dla turystów. Istniejące w 2023 r. rozwiązania ogólnodostępne z województwa pomorskiego zamieszczono w [załączniku nr 4](#).

Podział tężni⁸²:

- wg kryterium formy: graniastosłup, ściana (z zadaszeniem lub bez), słup/kolumna (z zadaszeniem lub bez),
- wg kryterium wielkości: bardzo małe (długość ściany lub wysokość słupa / kolumny do 3m), małe (3-7m), średnie (7-25 m), duże (25-100m) i bardzo duże powyżej 100 m
- wg kryterium sposobu dostarczania i utylizacji solanki:
 - zasilane bezpośrednio ze źródeł solanki, która np. funkcjonuje w obiegu zamkniętym czasowym, woda jest oczyszczana i uzdatniana ponownie do zbiorników, a całkowita wymiana następuje np. co dwa miesiące,

⁸¹ R. Faracik, op. cit., s. 56-58.

⁸² R. Faracik, op. cit., s. 52.

- solanka jest uzupełniana na bieżąco po wyczerpaniu, urządzenie posiada własną instalację uzdatniającą i dezynfekującą,
- wg kryterium sposobu uruchomienia:
 - włączane i wyłączanie mechanicznie,
 - aktywowane przyciskiem przez użytkowników,
 - włączają się samoczynnie na czujnik ruchu,
- wg kryterium czasu użytkowania: sezonowe i całoroczne.

Fontanna z solanką dostarczaną w pojemnikach zewnętrznych może być traktowana jako odmiana tężni, różniąc się materią po której spływa woda lecznicza – zamiast drewnianej konstrukcji z tarniny umieszczony jest np. specjalny kamień. Ostateczna kubatura, budulec oraz wykończenie tych obiektów są zależne od wizji i budżetu danego projektu.

Sugerowane umiejscowienie

W przestrzeniach publicznych typu parki, ogrody, przystosowanych do spokojnego spędzania czasu w otoczeniu ławek lub innych miejsc do siedzenia.

Profil użytkownika

Każda osoba przebywająca w bezpośredniej bliskości tężni, szczególnie osoby z chorobami dróg oddechowych.

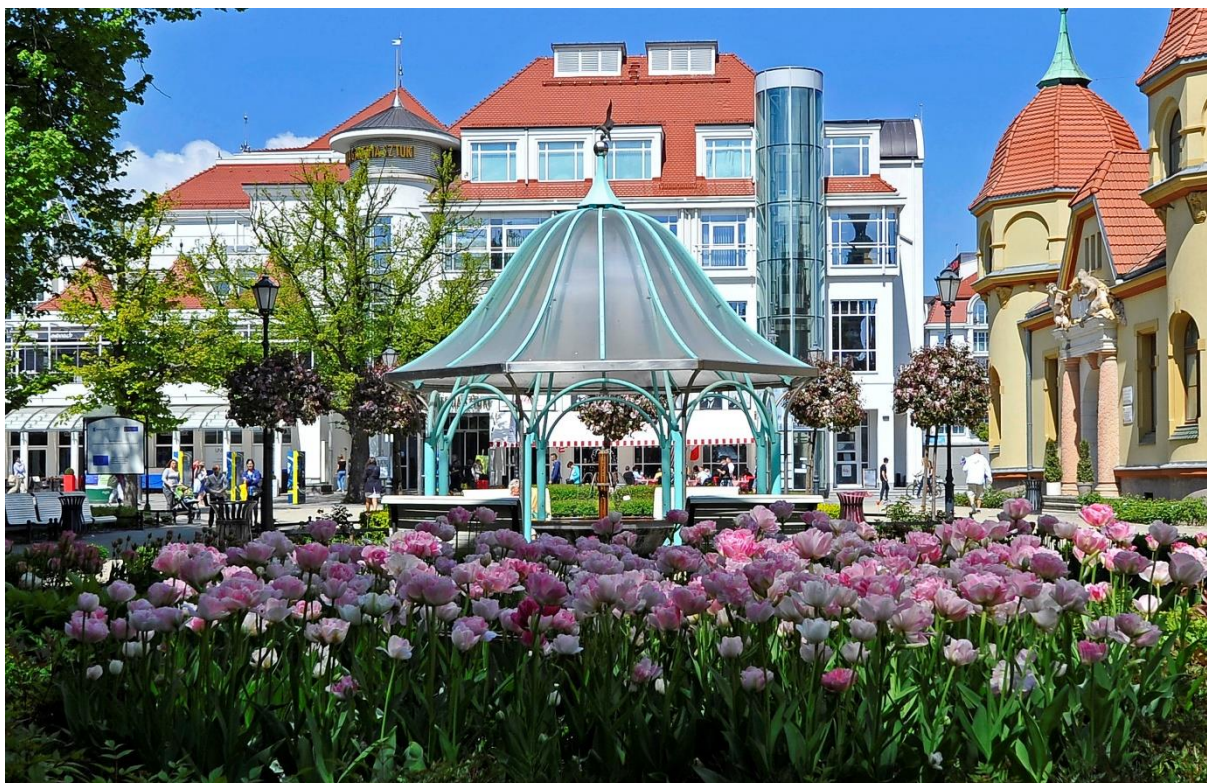
Koszty

Orientacyjne koszty montażu małych tężni – ok. 70 tys. zł, średnich – ok. 200-300 tys. zł, dużych, ok. 1-2 mln zł.

Orientacyjne koszty utrzymania, według informacji od producentów, wahają od kilku tys. zł (małe tężnie) do kilkudziesięciu tysięcy (średnie tężnie) na rok. Ostateczne koszty zależą od zakresu przewidzianych prac w miejscu instalacji oraz ich otoczenia, a także wybranej technologii, kosztów utrzymania obiektu oraz okresu funkcjonowania. Nowością na rynku są tężnie samowystarczalne, zasilane z fotowoltaiki lub solankowo-hybrydowe wykorzystujące turbiny wiatrowe.

Grzybek inhalacyjny

Rysunek 12: Grzybek inhalacyjny w Parku Południowym



Źródło: Urząd Miasta Sopotu.

Typ obiektu

Fontanna z wodą leczniczą. Małe inhalatorium zewnętrzne.

Uzasadnienie i funkcjonalność

Naturalne inhalatorium nasycające powietrze cząstkami jodu poprzez wytwarzanie pary wodnej. Estetyczna fontanna wzbogaca walory wizualne miejsca. Inhalacje solanką wspomagają leczenie schorzeń górnych dróg oddechowych i niedoczynności tarczycy.

Pewną odmianą, są fontanny solankowe połączone bezpośrednio ze źródłem wody, które funkcjonują podobnie jak grzybki inhalacyjne.

Grzybki i fontanny solankowe o stałym wytrysku wody są instalowane z bezpośrednim podłączeniem do źródła solanki ze względu na wysokie koszty dostarczenia i utylizacji wód mineralnych w inny sposób, dlatego też są budowane najczęściej w pobliżu źródeł solanki. Możliwe jest zbudowanie grzybka bez podłączenia do naturalnej solanki. Woda solankowa teoretycznie może być w obiegu zamkniętym. Przy planowaniu trzeba jednak mieć na uwadze zagrożenia zdrowotne związane z brakiem należytej eksploatacji urządzeń⁸³. Istniejące rozwiązania tego problemu w postaci dezynfekcji instalacji za pomocą lamp UV mogą być pomocne, ale tylko jeżeli są należycie zamontowane i eksploatowane. Biorąc pod uwagę ograniczone walory prozdrowotne grzybków inhalacyjnych wydaje się, że bardziej racjonalne jest budowanie tradycyjnych fontann, aniżeli grzybków inhalacyjnych bez dostępu

⁸³ „Solanka w obiegu zamkniętym tworzy doskonale warunki do namnażania drobnoustrojów, pleśni, grzybów, bakterii itp. i nie jest przeszkodą zawartość soli.” (<https://torun.wyborcza.pl/torun/7,48723,29250761,ekspert-ostrega-teznie-ktore-moga-szkodzic-zdrowiu.html>, z dnia 21.03.2024 r.)

do stałego źródła solanki. Sugeruje się wykorzystywanie w regionie naturalnych zasobów solanki.

Sugerowane umiejscowienie

W przestrzeniach publicznych typu: parki, ogrody, przystosowanych do spokojnego spędzania czasu w otoczeniu ławek lub innych miejsc do siedzenia.

Profil użytkownika

Każda osoba przebywająca w bezpośredniej bliskości grzybka, szczególnie osoby z chorobami dróg oddechowych.

Koszty

Koszty montażu są bardzo trudne do oszacowania w uwagi na konieczność uwzględnianie kosztu podłączeń.

Źródło inspiracji:

<https://esopot.info/fontanny.php>

Tężnia solna

Rysunek 13: Przykładowa mini tężnia solna na Kaszubach



Źródło: <https://estancjamezowo.pl/sauna-inhalacja-solankowa-w-estancji/>

Rysunek 14: Przykładowa tężnia solna w Warszawie



Źródło: <https://targowek.um.warszawa.pl/-/teznia-w-parku-wiecha>

Typ obiektu

Inhalatoria przeznaczone do haloterapii na bazie suchego aerozolu solnego wytwarzanego przez halogeneratory.

Uzasadnienie i funkcjonalność

Inhalatoria były do niedawna budowane jedynie w zamkniętych pomieszczeniach jako tzw. groty solne. Naturalne inhalatoria ze względu na mikroklimat występują w Kopalni Wieliczka. Obecnie nowoczesne halogeneratory z certyfikatem medycznym umożliwiają budowę małych, publicznych przestrzeni dedykowanych inhalacji solnej. Aerozol solankowy rozpylany jest wewnątrz wolnostojących budynków przypominających tężnie, są one jedynie szczelniej zamknięte w celu utrzymania odpowiedniego mikroklimatu.

Halogenerator to urządzenie wytwarzające aerozol solny o wielkości cząsteczek umożliwiających ich łatwe przyswajanie przez człowieka. Suchy aerozol osiadając na błonie śluzowej dróg oddechowych powoduje upłynnienie zalegającego śluzu, umożliwiając oczyszczenie układu oddechowego. Dodatkowo niweluje stany zapalne. Inhalacje są w pełni bezpieczne, nie wymagają nadzoru lekarza.

Na podstawie dostępnych badań medycznych zauważane są wyższe walory prozdrowotne tężni solnych w porównaniu do tradycyjnych tężni solankowych. Tężnie solankowe ze względu na niskie stężenie soli w powietrzu oraz otwartą przestrzeń nie są aż w takim zakresie wpływać pozytywnie na zdrowie⁸⁴.

Sugerowane umiejscowienie

Tężnie solne zewnętrzne powinny być lokalizowane w miejscach publicznych, takich jak parki. Istotnym elementem wzmacniającym haloterapię w tężni solnej jest wysiłek fizyczny,

⁸⁴ <https://www.haloterapia.info/analizy-medyczne/> z dnia 24.03.2024 r.

który może być generowany np. przez spacer lub jazdę na rowerku stacjonarnym. Z tego względu nie zaleca się montażu miejsc do siedzenia w obrębie tężni.

W ostatnich latach w przestrzeni publicznej pojawiło się parę nowych tężni solnych finansowanych z budżetów obywatelskich z inicjatywy mieszkańców. Powstałe inhalatoria cieszą się bardzo dużą popularnością.

Na rynku polskim są dostępne halogeneratory z certyfikatem medycznym. Są one odpowiednie do budowy miejskich inhalatoriów. Na rynku dostępnych jest wiele mini halogeneratorów, które są wykorzystywane do rozpylania aerozolu w małych pomieszczeniach. Ponieważ jednak urządzenia te najczęściej nie posiadają certyfikatów medycznych, istnieją wątpliwości co do jakości wytwarzanych przez nie aerozolu solnego, a tym samym ich właściwości prozdrowotnych.

Koszt

Zależy od przyjętych wariantów wyposażenia i wykończenia tężni solnej:

- Koszt małego halogenerators (urządzenie) – od 15 tys. zł.
- Koszt zaawansowanego halogenerators (urządzenie) – od 100 tys. zł.
- Koszt budowy i wyposażenia publicznej tężni solnej od 400 do 500 tys. zł.

Koszty utrzymania tężni solnej ze względu na brak wymaganych podłączeń wody oraz kanalizacji jest ograniczony do kosztów uzupełniania soli w halogeneratorze, jego serwisowania i kosztów energii elektrycznej.

Źródło inspiracji:

<https://aranzacjekopalniane.pl/grota-solna/>

Przykładowe wykorzystanie sauny i halogenerators na Kaszubach w ośrodku prywatnym:

<https://estancjamezowo.pl/sauna-inhalacja-solankowa-w-estancji/>

Sauny

Rysunek 15: Przykład sauny pływającej



Źródło: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=518750283625013&set=pcb.518750446958330>, z dnia 12.12.2023 r.

Rysunek 16: Przykład sauny beczkowej



Źródło: <https://scandispa.com/oferta/sauny-ogrodowe/zestaw-sauna-balia/>, z dnia 12.12.2023 r.

Typ obiektu

Zewnętrzny, samodzielny obiekt umożliwiający odbywanie sesji w ciepłym pomieszczeniu.

Uzasadnienie i funkcjonalność

Efekty prozdrowotne sauny są powszechnie uznane. Dodatkową atrakcją może być możliwość odbywania kąpeli saunowych z atrakcyjnym widokiem lub w zmieniającym się otoczeniu w przypadku saun pływających.

Obserwuje się nowy trend korzystania z saun w miejscach publicznych i traktowania ich jako jednej z form aktywnego spędzania czasu poza strefami spa.

Sauny są wynajmowane na określony czas (1-2 godziny). Mogą być elementem obiektów wielofunkcyjnych, przykładowo wraz z przebieralnią, prysznicem, kawiarnią, łazienką, miejscem do wypoczynku. Ich lekka konstrukcja umożliwia łatwy demontaż oraz umiejscowienie nawet na podeście lub na platformie na tafli wody (sauny pływające). Dostęp do miejsca umożliwiającego kąpiel jest istotnym elementem uzupełniającym korzystanie z sauny.

Elementami dodatkowymi dostępnymi oddzielnie albo w zestawie z saunami są:

- balie do morsowania,
- jacuzzi, mogące działać w oparciu o solankę,
- prysznice,
- podesty,
- oraz szereg opcji dodatkowych związanych m.in z rodzajem pieca.

Na rynku dostępna jest szeroka oferta standardowych saun ogrodowych, wieloosobowych w różnych kształtach i wariantach konfiguracji (np. 3 sauny plus jedna bania oraz zewnętrzna przebieralnia). Są one łatwe w montażu i użytkowaniu. Istnieje także możliwość zaprojektowania sauny na zamówienie.

Rodzaje saun:

- ogrodowe
 - klasyczne, kwadratowe lub prostokątne,
 - w kształcie beczki lub owalnym,
 - wielkości kontenera z pomieszczeniem do relaksu,
- pływające.

Koszt

Zależy od przyjętych wariantów wyposażenia i wykończenia sauny:

- najprostsze samodzielne sauny ogrodowe – od 10 tys. zł.
- sauna beczkowa na 6 osób – ok. 20 tys. zł.
- sauny kontenerowe – od 130 tys. zł.

Orientacyjne koszty elementu dodatkowego do saun: balia do morsowania – od 1 tys. zł do 6 tys. złotych

Sugerowane umiejscowienie

W Trójmieście przy marinach, dodatkowo w Gdańsku sauny mogłyby przemieszczać się szlakami kajakowymi. W wersji stacjonarnej sauny powinny być zlokalizowane w pobliżu morza, jezior lub bani z zimną wodą.

Profil użytkownika

Miłośnicy saun, osoby pełnoletnie bez przeciwwskazań do korzystania z sauny.

Źródło inspiracji

W Warszawie uruchomiono pierwszą saunę publiczną sfinansowaną w ramach budżetu obywatelskiego <https://saunawisla.pl/> W pasie nadmorskim (np. w Sopocie przy plaży) umieszczone są też całoroczne lub sezonowe sauny wolnostojące.

W Norwegii <https://koknorge.no/en/>

„Bose ścieżki” (Grounding / Barefeetwalking)

Rysunek 17: Przykład „bosej ścieżki” z Trentino



Źródło: <https://www.visittrentino.info/en/articles/green-holidays/barefoot-walking>, z dnia 12.12.2023 r.

Typ obiektu

Specjalne trasy umożliwiające spacerowanie boso po naturalnym i różnorodnym podłożu w miejscu publicznym.

Uzasadnienie i funkcjonalność

„Bose ścieżki” obejmują różnorodne rozwiązania począwszy od specjalnych alejek w parkach miejskich, aż po dłuższe trasy do chodzenia lub biegania w lesie. Trend stał się bardzo popularny w Korei, urządzone są nawet masowe maratony. Chodzenie boso po specjalnym podłożu ma pozytywne oddziaływanie relaksujące i pobudzające.

Dodatkowa infrastruktura to ławki ustawione przy nisko zawieszonych kranikach z wodą ułatwiające obmycie nóg po spacerze, a także półki na pozostawienie obuwia.

Rodzaje:

- spacerowanie wokół trawnika,
- bieganie po lesie lub pod górę,
- chodzenie po kamieniach,
- chodzenie pod górę podpierając się stopami i rękoma.

Sugerowane umiejscowienie

Obok istniejących placów zabaw, siłowni, parków jako uzupełniająca infrastruktura. Zaleca się umiejscowienie w parkach należących do obiektów, aby móc monitorować ich stan i czystość.

Profil użytkownika

Wszyscy z umiejętnościami bezpiecznego korzystania z obiektów.

Źródło inspiracji

https://koreabyme.com/the-benefits-of-barefoot-walking/#What_is_Barefoot_Walking_or_Grounding

<https://www.koreaherald.com/view.php?ud=20220929000745>

W Polsce pojawiają się już pierwsze tego typu rozwiązania w przestrzeni publicznej, np. budowa ogrodu zdrowia w Ostrowcu Świętokrzyskim w 2021 r. oraz w Sopocie w ogrodzie sensorycznym na Błoniach w 2023 r.

Koszt

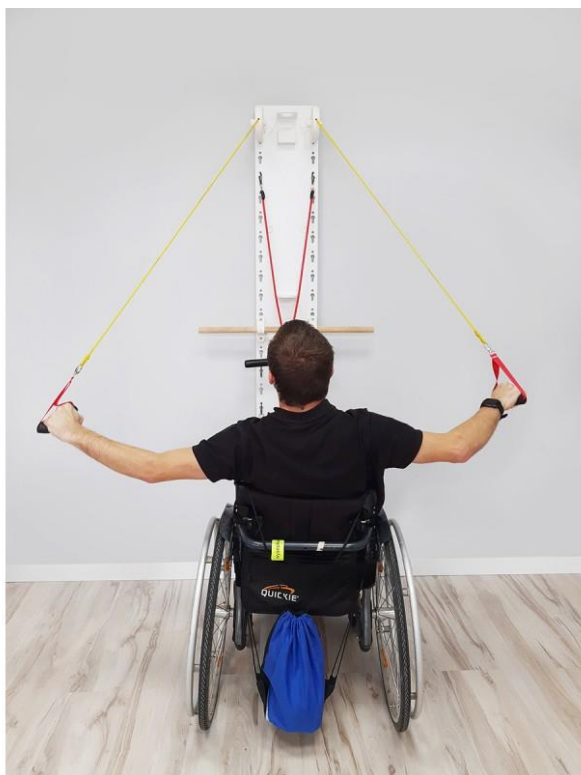
Zależy od przyjętych wariantów i stopnia przygotowania otoczenia. Obejmuje koszt przygotowania podłoża (w Pomorskim mógłby to być piasek plażowy) oraz zamontowania ławeczki i kraniku do obmycia nóg. Proponowane rozwiązanie jest nowatorskie w Polsce. Może być realizowane w różnych wariantach w zależności od wybranego podłoża, obszaru, urządzeń dodatkowych, dlatego trudno podać określony koszt.

W wariacie z wykorzystaniem specjalnego piasku jako podłoża, ułożonego w ścieżkę o długości do kilku metrów i dodatkowych siedzeniach oraz kranie do mycia nóg (mogącym jednocześnie stanowić poidełko dla zwierząt) koszty budowy kształtują się na poziomie ok. 100 tys. zł.

Koszty utrzymania miejsca będą obejmowały zabezpieczenie terenu przed zwierzętami oraz czyszczenie ścieżki w razie potrzeby.

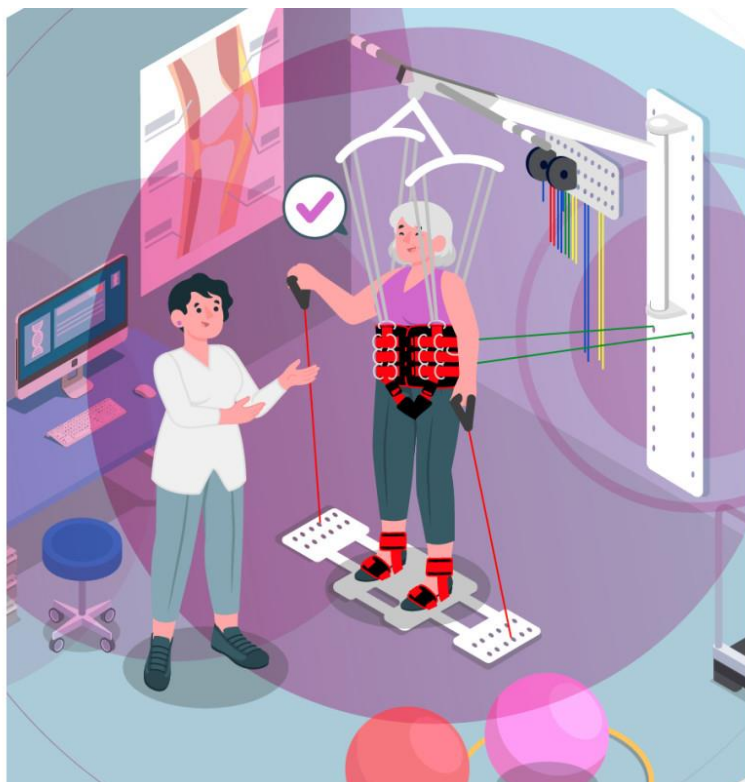
Ścieżka rehabilitacyjna

Rysunek 18: Stały element ścieżki wraz z uchwytem (zdjęcie pogładowe z uwagi na dotychczasowy brak realizacji pomysłu w rzeczywistości)



Źródło: <https://www.ortomedica.pl/leviactive-zestaw-1-system-do-cwiczen-i-rehabilitacji-z-podnosnikiem-levicare-q140-p1566>, z dnia 12.12.2023 r.

Rysunek 19: Przykład wykorzystania jednego z elementów ścieżki w pomieszczeniu



Źródło: [LeviActive Zestaw 1 - z podnośnikiem LeviCare Q140](#), z dnia 12.12.2023 r.

Rysunek 20: Element wyposażenia ścieżki rehabilitacyjnej



Źródło: <https://active-senior.pl/kategoria/urządzenia-rehabilitacyjne/zestaw-podwojny-lawka-z-ruchomymi-platformami-labirynty/629>, z dnia 12.12.2023 r.

Typ obiektu

Zewnętrzna infrastruktura skierowana do osób o różnym poziomie sprawności, w tym dla seniorów i osób z ograniczeniami ruchowymi oraz poruszającymi się na wózkach inwalidzkich, której celem jest usprawnienie aparatu ruchowego i rehabilitacja.

Uzasadnienie i funkcjonalność

Ścieżka może zawierać do pięciu elementów, z czego trzy będą otoczone barierkami wspomagającymi.

Na ścieżkę składać się może:

- platforma balansująca,
- platforma przeznaczona pod wózek inwalidzki, dzięki której bezpiecznie można wykonywać ćwiczenia ramion,
- platforma ślizgowa,
- platforma z kołyską umożliwiającą wykonywanie skrętów,
- wyciąg z możliwościami podciągania.

Wszystkie elementy można zamontować na stałe. Wykorzystanie tego typu urządzeń w przestrzeni publicznej jest nowatorskim pomysłem nie zastosowanym jeszcze nigdzie na świecie. Ze względu na prostą konstrukcję, prostą instalację i nieskomplikowane utrzymanie, mogłaby ona niewielkim kosztem wzbogacić i uatrakcyjnić ofertę urządzeń zewnętrznych w regionie. Producentem urządzeń jest firma z Gdańska – Levicare.

Z kolei rozwiązania firmy „Active senior” są według dystrybutora przystosowane do korzystania przez osoby na wózkach inwalidzkich i rekomendowane przez rehabilitantów

oraz fizjoterapeutów. Urządzenia posiadają certyfikat, potwierdzający zgodność z normą EN 16630:2015 dla siłowni zewnętrznych.

Sugerowane umiejscowienie

Jako element każdego parku.

Profil użytkownika

Seniorzy i osoby z niepełnosprawnościami.

Źródło inspiracji

Active senior, Levicare

Koszt

Orientacyjny średni to koszt jednego urządzenia to 10.000-15.000 zł (plus koszty dostarczenia urządzenia oraz montażu na poziomie ok. 20% ceny). Cena zestawu zależy od ilości urządzeń.

Zielniki

Rysunek 21: Przykładowy zielnik



Źródło: <https://dziennikbaltycki.pl/growroom-w-gdanskuniezwyklyogrod-w-ksztalciekuli-mozna-ogladac-na-strzyzy-rosnata-kwiaty-ziola-a-nawet-truskawki-zdjecia/ga/c1-15615505/zd/49563385>, z dnia 12.12.2023 r.

Typ obiektu

Element edukacyjny z walorami prozdrowotnymi dzięki roślinom i ziołom o takich właściwościach.

Uzasadnienie i funkcjonalność

Ziołolecznictwo może być traktowane jako zasób niematerialny regionu. Wiedza na ten temat jest mało rozpowszechniona. Zielniki stanowią element ozdobny z walorami edukacyjnymi. Może być stosowany zamiast tradycyjnych trawników.

Sugerowane umiejscowienie

W parkach zdrowia.

Profil użytkownika

Każdy spacerowicz, w szczególności osoby, które pragną zdobyć praktyczną wiedzę z zakresu zdrowotnego wykorzystania ziół w kuchni.

Koszty

Orientacyjne koszty montażu zielnika zależą od pomysłu, ale są do zrealizowania w kwocie ok. 10.000 zł.

Źródło inspiracji

<https://mosir.sopot.pl/ogrod-sensoryczny.html>

5.2.3. Elementy uzupełniające infrastrukturę prozdrowotną

Poniżej zostały opisane elementy, które uzupełniają infrastrukturę prozdrowotną. Przyczyniają się do zwiększenia walorów edukacyjnych miejsc lub zwiększenia komfortu osób odwiedzających. Rozwiązania te nie przyczyniają się bezpośrednio do poprawy zdrowia w wymiarze fizycznym, jednakże wpływają na prozdrowotny charakter miejsc w ujęciu holistycznym.

Czujniki badania jakości powietrza

Rysunek 22: Tablica ledowa z elementem edukacyjnym



**EDUKACYJNY
WYŚWIETLACZ LED
96 X 16**

Źródło: oferta syngeos.

Typ obiektu

Infrastruktura uzupełniająca zwiększająca możliwości monitoringu miejsc prozdrowotnych.

Uzasadnienie i funkcjonalność

Poprawa efektywności korzystania z infrastruktury prozdrowotnej. Wpływa pozytywnie na kształtowanie wizerunku miejsca prozdrowotnego. Zła jakość powietrza jest odpowiedzialna za wiele chorób, zwiększa ryzyko udarów, zawałów serca. Czujnik umożliwia stały monitoring jakości powietrza (przykładowo poprzez zamontowanie głowicy z 5 czujnikami elektrochemicznymi, 1 czajnikiem związków organicznych i pyłomierzem (PM 10, PM 2,5). Jest też możliwość umieszczenie głowicy na dronie (przykładowy opis, koszt A).

Sugerowane umiejscowienie

Miejsca przeznaczone do uprawiania aktywności na zewnątrz. Zasadne rozwiązanie z automatycznym systemem informowania o aktualnym stanie jakości powietrza. Zaleca się połączenie z tablicą informacyjną dotyczącą wpływu jakości powietrza na stan zdrowia człowieka.

Profil użytkownika

Każda osoba korzystająca z infrastruktury prozdrowotnej.

Źródło inspiracji

Jakość powietrza jest kluczowym czynnikiem środowiskowym wpływającym na stan naszego zdrowia.

Koszt

A. Sama głowica z montażem: ok. 60.000 (stan grudzień 2023 r.) - Informacje o rozwiązaniu pozyskane poprzez rozmowę telefoniczną z przedstawicielem firmy softblue.pl/

B. W zależności od tego, czy jest dostęp do prądu: miejsce bez dostępu do prądu, rozwiązanie w oparciu o solar ok. 8.000-10.000 netto (plus montaż, 200 zł mies. opłata abonamentowa); w przypadku miejsca z dostępem do prądu: ok. 10.000 wraz z tablicą ledową informacyjną (plus koszt montażu ok 2.000-3.000 zł) Jest możliwość ustawienia większej liczby tablic informacyjnych. Informacje o rozwiązaniu pozyskane poprzez rozmowę telefoniczną z przedstawicielem firmy <https://syngeos.pl/oferta/>

Komfortka

Rysunek 23: Rozwiązanie typu „komfortka” w Poznaniu na dworcu kolejowym



Źródło: <https://codziennypoznan.pl/artykul/2023-12-13/na-dworcu-zachodnim-powstala-komfortka/>, z dnia 12.12.2023 r.

Rysunek 24: Zarys toalety typu „komfortka” wraz z podnośnikiem.



Komfortka

Źródło: Levicare

Typ obiektu

Udoskonalenia do toalet publicznych dla osób z niepełnosprawnościami.

Uzasadnienie i funkcjonalność

Specjalne miejsce do leżania, przeznaczone dla osoby o gabarytach większych, aniżeli małe dziecko. Może to być leżanka przymocowana do ściany łazienki (rozkładająca się) lub specjalne łóżko na której można położyć i przewinąć osobę, która tego potrzebuje. Dodatkowo nad łóżkiem montowany jest podnośnik ułatwiający przenoszenie osoby.

W Wielkiej Brytanii funkcjonuje takich udogodnień już 1,5 tys., w Polsce jest ich kilka. Zyskują popularność w całej Europie.

Sugerowane umiejscowienie

W miejscach o charakterze prozdrowotnym o dużej intensywności odwiedzin z dogodnym dojazdem dla osób z niepełnosprawnościami. Udogodnienia są montowane w istniejących toaletach publicznych jako dodatkowe wyposażenie.

Efekty/Uzasadnienie

Istniejące toalety dla osób z niepełnosprawnościami nie zaspokajają potrzeb osób wymagających obecności opiekunów podczas pobytu w łazience.

Profil użytkownika

Osoby z niepełnosprawnościami, niesamodzielne wraz z ich opiekunami.

Źródło inspiracji

W Polsce szereg organizacji dla osób z niepełnosprawnościami popularyzuje aktualnie pod hasłem „Komfortka” potrzebę instalacji takich urządzeń.

Producenci pochodzą też z Polski, potencjalny dostawca z woj. pomorskiego:<https://levicare.pl/>

Koszt

Koszt doposażenia łazienki w dodatkową funkcjonalność przedstawioną na rysunku: ok 15 tys. zł. (podnośnik i kozetka)

Ławeczka widokowa

Rysunek 25: ławeczka widokowa w Sopocie



Źródło: zbiory własne.

Ten pozornie banalny element architektury jest bardzo istotnym elementem przestrzeni pozwalającym na korzystanie z walorów miejsca. Jest też przydatny dla osób starszych, które mają potrzebę krótkiego wytchnienia podczas spacerów. Rozmieszczenie ławeczek powinno być dobrze zaplanowane. Można rozważyć umiejscowienie obok dodatkowych elementów, przykładowo stolika.

Przebieralnia

Rysunek 26: Drewniana przebieralnia



Źródło: zbiory własne.

Przebieralnie zwiększają wygodę korzystania w walorów przyrodniczych i są szczególnie przydatne dla morsów, biegaczy i innych osób aktywnie spędzających czas z w pewnej odległości od domu.

5.3 Propozycje usług prozdrowotnych

Analizując treści związane z trendami na rynku usług prozdrowotnych i w turystyce zdrowotnej oraz informacje pochodzące z budżetów obywatelskich i innych źródeł, można podjąć się określenia zapotrzebowania na usługi prozdrowotne w PSU.

Propozycje usług prozdrowotnych można podzielić na dwie zasadnicze grupy, świadczonych przez personel medyczny oraz przez inne osoby nie należące do tej grupy.

Nawiązując do pierwszego obszaru najważniejszym trendem na rynku jest potrzeba holistycznych ofert o zindywidualizowanym charakterze. Tak więc obiekty o charakterze prozdrowotnym powinny oferować usługi biorące pod uwagę każdy wymiar naszego

zdrowia. Przykładowo oprócz zabiegów rehabilitacyjnych, warto zwrócić uwagę na rolę żywienia w procesie leczenia.

Do najpopularniejszych usług wśród turystów prozdrowotnych krajowych oraz zagranicznych w Polsce w zakresie specjalistycznych usług medycznych należą zabiegi:

- stomatologiczne,
- rehabilitacyjne,
- estetyczne.

Inwentaryzacja placówek medycznych z woj. pomorskiego wykonana w 2023 r. na potrzeby niniejszego opracowania wykazała że, najwięcej funkcjonujących podmiotów oferuje usługi w zakresie wymienionych wyżej trzech specjalizacji. Ponadto od 2019 r. największy przyrost nowych podmiotów odnotowano w tych samych obszarach.

Na podstawie wywiadów eksperckich można jeszcze wskazać na pakiety diagnostyczne, które są popularnym produktem na międzynarodowym rynku turystyki medycznej, na które zapotrzebowanie będzie prawdopodobnie rosło.

Do grupy usług prozdrowotnych świadczonych przez personel medyczny, należą też zabiegi z zakresu fizjoterapii. Zauważalny jest wzrost liczby gabinetów świadczący te usługi. Zjawisko to jest obserwowalne zarówno w województwie pomorskim, jak i w całej Polsce. Oferowane są w nich zabiegi z zakresu: kinezyterapii, masażu leczniczego, terapii manualnej, balneoterapii oraz hydroterapii (kąpiele lecznicze).

Kąpiele solankowe i borowinowe należą do jednych z najbardziej pożądanых zabiegów przez kuracjuszy. W województwie pomorskim występuje ograniczona dostępność do basenów solankowych. Jest ich niewiele (cztery) i są stosunkowo małe. Znajdują się w Pomorskim Centrum Reumatologicznym, Sopotkim Klubie Żeglarskim, w Ustce w Grand Lubicz oraz w Sopotorium Resort. Kąpiele borowinowe w wannie, ze względu na problemy technologiczne z dostarczaniem i utylizacją masy borowinowej, są dostępne w ograniczonym zakresie. Alternatywą dla kąpieleli się punktowe okłady borowinowe.

Odrębną grupę usług stanowią świadczenia prozdrowotne niewymagające nadzoru lekarza lub fizjoterapeuty. Są one skierowane do osób bez problemów zdrowotnych, poszukujących relaksu lub sposobu na odzyskanie sił. Do tego typu popularnych usług można zaliczyć:

- kąpiele leśne,
- aromaterapię,
- apiterapię,
- warsztaty wykorzystujące zdrowotne właściwości bursztynu,
- muzykoterapię,
- zooterapię,
- ziołolecznictwo.

Można tu także zaliczyć wszelkie działania osób, które w sposób pośredni lub bezpośredni wpływają na nasze zdrowie, też poprzez edukację. Zważając, że cel niniejszego dokumentu jest ukierunkowany na działania profilaktyczne, ten obszar jest tutaj bardzo istotny. W tej sferze znajdują się zajęcia z instruktorem prowadzone na świeżym powietrzu lub wykorzystujące infrastrukturę sportową znajdującą się w obiektach. Zajęcia te mają pozytywny wpływ zarówno na zdrowie psychiczne, jak i fizyczne oraz społeczne. Oferta powinna być kierowana do określonych grup wiekowych lub do osób zainteresowanych określonymi aktywnościami.

Usługi prozdrowotne można więc pogrupować w zależności od specyfiki wykształcenia osób je świadczących. Ich propozycje zamieszczono w tabeli nr 1.

Tabela 1: Przykładowe usługi prozdrowotne wg wykształcenia świadczeniodawców i posiadanego sprzętu

Cechy usług		Przykładowe rodzaje usług
Świadczone przez lekarza		<ul style="list-style-type: none"> • z zakresu medycyny estetycznej • stomatologiczne • porady medyczne
Świadczone przez fizjoterapeutów		<ul style="list-style-type: none"> • kinezyterapia • terapia manualna • fizykoterapię (m.in. balneoterapia, krioterapia, ultrasonoterapia, magnetoterapia, hydroterapia) • kursy dla młodych mam
Świadczone przez personel niemedyczny	Po konsultacji z lekarzem	<ul style="list-style-type: none"> • zabiegi z użyciem borowiny • światłoterapia
	Bez konsultacji z lekarzem	<ul style="list-style-type: none"> • badanie składu ciała • kąpiele solankowe
Świadczone przez osoby o potwierdzonych kwalifikacjach (inne niż fizjoterapeuci)		<ul style="list-style-type: none"> • doradztwo dietetyczne • porady psychologiczne • masaże • diagnostyka biomechaniczna stóp • zabiegi kosmetyczne • podologia
Świadczone przez osoby posiadające wiedzę specjalistyczną		<ul style="list-style-type: none"> • kąpiele leśne • aromaterapia • apiterapia • warsztaty wykorzystujące zdrowotne właściwości bursztynu • ziołolecznictwo • muzykoterapia • zooterapia • doradztwo zawodowe • zabiegi z zakresu wellness i spa • hipoterapia
Świadczone przez instruktorów sportowych i trenerów		<ul style="list-style-type: none"> • kursy odchudzające i usprawniające ciało • kursy „zdrowy kręgosłup” • joga • aerobik w wodzie • sport dla seniora • pilates
Możliwe do świadczenia z uwagi na posiadane wyposażenie		<ul style="list-style-type: none"> • sauna • zajęcia na basenie • morsowanie w bani • diagnostyka telemedyczna

Źródło: opracowanie własne.

Obszary usług prozdrowotnych w zakresie zdrowego odżywiania, aktywności fizycznej, zdrowia społecznego aktywizują lokalną społeczność do dbałości o zdrowie, również w oparciu o dedykowaną infrastrukturę zlokalizowaną np. parkach zdrowia. Działania te nie są odrębnymi elementami w stosunku do infrastruktury. To dzięki nim można zapewnić optymalne wykorzystanie potencjału prozdrowotnego elementów materialnych parków zdrowia.

W ramach oferowania muzykoterapii można rozważyć stworzenie parku z plenerowymi instrumentami muzycznymi. Najpopularniejsze dostępne na rynku produkty to rozwiązania umożliwiające proste zabawy z dźwiękiem dedykowane dla dzieci⁸⁵. Zaawansowane rozwiązania, takie jak misy do grania czy miejski fortepian musiałyby być stworzone na zamówienie. Kluczowym wyzwaniem w przypadku oferowania muzykoterapii nie jest wyposażenie parków w instrumenty, tylko umiejętne ich wykorzystanie. W przypadku instrumentów dostępnych dla wszystkich mogłyby stanowić czynnik zakłócający ciszę.

Warto rozważyć, aby rekomendowanym elementem inwestycji w projekty małej architektury były programy organizacji zajęć o charakterze prozdrowotnym do wykorzystania zaraz po zakończeniu inwestycji. Organizacja takich warsztatów mogłaby się odbywać we współpracy z podmiotami działającymi na rzecz środowiska naturalnego lub zdrowego stylu życia, które dysponują wiedzą i kadrą zaangażowaną w takie działania.

6. Kryteria miejsc i obiektów prozdrowotnych jako czynniki wpływające na kierunki promocji i rozwoju „Pomorskiej Strefy Uzdrawiskowej”

6.1. Założenie wstępne

Dla potrzeb niniejszego opracowania celowe jest opracowanie dwóch zestawów kryteriów ocen, które dotyczą miejsc i obiektów. Ich zadaniem jest określenie wymagań obligatoryjnych i dodatkowych, które muszą spełniać lokalizacje realizacji nowych projektów w ramach PSU.

Wymagania te można odnieść do miejsc i obiektów. Miejsce są rozumiane jako: „wydzielony geograficznie obszar o wspólnym charakterze i przeznaczeniu możliwym do opisanego za pomocą wskaźników”. Miejsce w tym rozumieniu może stanowić park, skwer lub inny ograniczony teren o wspólnej specyfice. Istotna jest możliwość przypisania miejsca do gminy.

Z kolei obiekty są to miejsca zakwaterowania, w których regularnie bądź sporadycznie nocują turyści lub które są odwiedzane przez innych gości (w tym pacjentów). Obiektami tymi są hotele, pensjonaty, sanatoria, zakłady przyrodolecznicze. Każdy obiekt znajduje się w pewnym otoczeniu, które ma wpływ na postrzeganą jakość i ocenę prozdrowotnej oferty samego obiektu. Szczególnie istotna jest spójność cech charakteryzujących obiekt i otoczenia (przykładowo naturalne elementy wykończenia obiektu i dużo zieleni w otoczeniu obiektu). Z tych powodów przy ocenie obiektów zastosowano część kryteriów wspólnych dla oceny miejsc oraz specyficzne kryteria, odnoszące się do tylko do przestrzeni zamkniętych.

Należy jednak podkreślić, że opisane tutaj kryteria nie są tożsame z kryteriami dotyczącymi kategoryzacji obiektów hotelarskich. Obiekty o charakterze prozdrowotnym mają spełnić kryteria związane z prozdrowotnością dotyczące miejsca, w którym są zlokalizowane. Są to obiekty modelowe, które nie tylko dbają o zdrowie gości, ale także poprzez koncepcję swojego funkcjonowania mają na względzie zdrowie pracowników i mieszkańców danego obszaru, na którym się znajdują.

Nawiązując do charakterystyki zasobów przedstawionych w rozdziale pierwszym i bazując na podobnych rozwiązaniach stosowanych w praktyce, można podzielić kryteria miejsc i obiektów prozdrowotnych na trzy sfery: środowiskową, społeczną i ekonomiczną. W każdej

⁸⁵ Przykładowe rozwiązania: <https://cowboykid.pl/publiczne-place-zabaw/instrumenty-muzyczne>.

ze sfer można wyróżnić kryteria, które zostaną opisane w punkcie 6.2. Następnie każdemu kryterium przypisano określone wskaźniki, które pozwalają na ocenę prozdrowotnego charakteru miejsc i poziomów prozdrowotności.

6.2. Kryteria obligatoryjne i dodatkowe oraz wskaźniki miejsc i obiektów prozdrowotnych

Turystyka wykazuje istotne, wielowymiarowe interakcje w kontekście społeczno-kulturowym, środowiskowym oraz ekonomicznym. Z tego względu w niniejszym opracowaniu przyjęto podział sfer istotnych dla oceny miejsc prozdrowotnych w podziale na trzy obszary, środowiskowy, społeczny i ekonomiczny.

Nie zidentyfikowano opracowań z zakresu oceny miejsc i obiektów prozdrowotnych. Inspiracją do powstania „Kart oceny miejsc i obiektów prozdrowotnych” stanowiących [załącznik nr 1](#) i [załącznik nr 2](#) były: Europejski System Wskaźników Turystycznych, system oceny obiektów wellness Niemieckiego Związku Hotelarzy⁸⁶, materiały z warsztatów nad oceną atrakcyjności przestrzeni publicznych⁸⁷. Istotnym elementem opracowania kryteriów były też konsultacje eksperckie⁸⁸.

Określenie wskaźników wymaga przyjęcia pewnych założeń. Należy przy tym wziąć pod uwagę przepisy prawa, wyniki badań naukowych dotyczące wpływu czynników środowiskowych na nasze zdrowie, a także realne możliwości oceny parametrów.

Wskaźniki mają potrójną rolę. Z jednej strony „oceniają stan zastany”, ale z drugiej powinny też pokazywać pewien kierunek rozwoju w zakresie dbałości o środowisko. Ponieważ jest to zadanie interdyscyplinarne, wykorzystanie wskaźników ma także walor edukacyjny, uświadamiający nam mnogość czynników wpływających na stan naszego zdrowia.

Wiele wskaźników dotyczących środowiska naturalnego, takich jak poziom zanieczyszczenia powietrza, hałas, narażenie na działanie pola elektromagnetycznego jest bardzo słabo monitorowane w zakresie czasowym (hałas jest badany raz na 5 lat) czy też przestrzennym (niewielka liczba czujników). Eksperti wskazują także na problem liberalnych norm, które trudno nazwać „zdrowymi”, a czasem nawet „neutralnymi dla zdrowia”. Wskazuje na to przykładowo raport NIK⁸⁹ dotyczący ochrony przed promieniowaniem elektromagnetycznym pochodzącym od urządzeń telefonii komórkowej.

Pewnym rozwiązaniem problemu braku monitoringu jest poszukiwanie wskaźników zastępczych. W przypadku hałasu jest nim lokalizacja miejsca lub obiektu w strefach z ograniczoną prędkością. Uzasadnieniem jest tutaj fakt, że zgodnie z danymi dotyczącymi badania hałasu największym problemem w naszym kraju jest ruch samochodowy, a różnica w emitowaniu hałasu pomiędzy samochodem jadącym 30 km/h a 50 km/h jest bardzo

⁸⁶ „Wellness-Hotel“ nach Richtlinien des Hotelverbands Deutschland (IHA) und des Deutschen Hotel- und Gaststättenverbandes (DEHOGA Bundesverband), https://monami.hs-mittweida.de/frontdoor/deliver/index/docId/3794/file/Anlage_2_IHA_Kriterien_Wellnesshotellerie_Bachelorarbeit_Nina_Grieb.pdf, z dnia 30.11.2023 r.

⁸⁷ OCENA ATRAKCYJNOŚCI PRZESTRZENI PUBLICZNYCH, Studium ogólnomiejskich przestrzeni publicznych – warsztaty 2014, Biuro Rozwoju Gdańska, <https://www.brg.gda.pl/inne-opracowania-urbanistyczne/68-przestrzenie-publiczne/62-sopp-studium-ogolnomiejskich-przestrzeni-publicznych>, z dnia 29.11.2023 r.

⁸⁸ dr hab. Diana Dryglas, prof. AGH, dr hab. Iwona Jażewicz, prof. UP, prof. dr Kai Illing, prof. FH.

⁸⁹ DZIAŁANIA ORGANÓW ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ W ZAKRESIE OCHRONY PRZED PROMIENIOWANIEM ELEKTROMAGNETYCZNYM POCHODZĄCYM OD URZĄDZEŃ TELEFONII KOMÓRKOWEJ, NIK, 2018 r. (<https://www.nik.gov.pl/kontrola/P/17/082/>). Więcej na ten temat tutaj: <https://www.teraz-srodowisko.pl/aktualnosci/poziom-dopuszczalne-natezenie-PEM-8549.html>

wyraźna. Przeciętny samochód jadący z prędkością 50 km/h to 70 dB, co jest uważane za głośne. Dla porównania, przejeżdżający samochód jadący z prędkością 30 km/h to 60dB, czyli umiarkowany poziom hałasu⁹⁰.

Akustyczne otoczenie człowieka to nie tylko hałas, ale też przykładowo śpiew ptaków. Jako że karta oceny miejsc prozdrowotnych musi być dostosowana do aktualnych możliwości i warunków, zostało to ogólnie ujęte jako jeden z elementów oceny.

W karcie oceny miejsc i obiektów powtarzają się dwa wskaźniki dotyczące odległości różnych walorów (np. morza, rzek czy kąpielisk) od ocenianej lokalizacji. Przyjęto tutaj dwie wartości skali:

- do 300 m (w przypadku morza), gdyż literatura potwierdza⁹¹, że największe stężenie pozytywnych elementów można zaobserwować właśnie w tej odległości od jego brzegu;
- do 2 km, gdyż uznano to za dystans możliwy do przejścia pieszo w czasie 30 min. bez nadmiernego obciążenia.

Ważnym założeniem oceny obiektów prozdrowotnych jest pozytywny wpływ możliwości istnienia kooperacji między różnymi placówkami oferującymi usługi prozdrowotne.

Kooperacja zakładająca jednoczesną współpracę i konkurencję jest elementem pozytywnie wpływającym na jakość świadczonych usług w regionie. Z tego powodu promuje się obiekty otoczone innymi podmiotami o charakterze prozdrowotnym.

6.2.1. Sfera środowiskowa

W turystyce prozdrowotnej jest wiele wyzwań, które wymagają uwagi pod kątem zrównoważonego rozwoju. Jednym z najważniejszych jest wpływ masowej turystyki na środowisko naturalne — zarówno na poziomie lokalnym, jak i globalnym. Niekontrolowane tłumy turystów mogą prowadzić do degradacji środowiska, zakłócania życia dzikiej przyrody, zanieczyszczenia powietrza, jak również do podnoszenia hałasu do takiego poziomu, który szkodzi środowisku.

Ten aspekt oddziaływania turystyki budzi najwięcej kontrowersji. Relacja turystyka-środowisko przyrodnicze jest intensywna, gdyż tereny cenne przyrodniczo budzą zazwyczaj zainteresowanie turystów, a ich walory stanowią główną motywację ich odwiedzania. Jednocześnie intensywny nieodpowiednio kierowany (zarządzany), nierespektujący zasad zrównoważonego rozwoju ruch turystyczny może powodować ich degradację i pozbawiać je pierwotnej wartości. Można więc uznać, że w relacji turystyka – środowisko istnieje relacja zwrotna.

Negatywny wpływ turystyki występuje wówczas, gdy poziom użytkowania turystycznego jest większy niż zdolność środowiska do jego absorpcji (wskaźniki pojemności, chłonności i przepustowości turystycznej). Niekontrolowany rozwój turystyki może stanowić potencjalne zagrożenie dla obszarów przyrodniczych i prowadzić do takich skutków jak m.in.: erozja gleby, zwiększenie poziomu zanieczyszczenia, odprowadzanie odpadów i ścieków do wód, utrata naturalnych siedlisk roślin i zwierząt czy zwiększona podatność na pożary lasów. Często obciąża zasoby wodne i może zmusić lokalną społeczność do konkurencji o wykorzystanie krytycznych zasobów. Dlatego też, niezbędne jest kształtowanie świadomości

⁹⁰ <https://sumba.eu/pl/article/ciche-obszary-w-altonie>, z dnia 11.12.2023 r.

⁹¹ Kwaśniak M., Litwińska M., Talasoterapia, Jako Kuracja Wykorzystująca Dary Morza, https://Pzie.Kwspz.Pl/Wp-Content/Uploads/Kwspz20czasopismo_1_19_Rozdz_10.Pdf, s. 68.

różnorodnego wpływu turystyki na środowisko przyrodnicze, ekonomiczne i kulturowe wśród przedstawicieli administracji rządowej i samorządowej. W przypadku PSU dużą rolę będzie odgrywać współpraca organizacji pozarządowych, sektora prywatnego oraz całego społeczeństwa. Świadomość ta powinna skutkować odpowiednim podejściem do zarządzania turystyką oraz uczestnictwa w turystyce respektującym warunki zrównoważonego rozwoju.

Zrównoważony rozwój w turystyce w kontekście środowiskowym to zmniejszenie negatywnych skutków poprzez promowanie odpowiedzialnych praktyk turystycznych, takich jak minimalizacja śladu węglowego, ograniczanie zużycia wody i energii oraz ograniczanie produkcji odpadów. Długotrwały sukces sektora turystycznego zależy od zdrowia i zrównoważonego rozwoju ekosystemów, które przyciągają turystów. Zasada zrównoważonego rozwoju staje się zatem nie tylko etyczną koniecznością, ale też strategicznym imperatywem.

Szczególnie istotne obszary ujęte w kryteriach są opisane poniżej.

Jakość powietrza

Żaden poziom zanieczyszczenia powietrza nie jest dla naszego zdrowia obojętny. Zanieczyszczenia powietrza są powszechnie uznawane za jedno z największych zagrożeń dla naszego zdrowia i niewątpliwie największych problemów środowiska w Europie. Jakość powietrza zależy od ilości zawartych w nim zanieczyszczeń, którego źródłem są głównie procesy spalania paliw kopalnych i ruch pojazdów silnikowych. Główne zanieczyszczenia powietrza tworzą pyły zawieszane, tlenek węgla, ozon, dwutlenek azotu, dwutlenek siarki, benzo(a)piren. Wśród pyłów wyróżniamy trzy typy: gruboziarnisty PM- <10 mm (PM $_{10}$), drobny PM- $<2,5$ mm (PM $_{2,5}$) oraz powstające – głównie w wyniku emisji dymnych kominów fabrycznych i spalin z samochodów ciężarowych – ultradrobne cząstki UFP ($<0,1$ mm).

Wpływy szkodliwych substancji wdychanych wraz z powietrzem zostały już dobrze poznane i opisane. Najczęściej kojarzone z zanieczyszczeniami powietrza są choroby układu oddechowego, ale zanieczyszczone powietrze ma także związek z rozwojem choroby Alzheimera, depresji, cukrzycy. Pyły o średnicy poniżej 2,5 mikrometra ze względu na swój mikroskopijny rozmiar mają zdolność przenikania przez naczynia włosowate do krwi i układu sercowo-naczyniowego, gdzie powodują kolejne szkody takie jak miażdżycę obwodową, niewydolność serca, chorobę niedokrwienną serca, nadciśnienie tętnicze, zaburzenia rytmu serca czy powikłania zakrzepowo – zatorowe. Zanieczyszczenie powietrza skutkuje także podwyższoną zapadalnością na nowotwory⁹². Szacuje się, że z powodu zanieczyszczenia powietrza życie przeciętnego mieszkańca UE jest krótsze o 8 miesięcy, a przeciętnego Polaka o 1 rok⁹³.

W ramach monitoringu jakości powietrza realizowane są zadania związane z badaniem i oceną stanu zanieczyszczenia powietrza zgodnie z ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska. Informacje wytwarzane w ramach realizacji tych zadań Główny Inspektor Ochrony Środowiska udostępnia poprzez dedykowany portal Jakość Powietrza, dostępny pod adresem powietrze.gios.gov.pl⁹⁴. Monitoring jakości powietrza obejmuje zadania związane z badaniem i oceną stanu zanieczyszczenia powietrza.

⁹² Droga Do Zdrowego Powietrza - Raport Polskie Towarzystwo Programów Zdrowotnych, Gdańsk, 2019 r., s. 18-19, <https://www.ptpz.pl/wp-content/uploads/2020/05/Droga-do-zdrowego-powietrza-Raport-PTPZ.pdf>, dnia 11.12.2023 r.

⁹³ D. Szymańska, Inteligentne miasta, PWN, Warszawa, 2023, s. 62.

⁹⁴ <https://www.gov.pl/web/gios/portal-jakosc-powietrza>, z dnia 11.12.2023 r.

Poziom hałasu

Hałas w środowisku jest jednym z kluczowych czynników wpływających na jakość życia, czego dowodem jest określenie metod oceny szkodliwych skutków hałasu w Dyrektywie Unii Europejskiej 2020/367 z 2020 r.⁹⁵, w której odniesiono się do trzech wybranych efektów zdrowotnych: choroby niedokrwiennej serca, znacznej dokuczliwości oraz znacznego zaburzenia snu.

Często wymienia się jednak też inne skutki hałasu takie jak: zaburzenia ze strony układu krążenia i układu pokarmowego, bóle głowy, zaburzenia metaboliczne i hormonalne, czy spadek odporności. Ochrona przed hałasem polega na zapewnieniu jak najlepszego stanu akustycznego środowiska. Wskaźniki hałasu są to parametry hałasu określone „poziomem dźwięku A” wyrażonym w decybelach (dB).

Do najbardziej uciążliwych dla człowieka źródeł hałasu zaliczamy ruch samochodowy (ze względu na jego powszechność), ruch lotniczy (ze względu na szczególnie intensywny charakter zjawiska oraz rozprzestrzenianie na dużych powierzchniach zamieszkałych) oraz źródła o charakterze przemysłowym (instalacyjnym) działające w sposób ciągły czy „czasowy”, a także inne źródła które lokalnie mogą powodować subiektywnie odczuwalną uciążliwość.

Zgodnie z obecnie obowiązującym programem ochrony środowiska przed hałasem do dnia 18 lipca 2024 r., a następnie co 5 lat sejmik województwa uchwała dla obszaru województwa program ochrony środowiska przed hałasem⁹⁶. Dopuszczalne poziomy hałasu są określone w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r.

Walory przyrodnicze

Przez walory przyrodnicze należy rozumieć dobra, które powstały niezależnie od woli i działalności człowieka, do których zaliczamy klimat, ukształtowanie terenu oraz bogactwo fauny i flory.

Klimat

Klimat jest tutaj rozpatrywany z perspektywy jego oddziaływania na organizmy żywe, w tym także człowieka, jako jedna z cech środowiska geograficznego danego obszaru. Jest on kształtowany przez globalne i regionalne czynniki radiacyjne oraz cyrkulacyjne, które na badanym obszarze ulegają modyfikacjom spowodowanym przez lokalne czynniki środowiska geograficznego (np. rzeźbę terenu, szatę roślinną, rodzaj podłoża, stopień urbanizacji terenu). Różne cechy fizyczne atmosfery wpływają na organizm człowieka, a rodzaj i intensywność tych oddziaływań często decyduje o tym, czy oczekiwany efekt odpoczynku i regeneracji wystąpi, czy też pobyt w danym miejscu i czasie spowoduje dodatkowy, niepożądany stres dla organizmu⁹⁷.

Lasy

Wśród walorów naturalnych wyjątkowe znaczenie mają lasy. Docenienie ich szczególnego znaczenia zapoczątkowali w pierwszej połowie lat 80 tych Japończycy, kiedy to powstało

⁹⁵ Dyrektywa Komisji (UE) 2020/367 z dnia 4 marca 2020 r. zmieniająca załącznik III do dyrektywy 2002/49/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do ustalenia metod oceny szkodliwych skutków hałasu w środowisku

⁹⁶ <https://www.gov.pl/web/gios/monitoring-halasu>, z dnia 11.12.2023 r.

⁹⁷ K. Błażejczyk, A. Kunert, Bioklimatyczne Uwarunkowania Rekreacji i Turystyki w Polsce, Polska Akademia Nauk, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Im. Stanisława Leszczyckiego, MONOGRAFIE, 13, Warszawa, 2011, s. 12.

pojęcie „shinrin-yoku”, czyli kąpeli leśnej, nazywanej też leczeniem lasem. Zainicjowano program, w którym środowisko leśne miało być wykorzystane do poprawy stanu psychicznego i fizycznego zdrowia ludzi. W ramach leśnych terapii w Japonii powstało w sumie 31 ośrodków terapii lasem, 100 Leśnych Centrów Terapeutycznych (o powierzchnia min. 0,3 ha i wysokość drzewostanów wynosiła min. 5 m) oraz 48 ścieżek⁹⁸.

Właściwości prozdrowotne są głównie uzależnione od składu gatunkowego wszystkich poziomów lasu, warunków siedliskowych oraz od stopnia zadrzewienia i pokrycia koronami⁹⁹. W polskich lasach największy udział posiadają siedliska boru świeżego oraz boru mieszanego świeżego, które mają najwięcej walorów terapeutycznych. Walory lecznicze boru świeżego dotyczą pozytywnego oddziaływania na drogi oddechowe. Fitoncydy, które są tam produkowane w dużych ilościach, zwłaszcza latem działają silnie dezynfekująco. Wpływają również na obniżenie ciśnienia. Bioklimat tego siedliska działa silnie uspakajająco na organizm, mobilizując przy tym układ immunologiczny. Atmosfera wnętrza lasu jest praktycznie aseptyczna. Lecznicze walory nie mają tu jednak charakteru uniwersalnego. Negatywne, a czasem szkodliwe oddziaływanie może przynieść pobyt w tym lesie dla osób z niskim ciśnieniem i niedoczynnością tarczycy. Bioklimat boru świeżego obniża zdolności manualne i spowalnia refleksy.

Z kolei bór mieszany dzięki olejkom eterycznym z koron drzew, które stale docierają do dna lasu, jest uniwersalnie bioterapeutyczny. Warunki biomedyczne sprzyjają wszelkim formom wypoczynku, bez względu na wiek i stan zdrowia. Ponadto las absorbuje pyły i detoksykuje substancje chemiczne¹⁰⁰.

Wody powierzchniowe

Do walorów naturalnych należy także zaliczyć wody powierzchniowe, takie jak jeziora, rzeki oraz dostęp do morza. Neuropsycholodzy potwierdzają korzystny wpływ przebywania nad akwenami wodnymi na naszą kondycję psychofizyczną. Nie bez znaczenia jest także niższa temperatura powietrza, która występuje w pobliżu wody w upalne dni.

Zanieczyszczenie światłem

Zjawisko polegające na zanieczyszczeniu światłem jest powszechne i się nasila. Ostatnie obserwacje wykazały, że w 2022 r. było go najwięcej w całej historii pomiarów. Ma to bezpośredni wpływ na zdrowie człowieka (zaburzenia koncentracji, depresja, zaburzenia snu i przemiany materii) i środowisko przyrodnicze¹⁰¹.

6.2.2. Sfera społeczna

W ujęciu społecznym turystyka może być traktowana jako zachowanie człowieka, które obejmuje poznawanie, dokonywanie wyborów, działanie i współdziałanie, wchodzącego w

⁹⁸ A. Rutkiewicz, M. A. Hulewicz, Leśny produkt turystyczny „Leczenie Lasem” – analiza Przypadku, *Studia i Materiały CEPL w Rogowie R.* 19. Zeszyt 52 / 3 / 2017, s. 205-214, s. 206-207.

⁹⁹ A. Krzymowska Kostrowicka, *Oddziaływanie środowiska przyrodniczego na organizm człowieka*, Seria: Zarys geoekologii rekreacji. t. 1, Warszawa Wyd. Akapit-DTP, 1991; A. Krzymowska Kostrowicka, *Geoekologia turystyki i wypoczynku*. Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa 1999, cyt. za A. Rutkiewicz, M. A. Hulewicz, op. cit., s. 207.

¹⁰⁰ A. Krzymowska-Kostrowicka, *Ocena Przydatności Funkcjonalnej Środowiska Przyrodniczego Okolic Pińczowa dla potrzeb turystyki i rekreacji*, *Prace i Studia Geograficzne*, Warszawa 2000, Tom 27, s. 231-248.

¹⁰¹ *Zanieczyszczenie światłem w Polsce, Raport 2023*, Light Pollution Think Tank, Centrum Badań Kosmicznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2023 r.

bezpośredni kontakt ze społecznością lokalną i otoczeniem. Ten rodzaj oddziaływania może mieć charakter pozytywny – doświadczanie różnicowania miejsc, kultur, zwyczajów, zachowań ludzi, może pełnić funkcje poznawcze, edukacyjne, a nawet wychowawcze, a przez wzrost zrozumienia, wpływać na kształtowanie postaw tolerancji oraz na integrację.

Zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego sfera społeczna dotyczy m. in. zapewnienia wypoczynku mieszkańcom i gościom, który realizowany jest poprzez istniejącą infrastrukturę, do której należą elementy zagospodarowania przestrzeni, dostępność transportowa i dostępność dla osób z niepełnosprawnościami.

Rozwój miejsc i obszarów prozdrowotnych może przynosić korzyści w sferze społecznej pod warunkiem monitorowania jego zrównoważonego rozwoju turystycznego. Do najważniejszych kryteriów oceny rozwoju turystyki prozdrowotnej w tej sferze należy zaliczyć poszanowanie społeczności lokalnych, ich kulturowego dziedzictwa, tradycji, obyczajowości, a także budowanie międzykulturowego zrozumienia i tolerancji. Mieszkańcy powinni partycypować we wszystkich przedsięwzięciach związanych z turystyką, realizowanych na zamieszkanym przez nich terenie, a każda oferta turystyczna, w tym zdrowotna powinna obejmować obiekty o cechach regionalnych, dostosowane skalą do otoczenia.

Biorąc pod uwagę zasady rozwoju zrównoważonego w turystyce istotnym w kontekście społecznym jest wdrażanie takich działań, które skutkują następującymi możliwościami:

- wyeliminowania form zachowań turystyczno-rekreacyjnych uciążliwych nie tylko dla środowiska przyrodniczego, ale także dla społeczności lokalnych,
- zatrudniania w usługach turystycznych, w tym prozdrowotnych mieszkańców obszaru,
- oparcia rozwoju turystyki prozdrowotnej na miejscowych zasobach (ludzkich, surowcowych).

Istotnym elementem są tutaj walory antropogeniczne (wszelkie dobra stworzone przez człowieka), które przy założeniu holistycznej definicji zdrowia, też mogą być rozpatrywane w kontekście prozdrowotnym. Przykładowo do zajęć terapeutycznych można wykorzystywać walory dziedzictwa kulturowego, czyli „utrwalony historycznie i w świadomości społecznej, wzbogacany w ciągu dziejów dorobek ludzkości w sferze materialnej i niematerialnej na danym terenie w zakresie architektury, sztuki, rzemiosła, krajobrazów kształtowanych przez człowieka oraz tradycji i historii”¹⁰². Przykładem terapii wykorzystującej pracę fizyczną oraz czynności manualne jako środek terapeutyczny w różnego rodzaju zajęciach i rekreacji, pozwalających na usprawnianie organizmu ludzkiego jest ergoterapia. Z kolei arteterapia zajmuje się leczeniem przez sztukę, w tym sztukę ludową, w czynnościach pozwalających na usprawnianie organizmu człowieka i kształtowanie poprawnych kontaktów społecznych. Z tego powodu jako kryterium prozdrowotności miejsc pojawi się funkcjonowanie instytucji kultury, który takie zajęcia mogą oferować. Do przykładowych działań z tego zakresu można zaliczyć tkactwo ludowe, obróbkę wełny, prace w drewnie, plecionkarstwo z wykorzystaniem wikliny, garncarstwo i ceramikę. Popularyzacja „ginących zawodów” w zajęciach terapeutycznych jest ważnym zagadnieniem społecznym, ze względu na pamięć o własnej tożsamości i korzeniach narodowych oraz kulturowych¹⁰³.

Ład estetyczny stanowi ważny element wpływający na odbiór danego miejsca, co oddziałuje na samopoczucie odwiedzających. Czynnikiem, który wpływa na nasze zdrowie jest

¹⁰² M. Roman, A. Roman, Wykorzystanie Dziedzictwa Kulturowego W Działaniach Terapeutycznych Realizowanych W Turystyce Wiejskiej, Zagadnienia Doradztwa Rolniczego Nr 3/2019, S. 72-83., s. 79.

¹⁰³ M. Roman, A. Roman, op. cit., s. 80.

aktywność fizyczna, dlatego istnienie komplementarnej infrastruktury turystycznej związanej z turystyką aktywną też powinno być elementem oceny miejsc prozdrowotnych.

6.2.3. Sfera ekonomiczna

Rozwój każdej formy turystyki, w tym prozdrowotnej powinien generować przychody. Może się jednak wiązać również z negatywnymi skutkami w kontekście ekonomicznym. Zaliczyć do nich można wzrost cen (produktów, usług, ziemi, wynajmu i własności nieruchomości), odpływ dewiz (np. w przypadku ujemnego bilansu turystycznego), sezonowość zatrudnienia i bezrobocie poza sezonem turystycznym.

Innymi czynnikami zewnętrznymi może być również:

- obca własność (dominujący kapitał zagraniczny lub spoza regionu),
- zależność gospodarcza (oparcie gospodarki kraju czy regionu na sektorze turystycznym, który jest wrażliwym na wahania koniunkturalne),
- zagrożenia o charakterze politycznym (załamanie się systemu, np. w wyniku zamachu
- terrorystycznego),
- zagrożenia epidemiologiczne, powodujące negatywne konsekwencje na całej strukturze gospodarczej.

W karcie oceny miejsc nie zawarto czynników ekonomicznych z uwagi na trudności z określeniem realnych wskaźników. Warto jednak dołączyć przykładowe kryteria takie jak:

- stopień wpływu miejsca na aktywizację zawodową mieszkańców gminy,
- zmiana postaw konsumpcyjnych gospodarstw domowych wynikająca z oszczędności w wydatkach na zdrowie,
- wpływ walorów edukacyjnych miejsca na zmianę nawyków i w konsekwencji na zmniejszenie wydatków na zdrowie.

6.3. Zasady ewaluacji miejsc, obiektów i rozwiązań prozdrowotnych

Ewaluacja miejsc i obiektów prozdrowotnych ma na celu ocenę, czy dane miejsce lub obiekt spełnia kryteria obligatoryjne i dodatkowe umiejscowienia inwestycji realizowanej w ramach PSU. Wykonana powinna być przed decyzją o realizacji. Z uwagi na specyfikę kart oceny omówioną powyżej, zakłada się dążenie do osiągnięcia jak najwyższej liczby punktów oraz spełnienie kryteriów obligatoryjnych.

Monitoring miejsc spełnia także funkcje edukacyjne i motywujące do zmian. Z tego powodu sugeruje się popularyzację czujników jakości powietrza, będącego kluczowym czynnikiem środowiskowym wpływającym na zdrowie. Informowanie o bieżącej jakości powietrza stanowi główny czynnik budowania świadomości społecznej. Co więcej stanowią one podstawę do podejmowania decyzji odnośnie aktywności rekreacyjnej¹⁰⁴.

Do zasad monitoringu działań związanych z ofertą usług prozdrowotnych związanych z lepszym wykorzystaniem miejsc i obiektów prozdrowotnych proponuje się, aby raz w roku podsumować liczbę przeprowadzonych zajęć informacyjno-edukacyjno-rekreacyjnych.

Proces monitoringu miejsc i obiektów prozdrowotnych oznacza ocenę tego zjawiska, która powinna opierać się zarówno na monitorowaniu sytuacji obecnej (diagnozie), jak też na

¹⁰⁴ <https://polskialarmsmogowy.pl/jak-wygrac-ze-smogiem/dobre-praktyki-przyklady/>, z dnia 11.12.2023 r.

ocenie możliwości rozwoju w przyszłości (prognozie)¹⁰⁵. Dla ewaluacji miejsc prozdrowotnych można zaproponować uwzględnienie wszystkich elementów wskazanych w „Karcie oceny miejsc i obiektów” poprzez ukazanie zmian wskutek inwestycji w nowe rozwiązania prozdrowotne. Ewaluacja miejsc prozdrowotnych powinna uwzględniać ocenę wynikającą z Karty oceny miejsc i obiektów, wskazując niezbędne inwestycje, kreujące nowe rozwiązania prozdrowotne.

Odrębne narzędzie ewaluacyjne stanowi „Karta oceny rozwiązań prozdrowotnych” umieszczona w [załączniku nr 3](#). Ocena ta ma za zadanie stwierdzić, na ile proponowane rozwiązanie (lub jego integralne elementy) przyczyniają się do zwiększenia walorów prozdrowotnych miejsca lub obiektu. Punktem wyjścia są więc karty oceny miejsc i obiektów prozdrowotnych. Nowe propozycje mają zwiększać atrakcyjność ogólnodostępnych przestrzeni publicznych poprzez oferowanie produktów prozdrowotnych, czyli takich które:

- wpływają pozytywnie na zdrowie (np. tętnie, ścieżki zdrowia),
- dotyczą edukacji zdrowotnej (np. poprzez informowanie),
- ułatwiają prowadzenie aktywnego trybu życia (np. poprzez udogodnienia),
- umożliwiają korzystanie ze zdrowotnych walorów środowiska (np. molo, ławka widokowa), a ich istnienie ma sens tylko w pobliżu wyjątkowych miejsc,
- wpływają pozytywnie na środowisko naturalne, a tym samym na zdrowie użytkowników.

Celem głównym nowych rozwiązań jest uzyskanie pozytywnego wpływu na zdrowie poprzez korzystanie z nich dlatego przyjęto, iż spełnienie tego kryterium jest obligatoryjne w przypadku nowych projektów. Wszystkie propozycje wymienione w 5.2.1. oraz 5.2.2. spełniają ten warunek. Rozwiązania muszą też wpisywać się w charakter miejsca. Pozostałe kryteria zwiększają charakter prozdrowotny rozwiązania, dlatego ich obecność jest pożądana. Możliwe jest także szczególne promowanie rozwiązań, które są powiązane ze świadczeniem usług poprzez zaproponowanie wyższej punktacji w tym obszarze.

Można przyjąć założenie, że zasadny jest rozwój miejsc w kierunku prozdrowotnym, jeżeli poprzez przeprowadzenie oceny stopnia prozdrowotności miejsca, uzyska ono przynajmniej 30 punktów (przy czym w sferze środowiskowej min. 10, a w sferze społecznej 20). Miejsca, które osiągają wynik na poziomie co najmniej 60 punktów powinny być traktowane priorytetowo.

6.4. Założenia dotyczące promocji Przedsięwzięcia Strategicznego „Pomorska Strefa Uzdrawiskowa”

Rozwój „Pomorskiej Strefy Uzdrawiskowej” determinowany będzie działaniami promocyjnymi z wykorzystaniem współczesnych narzędzi komunikacji marketingowej z akcentowaniem zdrowotnego potencjału regionu i integracji komunikacji skierowanej do mieszkańców oraz gości. Do najważniejszych narzędzi można zaliczyć:

- stronę internetową, prezentującą możliwości wsparcia własnego zdrowia z ofertą zabiegów leczniczych w najpiękniejszym turystycznie zakątku Polski. Determinantą strony powinna być:
 - spójność treści z istniejącymi już turystycznymi stronami internetowymi regionu promującymi zdrowy wypoczynek dla mieszkańców województwa oraz gości,

¹⁰⁵ A. Niezgoda, K. Janczak, K. Patelak, Ekspertyza na temat wytycznych w zakresie zrównoważonej turystyki, Zamawiający: Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii, Departament Turystyki, Łódź, 2021 r.

- obecność filmów promujących dane miejsce, włączając wirtualne spacer.
- wirtualny informator medyczny wraz z mapą województwa zawierającą szczegółowe informacje o „miejscach zdrowia”, ścieżkach i jej ofercie uzupełniającej oraz atrakcjach turystycznych. Mapa ta mogłaby dostarczać wiedzę o możliwościach zintegrowanego korzystania ze ścieżek zdrowia z istniejącymi szlakami turystycznymi, trasami rowerowymi, szlakami kajakowymi, trasami biegowymi, narciarskimi czy z szlakami konnymi. Byłby tu też zebrane ważne numery telefonów w sytuacjach krytycznych (służb ratunkowych, medycznych, aptekach całodobowych, itp.)
- identyfikację wizualno-sensoryczną nawiązującą do unikatowych regionalnych walorów przyrodniczych i zasobów niematerialnych. Mogłaby się ona odbywać przez połączenie zapachu (lasu, truskawek), dźwięku (morza, szumu lasu, ptaków) z elementami wizualnymi (szyszka, truskawka, haft kaszubski, bursztyn itp.). Tego typu lokalne nawiązania w postaci wielkoformatowych grafik ściennych z wybrzeża oraz słyszalnych odgłosów nadmorskich funkcjonują w toaletach publicznych na lotnisku w Gdańsku w hali odbioru bagażu, czyli jednym z pierwszych z miejsc w Trójmieście jakie poznaje podróżny. Pomysł spójnej identyfikacji sensoryczno-wizualnej można docelowo promować w miejscach publicznych typu poczekalnie, przystanki, tunele podziemne, dworce, pętle komunikacyjne. Rekomenduje się, aby obiekty posiadające swoje marki na terenie województwa pomorskiego wykorzystywały je równoległe, budując określoną rozpoznawalność regionu (nawiązuje się do tego elementu w opisie kryteriów obiektów prozdrowotnych).
- media społecznościowe umożliwiające natychmiastową interakcję, poznanie opinii gości i kształtowanie oferty zwiększającej konkurencyjność miejsca, uzdrowiska, regionu. Sprzyja to również wytworzeniu grupy lojalnych gości, co w dobie zwiększającej się rywalizacji między podobnymi miejscami, regionami należy uznać za jeden z podstawowych celów działań marketingowych,
- materiały informacyjno-promocyjne w postaci drukowanych wydawnictw, broszur, przewodników, ulotek czy gadżetów,
- organizacja branżowych targów, wystaw, w tym turystycznych. Zwiększoną skuteczność promocyjną można osiągnąć poprzez organizację tego rodzaju imprez na terenie obszaru, który sam w sobie stanowi przedmiot promocji,
- tematyczne konferencje, warsztaty, seminaria, których organizacja lub w nich udział, wzmacniania popularność promowanego wizerunku regionu, w tym przypadku chodzi o region zdrowia, region uzdrowiskowy.

Jeżeli chodzi o przekaz komunikacyjny, to warto się skupić na:

- zasobach leczniczych,
- tradycjach leczniczych, które w tym regionie ma swoją historię i są atutem województwa pomorskiego. Nie dotyczy ona tylko obecnych uzdrowisk, ale też innych miejscowości w regionie. Każda oferta znajdująca się na stronie powinna zawierać opis historyczny danego miejsca. Wskazane byłoby nawiązywać do tradycyjnych rytuałów zdrowotnych jak morsowanie, ciepłe kąpiele morskie, zimne kąpiele, spacer wzdłuż morza. Tradycja wykorzystania wody w procesie leczenia przejawia się zarówno w dostępnej przez cały rok terapii morzem (talasoterapii), jak również poprzez wykorzystanie lokalnych zasobów solanki w postaci produktu do picia, kąpeli w basenach solankowych, stosowania jej w łożyskach i grzybkach solankowych.

- produktach bazujących na naturalnych produktach. Pomysłem do promocji usług w regionie jest wykorzystanie produktów bazujących na naturalnych składnikach używanych w trakcie świadczenia usług prozdrowotnych. Przykładem mogłaby być solanka z pomorskich źródeł, może nawet wzbogacona o smak truskawki kaszubskiej, opakowana w butelce z etykietą graficznie nawiązującą do haftu kaszubskiego.

Do pozostałych proponowanych działań należy:

- konkurs na oryginalną pamiątkę nawiązującą do zasobów naturalnych regionu,
- podkreślanie edukacji zdrowotnej jako integralnej części oferty prozdrowotnej,
- prowadzenie kampanii informacyjno-promocyjnej do wewnątrz społeczności województwa, celem zintensyfikowania identyfikacji z regionem,
- karta rodzinna z systemem zniżek grupowych i programów lojalnościowych zachęcających do większego korzystania z różnych atrakcji prozdrowotnych,
- wykorzystanie elementów grywalizacji do skuteczniejszej promocji zdrowia,
- stworzenie sloganu, którym posługiwanie się podczas kampanii reklamowych czy zamieszczanie go na stronie internetowej lub na portalach społecznościowych przyniesie szybsze skutki działań marketingowych.

Podsumowując promocja „Pomorskiej Strefy Uzdrowiskowej” – oprócz sprawdzonych narzędzi w budowaniu komunikacji – powinna mocniej wykorzystywać zdrowotne zasoby regionu, czyli lasy, solankę, truskawki i dziedzictwo niematerialne, np. rękodzieło artystyczne.

6.5. Wyzwania rozwoju „Pomorskiej Strefy Uzdrowiskowej”

Wyzwania związane z rozwojem „Pomorskiej Strefy Uzdrowiskowej” można podzielić na:

- egzogeniczne (zewnętrzne), na które (mimo braku bezpośredniego wpływu) warto mieć uwagę, gdyż mogą powodować konieczność szybkiego dostosowania działań. Należą tu przede wszystkim zmiany klimatu, które mogą skutkować występowaniem niepożądanych zjawisk w znacznym nasileniu. W ostatnich latach zaobserwowano wzrost częstotliwości takich zdarzeń. Zagrożenia związane z podnoszeniem się poziomu morza, powodzie i podtopienia są realnymi zagrożeniami na terenach o walorach prozdrowotnych. Podnoszenie się globalnej temperatury związane jest z większym ryzykiem występowania ekstremalnych temperatur, które mogą warunkować korzystanie z infrastruktury prozdrowotnej. Pojawienie się wszelkiego rodzaju skażeń i zanieczyszczeń mogłoby być czynnikiem uniemożliwiającym rozwój tych obszarów. Czynnikiem, na który też warto zwrócić uwagę są zawirowania geopolityczne, które wpływają nie tylko na działania w regionie, ale głównie na zachowania podróżnych. Również zmiany w ustawodawstwie mogą bezpośrednio wpływać na warunki funkcjonowania uzdrowisk.
- endogeniczne (wewnętrzne), do których należy:
 - brak zainteresowania gmin. i obiektów rozwojem w kierunku budowania oferty prozdrowotnej.

W części wskazują na to badania gmin. w zakresie oceny posiadanego potencjału do rozwoju turystyki zdrowotnej. Aż 25% procent gmin, które wzięły udział w badaniu zadeklarowało, że nie ma takiego potencjału. Ponadto, w badaniu zaobserwowano niską świadomość związaną z potrzebą dostosowywania infrastruktury dla osób z niepełnosprawnościami, więc może pojawiać się niechęć do tego rodzaju inwestycji. Kwestia profilaktyki, promocji zdrowia i edukacji zdrowotnej może nie znaleźć priorytetu w działaniach samorządowych na poziomie

gmin. Instytucje odpowiedzialne za organizację systemu opieki zdrowotnej przykładają zbyt małą wagę do tego obszaru. System opieki zdrowotnej jest mało skoordynowany i zoptymalizowany. Prywatna część sektora zdrowotnego i zakłady uzdrowiskowe starają się przede wszystkim o uznanie ich miejsca w systemie, a tym samym dostosowanie regulacji prawnych do ich sytuacji rynkowych. Problematyka została szczegółowo omówiona w raporcie z 2021 przygotowanym dla Ministerstwa Rozwoju i Technologii oceniającym potencjał turystyczny i uzdrowiskowy gmin. uzdrowiskowych¹⁰⁶.

- o warunki optymalnego wykorzystania potencjału regionu,

Należy do nich niedostateczny poziom badań nad właściwościami leczniczymi solanki. Przeprowadzenie kompleksowych badań w zakresie jakości zasobów wód leczniczych i innych zasobów leczniczych wydaje się ważnym postulatem. Można tutaj też zaliczyć problemy kadrowe, które znacznie się nasiliły po pandemii. Sytuacja ta oraz niepewna przyszłość turystyki znacznie osłabiły zaufanie pracowników do sektora. Praca w turystyce przestała być postrzegana jako stabilna i turystyka zмага się z brakami kadrowymi¹⁰⁷. Branża jest generalnie rozdrobniona, co też może utrudniać ukazanie całego potencjału drzemiącego w tym regionie.

- o wyzwania są związane z niniejszym dokumentem,

Przedstawione tutaj propozycje karty oceny miejsc i obiektów mogą wywołać dyskusję ze strony samorządów i mieszkańców. Zgodnie z wiedzą autorów (potwierdzoną też w kilku konsultacjach eksperckich) są to pierwsze karty oceny miejsc i obiektów tego typu, co powoduje brakuje wzorców, na których można się oprzeć.

- o wyzwania organizacyjne w sferze zbudowania produktu markowego pod nazwą „Pomorska Strefa Uzdrowiskowa”. Problemem mogą być:
 - wybór miejsc i usług wraz z ich oceną kwalifikacji jakościowej spełniającej wymogi marki,
 - opracowanie systemu ewaluacji i monitoringu dla funkcjonowania jej zrównoważonego rozwoju turystycznego,
 - wskazanie operatora w zakresie zarządzania marką.

Opisany obszar działań stanowi ważny aspekt życia społecznego i może pełnić istotną rolę w rozwoju turystyki zdrowotnej. Ponieważ planowane działania opierają się na modyfikacji strefy publicznej i dotyczą obszaru: turystyki, zdrowia, życia społecznego oraz zagospodarowania przestrzennego, pewnym wyzwaniem będzie wskazanie instytucji posiadającej zasoby do skutecznego oddziaływania w tym zakresie.

- o wyzwania w sferze sprzedaży oferty usług prozdrowotnych „Pomorskiej Strefy Uzdrowiskowej” mogą dotyczyć:
 - potrzeby trójstronnej współpracy pomiędzy branżą turystyczną, podmiotami świadczącymi usługi medyczne i zdrowotne oraz samorządami terytorialnymi
 - potrzeby systematycznego badania rynku podaży i popytu na usługi prozdrowotne w celu dokonywania analiz ekonomicznych na potrzeby wspierania biznesu turystycznego i okołoturystycznego.

Kluczową rolę w sferze promocji „Pomorskiej Strefy Uzdrowiskowej” może odegrać Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna stając się podmiotem instytucjonalnym

¹⁰⁶D. Dryglas, J. Golba, B. Walas, I. Drozd, op. cit.

¹⁰⁷ D. Micek, K. Roźniatowska, Ł. Maźnica, Ł., Branżowy bilans kapitału ludzkiego – Raport podsumowujący II edycję badania w sektorze turystyki przeprowadzonego w roku 2022 r.

koordynującym wszystkie działania w regionie w zakresie działań promocyjno-informacyjnych dotyczących turystyki prozdrowotnej. Należałyby do nich działania wewnętrzne kierowane do mieszkańców województwa mające na celu przyspieszenie procesu większej integracji i utożsamiania się z regionem swojego pochodzenia lub zamieszkiwania, który cechuje się dużymi walorami uzdrowiskowymi oraz działania zewnętrzne w zakresie informacji i promocji kierowane do potencjalnych odbiorców krajowych i zagranicznych

- o wyzwanie związane z faktem, że polskie uzdrowiska mają stosunkowo małą rozpoznawalność na arenie międzynarodowej. Zagraniczni turyści uzdrowiskowi przyjeżdżają do nas głównie z Niemiec. Praktycznie nie widać aktywnej promocji oferty uzdrowisk na zagranicznych rynkach, a w międzynarodowych czołowych stowarzyszeniach branżowych nie ma przedstawicieli z Polski. Postępujące niedofinansowanie sektora sprawiło, że nawet wśród polskich kuracjuszy pojawia się niezadowolenie z jakości usług.

7. Dobre praktyki z kraju i za granicą

7.1. Przykłady rozwiązań prozdrowotnych z Polski

7.1.1. Województwo pomorskie

Województwo pomorskie dzięki odpowiedniej polityce zagospodarowania przestrzennego może się poszczycić wieloma miejscami prozdrowotnymi. Naturalną taką strefę tworzy pas nadmorski ciągnący się od Mierzei Wiślanej, Trójmiasta, Półwyspu Helskiego, aż do okolicy Ustki. Wzdłuż prawie całego pasa budowane są szlaki pieszo-rowerowe umożliwiające aktywne spędzanie czasu i jednoczesne inhalacje jodem. Jedyną zabudowa jaka jest dopuszczana na tych terenach ma charakter sezonowy (np. restauracje, boiska plażowe) lub stanowi drobne udogodnienia w ramach tzw. małej infrastruktury nieingerującej w przyrodę. Do największych i najpopularniejszych terenów rekreacyjnych w pasie należą: Park Regana w Gdańsku, Park Południowy i Błonia Sopockie, Polanka Redłowska, Park Zdrojowy w Ustce. Standardowo są one wyposażane w miejsca do wypoczynku, integracji, place zabaw, boiska, siłownie, ogrody kwietne i toalety publiczne. W Sopocie znajdują się trzy ogólnodostępne tężnie solankowe, grzybek inhalacyjny oraz pijalnia wód, w Ustce istnieje największa tężnia solankowa w regionie. Można tutaj spotkać też kilka przykładów nowoczesnego podejścia do kształtowania organizacji ruchu i aktywności społecznej w danym miejscu, czyli tzw. „woonerfów”.

Rysunek 27: Przykład „woonerfu” w Sopocie



Źródło: <https://dziennikbaltycki.pl/w-sopocie-powstanie-kolejny-trzeci-woonerf-zobaczcie-gdzie/ga/c4-17386329/zd/65794559>, z dnia 15.12.2023 r.

Zorganizowane miejsca prozdrowotne znajdują się głównie w parkach miejskich. Nowym trendem obserwowanym w Polsce, także w regionie, jest modernizacja parków poprzez wzbogacanie je w tężnie solankowe wraz z infrastrukturą wspierającą. Przykładem takiej inwestycji w województwie jest przebudowa parku miejskiego w Starogardzie Gdańskim, która w 2021 r. otrzymała w ogólnopolskim konkursie wyróżnienie Lidera Dostępności 2021 za najlepiej zagospodarowaną przestrzeń publiczną w Polsce dostępną dla wszystkich¹⁰⁸. Poza tym przykładem w regionie w ostatnich latach powstały nowe tężnie solankowe w Sztumie i Mikołajkach Pomorskich.

7.1.2. Muszyna i Lidzbark Warmiński

Muszyna od lat sukcesywnie stawia na optymalne zorganizowanie i uatrakcyjnienie miejskiej przestrzeni publicznej. W ciągu ostatnich czterech lat w gminie powstały: ogrody sensoryczne, park miejski, tężnia solankowa, baseny, pijalnie wód, nowe szlaki rowerowe. Poddano rewitalizacji centrum miasta, uliczki, pałac, odnowiono budynki publiczne. Ostatnio odrestaurowano pobliski zamek, doposażono i rozbudowano tak, że szybko stał się nową atrakcją turystyczną. Aktualnie trwa rozbudowa istniejącego już parku zabaw o atrakcje skierowane dla całych rodzin. Ma powstać specjalny tor rowerowy typu „pumptrack” oraz różnorodne ściany wspinaczkowe.

¹⁰⁸ W ramach prac dodatkowych „Przebudowano alejki spacerowe, fontanny oraz taras widokowy. Oczyszczono staw, zbudowano ścieżkę spacerową. Uporządkowano i urozmaicono zielen parkową. Posadzono dużo nowych drzew, krzewów oraz innych roślin ozdobnych” <https://starogard.pl/turysta/park-miejski-w-starogardzie-gdanskim-107798/> z dnia 20.01.2024 r.

Najnowszą zapowiedzią jest budowa trasy rowerowej zawieszanej pomiędzy drzewami. Głównym źródłem finansowania projektów są dofinansowania zewnętrzne uzupełniane środkami z budżetu gminy. Mieszkańcy Muszyny korzystają również z nowych atrakcji. Rokrocznie wzrasta liczba turystów odwiedzających miasto, pisze się wręcz o boomie inwestorów planujących budowę nowych obiektów mieszkalnych oraz hotelowych, a nawet wyciągu narciarskiego i gondoli¹⁰⁹.

Rysunek 28: Ogród sensoryczny w Muszynie



Źródło: <https://muszyna.pl/pl/1908/2217/ogrody-sensoryczne.html>, z dnia 15.12.2023 r.

Inspiratorem i głównym motorem zmian jest Jan Golba – burmistrz Muszyny i Prezes Stowarzyszenia Gmin. Uzdrowiskowych RP (SGURP). Metamorfoza Muszyny pokazuje, że nawet w ryzach aktualnych przepisów można rozbudowywać miejscowość uzdrowiskową, czyniąc ją atrakcyjną destynacją.

Lidzbark Warmiński to poważny kandydat do uzyskania statutu gminy uzdrowiskowej. Podobnie jak gmina Muszyna realizuje strategię wzrostu poprzez rozwój infrastruktury publicznej oraz tworzenie dogodnych warunków dla inwestorów prywatnych. Od 2020 r. w mieście powstała tężnia solankowa, aquapark, ogród sensoryczny. Aktualnie trwają poszukiwania inwestora pod budowę prywatnego szpitala rehabilitacyjnego. W mieście planowanych jest wiele innowacyjnych rozwiązań mających poprawić jakość życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną.

7.2. Przykłady miejsc o znaczeniu prozdrowotnym z zagranicy

7.2.1. Chiny, Hajnan jako przykład miasta zdrowia

Idea powstania tego miasta zdrowia opiera się na:

- koncentracji na określonym obszarze interesariuszy związanych z branżą zdrowotną,

¹⁰⁹ Źródło: <https://www.radiokrakow.pl/aktualnosci/nowy-sacz/nowe-atrakcje-w-muszynie-dzialaja-jak-magnes-na-inwestorow/> oraz <https://inwestycjewkurortach.pl/aktualnosci,muszyna-nowe-inwestycje-planowane-pkl-szczawnik>, z dnia 10.12.2023

- ścisłej współpracy wyselekcjonowanych dostawców usług medycznych, ekspertów branżowych oraz producentów sprzętu,
- kompleksowej ofercie,
- osiągnięciu efektów synergii, pozwalających na kreowanie nowych metod leczenia.

Na wyspie Hajnan położonej na południowym krańcu Chin w 2013 r. została ustanowiona Międzynarodowa Pilotażowa Strefa Turystyki Medycznej Hajnan Boao Lecheng, będąca jednym z przykładów miast zdrowia. Tworzenie nowego miasta zaczęto od budowy wzdłuż jednej ulicy szpitali oraz obiektów określanych jako „medhotele”. W kolejnych fazach planowane jest powstanie pełnej infrastruktury biznesowo-usługowo-mieszkalnej oraz logistycznej. W 2023 r. w strefie działało 26 instytucji medycznych, a ponad 20 jest w budowie. Przedstawiciele strefy z rynków zagranicznych starają się pozyskać najbardziej innowacyjne i efektywne rozwiązania medyczne oferując uproszczony tryb uzyskania pozwolenia na obrót danym towarem w Chinach. Do tej pory w strefie wprowadzono ponad 300 produktów farmaceutycznych i urzędzeń medycznych¹¹⁰.

Medhotel Boao Yilig Life Center funkcjonujący w strefie to kompleks medyczno-hotelowy zatrudniający 1000 osób, z czego 37% to personel medyczny¹¹¹. Składa się z:

- części szpitalnej,
- ośrodków badawczych zajmujących się medycyną nowoczesną i rozwojem terapii naturalnych,
- centrów usługowych z podstawową opieką zdrowotną, zabiegami kosmetycznymi, rehabilitacją, opieką długoterminową oraz diagnostyką,
- ośrodków uzupełniających, które zajmują się szkoleniami w zakresie budowania wizerunku zewnętrznego (dobierają ubiór, szkolą z manier), zajęciami z chińskiej kultury (nauka kaligrafii, picia herbaty, układania kwiatów).

Zgodnie z zasadą działania „medhotelu” wszechstronna oferta ośrodka ma prowadzić do poprawy samopoczucia i jakości życia klientów przez zadbanie o jego zdrowie, piękno, elegancję, wiedzę oraz styl życia¹¹². W ramach oferowanych usług kompleks stara się zaspokajać wszystkie potrzeby gości.

7.2.2. Dubaj i Neom – arabskie przykłady miast zdrowia

Specyfiką rozwiązań arabskich jest:

- integracja interesariuszy klastra zdrowotnego,
- kształtowanie przyjaznego środowiska kooperacji przez nacisk na optymalne zaplanowanie zabudowy przestrzeni i infrastruktury definiując szczegółowo wszystkie elementy od zewnętrznej fasady budynków, ich kubatury aż po elementy małej architektury,
- otwartość na współpracę międzynarodową z powodu relatywnie mniejszego poziomu wiedzy oraz doświadczenia medycznego w porównaniu z bardziej rozwiniętymi systemami ochrony zdrowia.

Dubajski model rozwoju gospodarczego jest umiejscowiony w specjalnych strefach¹¹³. Przykładem może być dzielnica Dubaju, Dubai Healthcare City (DHCC), która została

¹¹⁰ <http://en.lecityhn.com/index.html>, z dnia 07.12.2023 r.

¹¹¹ <http://en.lecityhn.com/index.html>, z dnia 07.12.2023 r.

¹¹² Zasada 5Q na podstawie oficjalnych informacji ze strony <http://en.yilinglife.com/>, z dnia 08.12.2023 r. oraz na podstawie relacji Mariusz Arent podczas wizyty gospodarczej w obiekcie w 2019 r.

¹¹³ W Dubaju funkcjonują jeszcze min. strefy: Dubai Internet City, Media city, Free Zone Company Setup.

powołana w 2002 r. jako strefa wolnoctwa. Poprzez zbudowanie nowoczesnego kompleksu podmiotów oferujących usługi medyczne i odnowy biologicznej ma stać się światową destynacją turystyki medycznej. Na obszarze 4 km² budowane są szpitale, kliniki, hotele oraz uczelnie wyższe o profilu medycznym.

Synergia ścisłego współdziałania ma wspomóc budowę marki zdrowotnej miasta, ale przede wszystkim zapewnić efektywniejszą współpracę poszczególnych uczestników projektu¹¹⁴. Wart podkreślenia jest również brak istotnych ograniczeń prawnych związanych z działalnością DHCC. Nadrzędnym celem wszelkiej działalności gospodarczej w Dubaju jest generowanie ekonomicznych korzyści w zgodzie z obowiązującym systemem prawnym.

Z kolei Neon City to najnowszy z projektów miast przyszłości budowany w Arabii Saudyjskiej nad Morzem Czerwonym, którego istotnym elementem ma być rewolucyjny ekosystem zdrowia. W praktyce ma to się sprowadzać do oferowania usług wellness oraz zabiegów w ultranowoczesnych pod względem technologii oraz nowocześnie zaprojektowanych i wyjątkowo zlokalizowanych budynkach typu aparthotel.

7.2.3 Przykład europejski – Fryburg Bryzgowijski

W Europie przykładem realizacji idei „regionu zdrowia” jest Fryburg Bryzgowijski, w którym budowę klastra oparto na:

- kombinacji ciekawej oferty turystycznej,
- wysokim poziomie medycyny,
- autentycznej „kulturze zdrowia”,
- wysokiej jakości życia mieszkańców.

Miejsce to słynie z założonego w 1457 roku Uniwersytetu oraz działającej w jego strukturach Kliniki Uniwersyteckiej, znajdującej się na czwartym miejscu najlepszych placówek medycznych w Niemczech¹¹⁵.

W ramach inicjatywy klastrowej znajdują się trzy grupy powiązanych zadań:

- rozwój turystyki medycznej, gdzie kładzie się nacisk na profesjonalną opiekę nad pacjentem, ale bezpośrednie pozyskiwanie pacjentów nie należy do zadań klastra,
- rozwój podróży zdrowotnych, które mają przyczynić się do zapobiegania i wczesnego wykrywania chorób,
- rozwój E-zdrowia, a jego celem jest znalezienie nowych rozwiązań w terapii i metodach diagnostycznych na granicy między medycyną, techniką i komunikacją.

Region ten borykał się z problemami wizerunkowymi, gdyż pojawiały się obawy, że przyjazd osoby zamożnej spowodują redukcję przepustowości łóżek szpitalnych. W przekazie komunikacyjnym zaczęto jednak przekonywać, że tylko w taki sposób są w stanie zapewnić wysoko wyspecjalizowaną kadrę medyczną oraz zapewnić finansowanie dodatkowych inwestycji w wysokiej klasy sprzęt medyczno-techniczny. Tak więc profity z przyjazdów pacjentów prywatnych są odczuwalne także dla pozostałej części społeczeństwa, gdyż w ten sposób ma ona dostęp do medycyny na najwyższym poziomie. Kolejną zaletą funkcjonowania klastra dla regionu jest m.in. zwiększenie dostępności świadczeń, gdyż tylko posiadanie określonej liczby pacjentów z danym schorzeniem pozwala na świadczenie usług w tym obszarze na najwyższym poziomie.

¹¹⁴ <https://dhcc.ae/> z dnia 09.12.2023 r.

¹¹⁵ <https://www.uniklinik-freiburg.de/presse/pressemitteilungen/detailansicht/3919-universitaetsklinikum-freiburg-gehoert-zu-den-fuenf-besten-kliniken-in-deutschland.html>, z dnia 12.12.2023 r.

Opisany tu przykład pokazuje, że zdobycie statutu regionu, do którego warto przyjechać po zdrowie było efektem wieloaspektowych działań na przestrzeni długiego okresu czasu, zbudowanych na podwalinach miasta ekologicznego i zakorzenienia tematów związanych ze świadomością zdrowotną oraz na staraniach równoważnego traktowania wszystkich elementów budujących klaster¹¹⁶.

Zakończenie i wnioski

Niniejsze opracowanie stanowi opis przedsięwzięcia strategicznego pod nazwą „Pomorska Strefa Uzdrawiskowa” m.in. w zakresie:

- badań jakościowych zasobów prozdrowotnych i leczniczych,
- opisu warunków do rozwoju elementów nowoczesnej infrastruktury uzdrawiskowej oraz czasu wolnego, służącej profilaktyce zdrowotnej i aktywnemu wypoczynkowi, wspierającej stworzenie spójnej i atrakcyjnej jakościowo oferty, bazującej na wyróżniku turystycznym, jakim jest turystyka aktywna i prozdrowotna,
- rozwoju ogólnodostępnych przestrzeni miejskich, wyposażonych w infrastrukturę rekreacyjno-uzdrawiskową, identyfikujące miejsce, atrakcyjność i charakter, poprzez wykorzystanie walorów krajobrazowych, klimatycznych i przyrodniczych.

Jednym z elementów opracowania jest lista propozycji potencjalnej infrastruktury prozdrowotnej wraz z jej opisem parametrów technicznych i orientacyjnym kosztem zakupu. W załącznikach zawarto karty oceny miejsc i obiektów prozdrowotnych oraz kartę oceny nowych rozwiązań w zakresie ich prozdrowotnego charakteru.

Konsumpcja usług zdrowotnych wiąże się z koniecznością przybycia klientów na czas określony do miejsca ich świadczenia, co ma daleko idące skutki ekonomiczne i społeczne. Skutki rozwoju usług prozdrowotnych można rozpatrywać w wielu płaszczyznach.

Sfera ekonomiczna dotyczy nowych miejsc pracy i przede wszystkim faktu, iż klient przyjeżdżając do danej destynacji w celu skorzystania z usług prozdrowotnych, dokonuje zakupu również innych produktów i staje się turystą. Co więcej, to właśnie turyści przyjeżdżający w celu poprawy zdrowia, pozostawiają w Polsce najwięcej pieniędzy¹¹⁷. Tak więc oferta usług prozdrowotnych związana jest także z ofertą na bazie innych produktów materialnych i usług. Z uwagi na fakt, iż usługi prozdrowotne są silnie powiązane z miejscem ich świadczenia, ich rozwój wpływa na postrzeganie całego regionu, co może pozytywnie wpłynąć na rozwój branż powiązanych.

Ważne są też aspekty społeczne. Niezwykle istotna jest tutaj możliwość-polepszenia jakości życia mieszkańców. Analizując zagadnienie cech usług prozdrowotnych w szerszym kontekście warto też zwrócić uwagę, iż uwarunkowania ich rozwoju są związane z kompetencjami regionu, do których zaliczymy świadomość jego mieszkańców oraz pozytywne nastawienie do dbałości o zdrowie i zrozumienie roli profilaktyki w życiu. Aby dany region był postrzegany jako ten, do którego warto przyjechać „po zdrowie”, musi z jednej strony opierać rozwój na silnej strukturze edukacyjnej w zakresie kształtowania usług

¹¹⁶ A. Białk-Wolf, A.; Region Zdrowia Fryburg, Manager Zdrowia 147, 2016, s. 26-29.

¹¹⁷ Przykładowo w 2019 r. najwięcej pozostawiały w Polsce osoby wskazujące na przyjazdy w celach zdrowotnych (ok. 705 USD na osobę), następnie w celu udziału w konferencjach i kongresach (540 USD). Osoby przyjeżdżające w celach turystycznych pozostawiały 514 USD („Charakterystyka przyjazdów cudzoziemców do Polski w 2019 roku”, Ministerstwo Rozwoju, maj 2020 r.) .

prozdrowotnych i postaw mieszkańców w kwestii dbałości o zdrowie, a z drugiej oferta usług prozdrowotnych powinna harmonijnie łączyć aktualne kwestie, takie jak ochrona środowiska i klimatu, polepszanie jakości życia, edukacja kadr, inwestycje polepszające jakość zasobów, sprzyjające poprawie funkcjonalności i dostępności. Jakość usług prozdrowotnych opierająca się na w/w działaniach jest kluczowa ze względu na fakt, iż odbiorcą jest człowiek i jego dalsza egzystencja. Dbłość o zdrowie przyczynia się do budowy dobrobytu społeczeństwa, tym samym gwarantuje wiele miejsc pracy i przyczynia się do zadowolenia i poczucia dumy mieszkańców.

W wyniku opracowania niniejszego dokumentu:

- wskazano pozytywny wpływ infrastruktury prozdrowotnej na rozwój turystyki, jakości życia mieszkańców i lokalnej gospodarki,
- opracowano nowatorskie karty oceny miejsc i obiektów pozwalających na opisanie i porównanie miejsc prozdrowotnych,
- przedstawiono inspiracje do rozwoju produktów i usług z zakresu turystyki zdrowotnej,
- wykazano, że koncepcja „Pomorskiej Strefy Uzdrawiskowej” jest przejawem pionierskiego podejścia do wieloaspektowej ewolucji regionu w zgodzie z celami zrównoważonego rozwoju i jest spójna z najnowszymi trendami.

W dalszych krokach wskazuje się na kolejne działania:

- zwiększenie stopnia wykorzystania posiadanych zasobów naturalnych wraz z istniejącą infrastrukturą,
- wspieranie projektów badawczych dotyczących właściwości solanki (bursztynu, borowiny),
- zwiększenie dostępności basenów solankowych oraz podmiotów oferujących zabiegi solankowe,
- oferowanie wsparcia dla instytucji, organizacji w celu rozwoju innowacyjnych produktów i usług wykorzystujących zasoby naturalne województwa,
- wspieranie badań ilościowych i jakościowych, które pozwoliłyby konkretnie opisywać kluczowe aspekty życia mieszkańców i zachowania turystów w regionie (przykładowo: jaki dystans do przejścia pieszo jest akceptowalny średnio dla mieszkańca i turysty, ile osób, w jakich porach i grupach korzysta z parków miejskich w danym mieście),
- zwiększenie liczby konferencji, warsztatów, seminariów, projektów organizowanych na terenie województwa pomorskiego dotyczących tematyki rehabilitacji, turystyki zdrowotnej, w tym dla osób z niepełnosprawnościami,
- zacieśnienie współpracy z regionami z województw ościennych w zakresie rozwoju inteligentnej specjalizacji „zdrowe życie” w celu stworzenia dużego regionu zdrowia w północnej części naszego kraju,
- wsparcie dla działań wykazujących pozytywny wpływ infrastruktury prozdrowotnej na rozwój turystyki, jakości życia mieszkańców i lokalnej gospodarki,
- wykorzystanie innowacyjnych urządzeń małej architektury do wzbogacenia oferty prozdrowotnej miejsca lub obiektu (rozwijając przykłady z Polski i zagranicy),
- wykorzystanie możliwości kształtowania przestrzeni publicznej oraz wpływu na gospodarkę regionu z wykorzystaniem trendu zdrowia w rozwoju turystyki.

Załącznik nr 1: KARTA OCENY MIEJSC PROZDROWOTNYCH

Kryterium	Wskaźniki	Skala
SFERA ŚRODOWISKOWA		
Jakość powietrza	Przestrzeganie norm dopuszczalnych	Obligatoryjny
	Monitorowanie jakości powietrza	2 – czujnik znajduje się w obrębie ocenianego miejsca 1 – czujnik znajduje się nie dalej niż 1 km od ocenianego miejsca w podobnych warunkach do ocenianego miejsca
	System ostrzegania mieszkańców o złym stanie powietrza	2 – system aktualnie funkcjonuje 1 – zaplanowana realizacja w ciągu 2 lat
	Zawartość substancji szkodliwych w powietrzu	2 – poniżej 50 wg AQI/bardzo dobra jakość zgodnie z polskim indeksem jakości powietrza (PIJP) ¹¹⁸ przez min. 330 dni w roku 1 – w przedziale 51-100 AQI/ dobry wg PIJP przez min. 330 dni w roku
	Występowanie udokumentowane innych walorów powietrza (np. zawartość jodu)	2 – min. 2 walory 1 – min. 1 walor
Poziom Hałasu	Przestrzeganie norm dopuszczalnych	Obligatoryjny
	Hałas w nocy	2 – poniżej 40 dB 1 - poniżej 45 dB
	Hałas w dzień	2 – poniżej 50 dB 1 - Poniżej 55 dB
	Dopuszczalność wydarzeń o wysokim natężeniu hałasu (np. koncerty, pokazy ogni sztucznych)	2 – nie są dopuszczalne 1 – zdarzają się ściśle określone i sporadyczne wyjątki, ale generalnie nie zezwala się
Strategia obniżenia poziomu hałasu	2 – miejsce znajduje się w obszarze cichym (zgodnie z 118b POŚ) 1 – miejsce jest planowane do włączenia obszaru cichego w ciągu 2 lat	
Walory naturalne	Występowanie jezior w okolicy	2 – w odległości do 2 km znajduje się jezioro o I klasie czystości wód 1 – w odległości do 2 km znajduje się jezioro o II klasie czystości wód
	Czyste kąpieliska	2 – w odległości do 2 km „niebieski” poziom czystości 1 – w odległości do 2 km „zielony” poziom czystości
	Występowanie rzek	2 – w odległości do 2 km znajduje się rzeka o I klasie czystości wód 1 – w odległości do 2 km znajduje się rzeka o II klasie czystości wód

¹¹⁸ Polski indeks jakości powietrza jest obliczany wyłącznie na podstawie 1-godzinnych danych niezwyfikowanych ze stacji automatycznych funkcjonujących w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska (PMŚ). Polski indeks jakości powietrza liczony jest bezpośrednio w bazie danych jakości powietrza JPOAT2,0 Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska na podstawie danych otrzymanych ze stacji pomiarowych PMŚ za pośrednictwem baz danych GIOŚ. (<https://powietrze.gios.gov.pl/pjp/current>, z dnia 07.12.2023 r.)

	Dostęp do morza	2 – w odległości do 300 m 1 – w odległości do 2 km
	Występowanie lasów naturalnych w pobliżu	2 – w odległości nie większej niż 300 m 1 – w odległości nie większej niż 2 km
	Występowanie terenów zielonych	2 – w odległości nie większej niż 200 m 1 – w odległości nie większej niż 2 km
Poziom pola elektromagnetycznego	Narażenie na negatywne skutki działania pola elektromagnetycznego	2 – mniej niż 50% dopuszczalnych prawem norm 1 – mniej niż 80% dopuszczalnych prawem norm
Zanieczyszczenie światłem	Strategia miejsca w kierunku ograniczenia zanieczyszczenia światłem	2 – jest określona w danym miejscu i dąży się do niwelowania zanieczyszczenia światłem 1 – jest planowana do wprowadzenia w ciągu 2 lat
Walory krajobrazu	Krajobraz wokół obiektu charakteryzuje się właściwościami terapeutycznymi	2 – funkcjonowanie planu działań w tym zakresie 1 – działania na rzecz wzmocnienia terapeutycznych właściwości krajobrazu
		1 – akustyczne otoczenie zawiera elementy pozytywnie wpływające na samopoczucie (np. szum morza, śpiew ptaków)
Gospodarka odpadami	Segregacja odpadów	2 – w miejscu znajdują się informacje dotyczące zasad segregacji odpadów i znajdują się kosze do segregacji odpadów 1 – znajdują się kosze do segregacji odpadów
Gospodarka ściekami	Ścieki z obiektów w pobliżu są poddanych co najmniej drugiemu etapowi oczyszczania przed zrzutem	1 – w przypadku spełnienia wskaźnika
	Obiekty z pobliżu są podłączone do centralnego systemu ścieków lub przeprowadzających trzeci etap oczyszczania	1 – w przypadku spełnienia wskaźnika
SFERA SPOŁECZNA		
Walory antropogeniczne	Na terenie gminy znajdują się zabytki architektoniczne	2 – więcej niż 2 1 – min. 2
	Na terenie gminy znajdują się instytucje kultury	2 – więcej niż 2 1 – min. 2
	Na terenie gminy znajdują się inne atrakcje turystyczne stworzone przez człowieka	2 – więcej niż 2 1 – min. 2
Transport publiczny	Możliwość dojazdu do miejsca transportem lokalnym (miejskim)	2 – wygodny (min. 4 razy dziennie) 1 – tak, ale sporadyczny (rzadziej niż 4 na dzień)
Elementy użytkowania przestrzeni	Obecność ścieżek rowerowych w najbliższym otoczeniu	2 – możliwość bezpiecznego dojazdu do miejsca trasą rowerową 1 – bezpieczna trasa rowerowa dostępna do 2 km od miejsca
	W najbliższym otoczeniu (ulice wewnątrz i przylegające do miejsca) jest ograniczenie prędkości poruszania się samochodów	2 – obiekt znajduje się w strefie zamieszkania oznaczonej znakiem informacyjnym D-40 lub niedopuszczalny jest ruch samochodowy 1 – obiekt jest w strefie z ograniczeniem prędkości do 30 km/h
	Dostęp do toalety publicznej przez cały czas otwarcia miejsca	2 – toaleta stacjonarna 1 – toaleta przenośna typu toi toi
	Oświetlenie miejsca	2 – dostępne jest oświetlenie działające tylko na czujniki

		1 – dostępne jest oświetlenie
	Dostępny parking w odległości do 1 km	2 – dla samochodów osobowych i dla kamperów (z dostępem do wody i możliwością zrzutu nieczystości) 1 – tylko dla samochodów osobowych
	Ławki do relaksu	2 – więcej niż 3 nawiązujące estetyką do miejsca 1 – w przypadku min. 3
	Dostępny punkt poboru pitnej wody - poidełka	1 – w przypadku spełnienia wskaźnika
	Mała Infrastruktura sportowa (np. stoły tenisowe) w odległości do 1 km	2 - infrastruktura dla 2 lub więcej aktywności 1 – infrastruktura dla 1 aktywności
	Place zabaw w odległości do 1 km	2 – zawierający min. 4 urządzenia do zabawy 1 – min. 1
	Infrastruktura prozdrowotna (np. tężnie, grzybki, ścieżki zdrowia)	1 - jest dostępna
	System informacji o zdrowotnych aspektach miejsca	1 – w przypadku spełnienia wskaźnika
	Umieszczenie fontanny lub kurtyny wodnej, możliwej do uruchomienia w razie wystąpienia upałów	1 – są dostępne
Dostępność usług zdrowotnych	W gminie znajdują się ośrodki oferujące usługi prozdrowotne z możliwością noclegu	2 – więcej niż 1 1 – 1 ośrodek
	W gminie znajdują się hotele 4 lub 5* z ofertą prozdrowotną	2 – więcej niż 1 obiekt 1 – 1 ośrodek
	Dostępność szpitala w powiecie	1 – w przypadku spełnienia wskaźnika
	Dostępność gabinetów oferujących usługi prozdrowotne w gminie (w tym medyczne)	2 – więcej niż 3 1 – min. 3 gabinety
Ład estetyczny	System Informacji Turystycznej	2 – funkcjonowanie spójnego wizualnie systemu IT 1 – w przypadku spełnienia wskaźnika
	Obecność reklam w bezpośrednim otoczeniu miejsca	2 – brak reklam zewnętrznych, brak billboardów 1 – nieliczne i uporządkowane reklamy, nie zakłócające ład estetycznego
	Elewacje budynków bezpośrednim otoczeniu miejsca	2 – dobry stan techniczny wpisujący się w charakter miejsca 1 - dobry stan techniczny
	Ogrodzenia bezpośrednim otoczeniu miejsca	2 – ogrodzenie wpisuje się w charakter miejsca i stanowi dodatkowy walor estetyczny 1 – ogrodzenie wpisuje się w charakter miejsca
Dostępność	Miejsca jest dostępne dla osób wymagających szczególnych potrzeb ruchowych	1 – w przypadku spełnienia wskaźnika
	Miejsce jest dostosowane dla osób niedowidzących i niewidzących	1 – w przypadku spełnienia wskaźnika
	Możliwość dotarcia do miejsca transportem publicznym dostępnym dla osób z niepełnosprawnościami	2 – w przypadku możliwości dotarcia min. 3 razy na dobę 1 – w przypadku możliwości dotarcia 1 lub 2 razy na dobę
	W pobliżu są atrakcje turystyczne dostępne dla osób z niepełnosprawnościami	1 – w przypadku spełnienia wskaźnika

	Występują toalety przystosowane dla osób z niepełnosprawnościami	2 – typu „komfortka” 1 – dostosowane zgodnie z obowiązującym prawem
Infrastruktura komplementarnej oferty turystycznej	W regionie jest oferta turystyki kulinarnej opartej o naturalne i regionalne produkty	2 – więcej niż 1 obiekt z różnorodną ofertą 1 – min. 1 obiekt
	W regionie są gospodarstwa agroturystyczne oparte o ekologiczne rozwiązania	2 – więcej niż 1 obiekt 1 – min. 1 obiekt
	W gminie są warunki do uprawiania turystyki rowerowej	2 – warunki bardzo dobre ze szlakami i infrastrukturą 1 – warunki umożliwiające bezpieczne uprawianie
	W gminie są warunki do uprawiania turystyki konnej	2 – warunki bardzo dobre ze szlakami i infrastrukturą 1 – warunki umożliwiające bezpieczne uprawianie
	W gminie są warunki do uprawiania turystyki wodnej	2 – warunki bardzo dobre ze szlakami i infrastrukturą 1 – warunki umożliwiające bezpieczne uprawianie
	W gminie są warunki do uprawiania innych rodzajów turystyki aktywnej	2 – warunki bardzo dobre ze szlakami i infrastrukturą 1 – warunki umożliwiające bezpieczne uprawianie
CZYNNIKI WYKLUCZAJĄCE		
Zagospodarowanie przestrzenne	W planie zagospodarowania przestrzennego planuje się inwestycję uniemożliwiającą realizację funkcji zdrowotnych w danym miejscu (budowa fabryk, autostrad itp.)	
Lokalizacja	Centra Miast o wysokim stopniu zatłoczenia ruchem ulicznym, pieszym lub wysokim natężeniu hałasu, z wyłączeniem centrów miast o charakterze typowo turystycznym i uzdrowiskowym	
Pozostałe	Wszelkie elementy przestrzeni powodujące logiczną sprzeczność z możliwością określania miejsca jako prozdrowotnego.	

Załącznik nr 2: KARTA OCENY OBIEKTÓW PROZDROWOTNYCH

Kryteria	Wskaźniki	Skala
SFERA ŚRODOWISKOWEGO OTOCZENIA OBIEKTU		
Jakość powietrza w miejscu lokalizacji obiektu	Przestrzeganie norm dopuszczalnych	Obligatoryjny
	Monitorowanie jakości powietrza	2 – czujnik znajduje się w obrębie ocenianego obiektu 1 – czujnik znajduje się nie dalej niż 1 km od ocenianego obiektu w podobnych warunkach do ocenianego miejsca
	System ostrzegania mieszkańców o złym stanie powietrza	2 – system aktualnie funkcjonuje w gminie umiejscowienia obiektu 1 – zaplanowana realizacja w ciągu 2 lat
	Zawartość substancji szkodliwych w powietrzu	2 – poniżej 50 wg AQI/bardzo dobra jakość zgodnie z polskim indeksem jakości powietrza (PIJP) ¹¹⁹ przez min. 330 dni w roku 1 – w przedziale 51-100 AQI/ dobry wg PIJP przez min. 330 dni w roku
	Występowanie udokumentowane innych walorów powietrza (np. zawartość jodu)	2 – min. 2 walory 1 – min. 1 walor
Poziom hałasu w miejscu lokalizacji obiektu	Przestrzeganie norm dopuszczalnych	Obligatoryjny
	Hałas w nocy	2 – poniżej 40 dB 1 - poniżej 45 dB
	Hałas w dzień	2 – poniżej 50 dB 1 - Poniżej 55 dB
	Dopuszczalność wydarzeń o wysokim natężeniu hałasu (np. koncerty, pokazy ogni sztucznych)	2 – nie są dopuszczalne 1 – zdarzają się ściśle określone i sporadyczne wyjątki, ale generalnie nie zezwala się
	Strategia obniżenia poziomu hałasu	2 – miejsce znajduje się w obszarze cichym (zgodnie z 118b POŚ) 1 – miejsce jest planowane do włączenia obszaru cichego w ciągu 2 lat
Walory naturalne gminy i najbliższej okolicy lokalizacji obiektu	Występowanie jezior w okolicy	2 – w odległości do 2 km znajduje się jezioro o I klasie czystości wód 1 – w odległości do 2 km znajduje się jezioro o II klasie czystości wód
	Czyste kąpieliska	2 – w odległości do 2 km „niebieski” poziom czystości 1 – w odległości do 2 km „zielony” poziom czystości
	Występowanie rzek	2 – w odległości do 2 km znajduje się rzeka o I klasie czystości wód 1 – w odległości do 2 km znajduje się rzeka o II klasie czystości wód
	Dostęp do morza	2 – w odległości do 300 m 1 – w odległości do 2 km
	Występowanie lasów naturalnych w pobliżu	2 – w odległości nie większej niż 300 m 1 – w odległości nie większej niż 2km
	Występowanie terenów zielonych	2 – w odległości nie większej niż 300 m

¹¹⁹ Polski indeks jakości powietrza jest obliczany wyłącznie na podstawie 1-godzinnych danych niezwyfikowanych ze stacji automatycznych funkcjonujących w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska (PMŚ). Polski indeks jakości powietrza liczony jest bezpośrednio w bazie danych jakości powietrza JPOAT2,0 Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska na podstawie danych otrzymanych ze stacji pomiarowych PMŚ za pośrednictwem baz danych GIOŚ. (<https://powietrze.gios.gov.pl/pjp/current>, z dnia 07.12.2023 r.)

		1 – w odległości nie większej niż 2km
Poziom pola elektromagnetycznego	Narażenie na negatywne skutki działania pola elektromagnetycznego	2 – mniej niż 50% dopuszczalnych prawem norm 1 – mniej niż 80% dopuszczalnych prawem norm
Zanieczyszczenie światłem	Strategia miejsca w kierunku ograniczenia zanieczyszczenia światłem	2 – jest określona w danym miejscu i dąży się do niwelowania zanieczyszczenia światłem 1 – jest planowana do wprowadzenia w ciągu 2 lat
Walory krajobrazu	Krajobraz wokół obiektu charakteryzuje się właściwościami terapeutycznymi	2 – funkcjonowanie planu działań w tym zakresie 1 – działania na rzecz wzmocnienia terapeutycznych właściwości krajobrazu
		1 – akustyczne otoczenie obiektu zawiera elementy pozytywnie wpływające na samopoczucie (np. szum morza, śpiew ptaków)
Gospodarka odpadami	Segregacja odpadów	2 – obiekt informuje gości o zasadach, umożliwia gościom segregację i stosuje inne ponadobowiązkowe działania na rzecz segregacji odpadów 1 – w obiekcie znajdują się informacje dotyczące zasad segregacji odpadów i umożliwia się gościom ich segregowanie
Gospodarka ściekami	Ścieki z obiektu są poddanych co najmniej drugiemu etapowi oczyszczania przed zrzutem	1 – w przypadku spełnienia wskaźnika
	Obiekt jest podłączony do centralnego systemu ścieków lub przeprowadzających trzeci etap oczyszczania	1 – w przypadku spełnienia wskaźnika
SFERA EKOLOGICZNA OBIEKTU		
Promowanie w obiekcie idei „Zero Waste”	Rozwiązania zmniejszające poziom wytwarzania odpadów	2 – funkcjonuje system rozwiązań technicznych i organizacyjnych 1 – funkcjonuje strategia określająca cele i zadania
	Rozwiązania zmniejszające zużycie wody (np. wodoszczędne systemy natryskowe)	2 – funkcjonuje system rozwiązań technicznych i organizacyjnych 1 – funkcjonuje strategia określająca cele i zadania
	Rozwiązania zmniejszające zużycie energii	2 – funkcjonuje system rozwiązań technicznych i organizacyjnych 1 – funkcjonuje strategia określająca cele i zadania
Zasady czystości	Stosowanie ekologicznych środków czystości	2 – w min. 80% 1 – w min. 40%
	Możliwość ograniczenia liczby sprzętów na życzenie gości	2 – system funkcjonuje 1 – zaplanowana realizacja w ciągu 2 lat
Promocja transportu eklektycznego	Własna stacja ładowania rowerów elektrycznych lub innych rodzajów transportu elektrycznego	2 – system funkcjonuje 1 – zaplanowana realizacja w ciągu 2 lat
Pochodzenie produktów żywnościowych	Wykorzystanie produktów regionalnych lub produktów pochodzących ze sprawiedliwego handlu	2 – min. 40% produktów spożywczych pochodzi z takich źródeł 1 – min. 25% produktów spożywczych pochodzi z takich źródeł
SFERA SPOŁECZNA OTOCZENIA OBIEKTU		
Walory antropogeniczne otoczenia obiektu	Na terenie gminy lub w odległości do 10 km od lokalizacji obiektu znajdują się zabytki architektoniczne	2 – więcej niż 2 1 – min. 2

	Na terenie gminy lub w odległości do 10 km od obiektu znajdują się instytucje kultury	2 – więcej niż 2 1 – min. 2
	Na terenie gminy lub w odległości do 10 km od obiektu znajdują się inne atrakcje turystyczne stworzone przez człowieka	2 – więcej niż 2 1 – min. 2
Elementy użytkowania przestrzeni	W najbliższym otoczeniu (do 2 km) znajduje się infrastruktura prozdrowotna (np. tężnie, grzybki, ścieżki zdrowia)	1 – jest dostępna
	W najbliższym otoczeniu (do 2 km) znajduje się infrastruktura sportowa (np. stoły tenisowe)	2 – więcej niż 1 1 – min. 1
	W najbliższym otoczeniu (ulice wewnątrz i przylegające do miejsca) jest ograniczenie prędkości poruszania się samochodów	2 – obiekt znajduje się w strefie zamieszkania 1 – obiekt jest w strefie z ograniczeniem prędkości do 30 km/h
Jakość wody pitnej	Woda dostępna w kranie w obiekcie ma neutralne walory smakowe i dobre parametry	1 – w przypadku spełnienia wskaźnika
Dostępność usług zdrowotnych	W gminie lub w odległości do 10km znajdują się ośrodki oferujące usługi prozdrowotne z możliwością noclegu	2 – więcej niż 1 1 – 1 ośrodek
	Dostępność szpitala w powiecie	1 – w przypadku spełnienia wskaźnika
	Dostępność gabinetów oferujących usługi prozdrowotne w gminie lub w odległości do 10km (w tym medyczne)	2 – więcej niż 3 1 – min. 3 gabinety
Ład estetyczny w najbliższej okolicy	System Informacji Turystycznej	2 – funkcjonowanie spójnego wizualnie systemu it 1 – w przypadku spełnienia wskaźnika
	Obecność reklam w bezpośrednim otoczeniu obiektu	2 – brak reklam zewnętrznych, brak billboardów 1 – nieliczne i uporządkowane reklamy, nie zakłócające ładu estetycznego
	Elewacje budynków bezpośrednim otoczeniu obiektu	2 – dobry stan techniczny wpisujący się w charakter miejsca 1 – dobry stan techniczny
	Ogrodzenia bezpośrednim otoczeniu obiektu	2 – ogrodzenie wpisuje się w charakter miejsca i stanowi dodatkowy walor estetyczny 1 – ogrodzenie wpisuje się w charakter miejsca
Infrastruktura komplementarnej oferta turystyczna	W gminie lub gminach sąsiadujących są warunki do uprawiania turystyki aktywnej (rowerowej, konnej, wodnej, pieszej)	2 – warunki bardzo dobre ze szlakami i infrastrukturą 1 – warunki odpowiednie, bez wyznaczonych szlaków i infrastruktury
	W gminie lub gminach sąsiadujących jest oferta turystyki kulinarnej opartej o naturalne i regionalne produkty	1 – warunki umożliwiające bezpieczne uprawianie
	W gminie lub gminach sąsiadujących jest oferta związana z dziedzictwem regionu	2 – więcej niż 1 obiekt z różnorodną ofertą 1 – 1 obiekt z różnorodną ofertą
	W gminie lub gminach sąsiadujących są gospodarstwa agroturystyczne oparte o ekologiczne rozwiązania	2 – więcej niż 1 obiekt z różnorodną ofertą 1 – obiekt z różnorodną ofertą

SFERA SPOŁECZNA OBIEKTU		
Formalne	Obiekt ujęty w ewidencji obiektów hotelarskich lub innych obiektów świadczących usługi hotelarskie	Obligatoryjny
Dostępność	Przestrzeń na zewnątrz obiektu są dostępne dla gości niebędących klientami obiektu	Obligatoryjny
	Obiekt jest dostępny dla osób wymagających szczególnych potrzeb ruchowych	Obligatoryjny
	Obiekt jest dostępny dla osób niedosłyszących i niesłyszących	1 – w przypadku spełnienia wskaźnika
	Obiekt jest dostępny dla osób niedowidzących i niewidzących	1 – w przypadku spełnienia wskaźnika
Wyposażenie	Gabinet do masażu	1 – w przypadku spełnienia wskaźnika
	Basen wewnętrzny	1 - z osprzętem umożliwiającym korzystanie przez osoby z niepełnosprawnościami
		2 – o pow. min. 50 m2, 1 – o pow. min. 40 m2
	Sauna	1 - Ceremonie z saunmistrem
		2 – min. 2 rodzaje saun, 1 – min. 1 sauna
	Basen zewnętrzny	2 – o pow. min. 50 m2, 1 – o pow. min. 40 m2
	Pokój relaksu	1 – w przypadku spełnienia wskaźnika
	Sala gimnastyczna	2 – o powierzchni powyżej 30 m2 1 – sala o min. 20m2
1 - Dostęp do świeżego powietrza 1 - Oświetlenie światłem dziennym		
Inne wyposażenie o zdrowotnym charakterze	1 – w przypadku spełnienia wskaźnika	
Oferta	Zajęcia sportowe z instruktorem	2 – indywidualne i grupowe 1 – tylko grupowe
	Konsultacje medyczne	2 – dostępne we wszystkie dni robocze 1 – dostępne min. 1 raz w tygodniu
	Fizjoterapia (rehabilitacja lecznicza) - kinezyterapię, fizykoterapię i masaż	2 – dostępne min. 6h/dziennie - 5x tyg. 1 – dostępne min. 4h/dziennie – 5x tyg.
	Konsultacje związane ze zdrowym trybem życia	2 – dostępne we wszystkie dni robocze 1 – dostępne min. 1 raz w tygodniu
	Posiłki uwzględniająca różnorodne diety	2 – uwzględniające więcej niż 3 ograniczenia w diecie 1 – uwzględniające min. 2 ograniczenia w diecie
	Zabiegi kosmetyczne	2 – dostępne we wszystkie dni robocze 1 – dostępne min. 1 raz w tygodniu
	Inne zabiegi i zajęcia o prozdrowotnym charakterze	2 – dostępne we wszystkie dni robocze

		1 – dostępne min. 1 raz w tygodniu
Personel medyczny	W obiekcie jest zatrudniony lekarz	2 – min. 1 na cały etat, 1- min. 1 współpracujący
	Fizjoterapeuta	2 – min. 1 na cały etat, 1- min. 1 współpracujący
	Pielęgniarki	2 – min. 1 na cały etat, 1- min. 1 współpracujący
	Dietetyk	2 – na cały etat doradzający też w kuchni; 1 – min. 1 współpracujący i dostępny min. 1 raz w tygodniu
Stosowanie zasad społecznej odpowiedzialności biznesu	Dostępność wybranych przestrzeni dla gości niebędących klientami obiektu	1 – dostępność części wewnętrznych (np. toalet, restauracji, części basenowej)
	Obiekt angażuje się w inicjatywy skierowane do społeczności lokalnej (np. wydarzenia)	2 – więcej niż 1 wydarzenie roczne w ciągu ostatnich 3 lat 1 – 1 wydarzenie rocznie w ciągu ostatnich 3 lat
SFERA EKONOMICZNA		
Wykorzystanie produktów	Obiekt wykorzystuje lokalne, zrównoważone lub oparte na sprawiedliwym handlu produkty (sprzęt, wyposażenie, środki czystości, produkty spożywcze)	2 – ponad 50% zakupów w obiekcie dokonywana jest u dostawców z województwa 1 – obiekt dokłada starań i ma plan działań w kierunku zwiększenia udziału zaopatrzenia z regionalnych źródeł
Polityka zatrudnienia	Obiekt dąży do wyrównywania szans na rynku pracy kobiet, seniorów, osób z niepełnosprawnościami	1 – polityka kadrowa jest świadomie w tym kierunku kreowana
	Płace na tych samych stanowiskach są takie same dla kobiet i mężczyzn	1 – system wynagrodzeń stosowany w obiekcie zawiera stosowne rozwiązania
	Wykorzystuje się lokalne zasoby kadrowe	1 – większość osób zatrudnionych w obiekcie to mieszkańcy gminy
Wsparcie rozwoju regionu	Obiekt podejmuje działania na rzecz wpisania się w całościową koncepcję rozwoju regionu	2 – obiekt nawiązuje kompleksowo w komunikacji do marki regionu 1 – komunikacja obiektu zawiera elementy nawiązujące do marki regionu
Obniżenie kosztów	Obiekt dzięki redukcji zużycia energii, wody i emisji odpadów redukuje koszty działalności	1 – obiekt jest w stanie wykazać redukcję kosztów działalności w związku z podjętymi działaniami
CZYNNIKI WYKLUCZAJĄCE OCENĘ OBIEKTU JAKO PROZDROWOTNY		
Zagospodarowanie przestrzenne wokół obiektu	W planie zagospodarowania przestrzennego planuje się inwestycję uniemożliwiającą realizację funkcji zdrowotnych w danym miejscu (budowa fabryk, autostrad,	
Lokalizacja obiektu	Centra Miast o wysokim stopniu zatłoczenia ruchem ulicznym, pieszym lub wysokim natężeniu hałasu	
Pozostałe	Wszelkie elementy przestrzeni powodujące logiczną sprzeczność z możliwością określania miejsca jako prozdrowotne.	

Załącznik nr 3: KARTA OCENY ROZWIĄZAŃ PROZDROWOTNYCH

Kryterium	Wskaźniki
SFERA ŚRODOWISKOWA	
Wpływ na jakość powietrza	Rozwiązanie przyczynia się do lepszego monitoringu jakości powietrza
	Rozwiązanie przyczynia się do ulepszenia systemu ostrzegania mieszkańców o złym stanie powietrza
	Rozwiązanie przyczynia się do redukcji zanieczyszczeń w powietrzu
	Rozwiązanie edukuje w zakresie szkodliwego wpływu zanieczyszczania na zdrowie
	Rozwiązanie edukuje w zakresie możliwości każdego obywatela obniżeniem zanieczyszczeń (np. sadzeniem drzew, rozważą z rozpalaniu palenisk)
	Rozwiązanie umożliwia efektywniejsze korzystanie z walorów powietrza (np. moła, ławki nadmorskie)
Poziom Hałasu	Rozwiązanie nie powoduje dodatkowego hałasu
	Rozwiązanie edukuje w zakresie szkodliwego wpływu hałasu na zdrowie
	Rozwiązanie przyczynia się do obniżenia poziomu hałasu
Walory naturalne	Rozwiązanie przyczynia się do lepszego wykorzystania walorów prozdrowotnych jezior lub rzek w okolicy
	Rozwiązanie edukuje w zakresie wiedzy o ochronie wód
	Rozwiązanie przyczynia się do zwiększenia wiedzy dotyczącej prozdrowotnych walorów lasów
Poziom pola elektromagnetycznego	Rozwiązanie przyczynia się do zwiększenia wiedzy dotyczącej skutków działania pola elektromagnetycznego
Zanieczyszczenie światłem	Rozwiązanie przyczynia się do zwiększenia wiedzy dotyczącej zanieczyszczenia światłem
Walory krajobrazu	Rozwiązanie wzbogaca terapeutyczne walory krajobrazu
Gospodarka odpadami	Rozwiązanie przyczynia się do zwiększenia wiedzy dotyczącej segregacji odpadów (a przez to skuteczności)
SFERA SPOŁECZNA	
Styl życia	Rozwiązanie przyczynia się do zwiększenia wiedzy na temat zdrowego odżywiania
Elementy użytkowania przestrzeni	Rozwiązanie zwiększa atrakcyjność występujących tras rowerowych w najbliższym otoczeniu
	Rozwiązanie zwiększa poziom bezpieczeństwa użytkowników terenu
	Rozwiązanie przyczynia się do bardziej ekologicznego oświetlenia miejsca
	Rozwiązanie umożliwia odpoczynek
	Rozwiązanie dotyczy zwiększenia dostępności do punktu poboru pitnej wody - poidelka
	Rozwiązanie zwiększa bezpieczeństwo użytkownika miejsca (np. poprzez modernizację placów zabaw)
	Rozwiązanie daje możliwość przekazywania informacji o zaletach zdrowotnych miejsca
	Rozwiązanie zwiększa potencjał miejsca jako przestrzeni do świadczenia usług prozdrowotnych (np. do oferowania kursów jogi)
	Rozwiązanie zwiększa komfort w trakcie upałów (np. poprzez umiejscowienie fontanny lub kurtyny wodnej)
Dostępność usług zdrowotnych	Rozwiązanie przyczynia się do lepszego informowania w zakresie dostępnych usług zdrowotnych
Ład estetyczny	Rozwiązanie poprawia System Informacji Turystycznej

Dostępność	Rozwiązanie jest dostosowane dla osób wymagających szczególnych potrzeb ruchowych
	Rozwiązanie jest dostosowane dla osób niedowidzących i niewidzących
	Dotarcie do nowego rozwiązania jest możliwe dla osób z niepełnosprawnościami (komentarz: ścieżka zdrowia do której nie można dotrzeć na wózku)
	Rozwiązanie zwiększa dostępność istniejącej infrastruktury prozdrowotnej dla osób z niepełnosprawnościami (np. toalety)
Infrastruktura komplementarnej oferty turystycznej	Rozwiązanie jest spójne z istniejącą ofertą w regionie turystyki kulinarnej opartej o naturalne i regionalne produkty
	Rozwiązanie jest spójne z istniejącą infrastrukturą turystyki aktywnej
SFERA EKONOMICZNA	
Wpływ na zatrudnienie	Rozwiązanie przyczynia się do zwiększenia możliwości zarobkowania w regionie (np. poprzez dodatkowe możliwości działalności gastronomicznej)
	Rozwiązanie daje nowe możliwości zatrudnienia ludności lokalnej
Wpływ na rozwój regionu	Rozwiązanie przyczynia się do zwiększenia atrakcyjności miejsca dla inwestorów
Wpływ na promocję regionu	Rozwiązanie zakłada wsparcie budowy marki regionu zdrowotnego poprzez spójność systemu identyfikacji
DODATKOWE ASPEKTY PROZDROWOTNE	
Zdrowie społeczne	Rozwiązanie aktywizuje aktywność w grupach społecznych
Usługi prozdrowotne	Rozwiązanie zakłada równoległe funkcjonowanie usług wspierających zdrowie w oparciu o infrastrukturę
KRYTERIA OBLIGATORYJNE	
Rozwiązanie bezpośrednio przyczynia się do poprawy funkcjonowania narządów i układów w ciele człowieka	
Rozwiązanie wpisuje się w charakter miejsca	
CECHY WYKLUCZAJĄCE ROZWIĄZANIE	
Rozwiązanie jest przeznaczone wyłącznie dla osób w pełni sprawnych fizycznie (np. siłownie)	
Rozwiązanie zawiera tylko elementy stanowiące przykład rozwiązania komplementarnego do infrastruktury prozdrowotnej	

Załącznik nr 4: Tężnie ogólnodostępne w województwie pomorskim w 2023 r.



Źródło:

Sopot Park <https://mosir.sopot.pl/teznia-solankowa.html>

Sopot, fot. Urząd Miasta Sopot

Sopot, <https://www.sopot.pl/aktualnosc/10796/spacer-szlakiem-nadmorskim-z-okazji-200-lecia-kurortu>

Starogard Gd <https://starogard.pl/turysta/park-miejski-w-starogardzie-gdanskim-107798/>

Kwidzyn_1 <https://kwidzyn.naszemiasto.pl/teznia-w-parku-przy-ul-braterstwa-narodow-juz-dziala-jej/ar/c3-5090699>

Kwidzyn_2

https://www.google.com/maps/contrib/100521841794588119183/photos/@53.7278796,18.943438,3a,75y,90t/data=!3m7!1e2!3m5!1sAF1QipNGmiG3HIZWg0gYBkS17WyrENiDO6RpeUu96_nb!2e10!6shttps:%2F%2Fh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipNGmiG3HIZWg0gYBkS17WyrENiDO6RpeUu96_nb%3Dw365-h273-k-no!7i4624!8i3468!4m3!8m2!3m1!1e1?entry=ttu

Malbork 1 <https://malbork.naszemiasto.pl/teznia-w-malborku-zostala-uruchomiona-nowy-sezon-slonu/ar/c3-9341417>

Malbork 2 <https://tvmalbork.pl/aktualnosci/41426,malbork-w-parku-polnocnym-powstala-druga-teznia-so>

Mikołajek Pomorski <https://www.zawszepomorze.pl/przybywa-tezni-solankowych-na-powislu-kolejna-dziala-w-mikolajkach-pomorskich>

Sztum <https://sztum.naszemiasto.pl/teznia-solankowa-w-sztumie-juz-dziala-solanka-plynie-w/ar/c15-8282938>

Ustka - <https://visit.ustka.pl/ustecka-teznia-solankowa/>

Bibliografia

Literatura

- Bai Y., Zhang Y., Healthy cities initiative in China: Progress, challenges, and the way forward źródło [https://www.thelancet.com/journals/lanwpc/article/PIIS2666-6065\(22\)00154-7/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanwpc/article/PIIS2666-6065(22)00154-7/fulltext), z dnia 12.XII.2023 r.
- Białk A., Die Messung des Innovationsgrades von Dienstleistungen – Erstellung und Überprüfung eines Messmodells am Beispiel des Gesundheitswesens, Verlag Dr. Kovač, Hamburg, 2006
- Białk-Wolf A., Kierunki rozwoju regionów zdrowia wobec nowych wyzwań, <https://turystyka-medyczna.com/kierunki-rozwoju-regionow-zdrowia-wobec-nowych-wyzwan/> z dnia 10.12.2023
- Białk-Wolf A., Pechlaner H., Nordhorn C., Zacher D., Awareness of Health Issues in the Pomeranian Region as Precondition for Developing the Health Region, *Studia Periegetica* nr 2(16), 2016
- Białk-Wolf, A.; Region Zdrowia Fryburg, *Manager Zdrowia* 147, 2016
- Błażejczyk K., Kunert A., Bioklimatyczne Uwarunkowania Rekreacji I Turystyki w Polsce, Polska Akademia Nauk, Instytut Geografii I Przestrzennego Zagospodarowania Im. Stanisława Leszczyckiego, MONOGRAFIE, 13, Warszawa, 2011
- Borys B., Zasoby zdrowotne w psychice człowieka, *Forum Medycyny Rodzinnej*, tom 4, nr 1, 44–52, 2010
- Dąbrowska A., Janoś-Kresło A, Lubowiecki-Vikuk A., Styl życia wellness a zachowania osób starszych na rynku usług prozdrowotnych [w] W. Nowak, K. Szalonka (red.), *Zdrowie i style życia: wyzwania ekonomiczne i społeczne*, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 2019
- De Wit B., Meyer R., *Synteza strategii, PWE*, Warszawa 2007
- Dryglas D., Golba J., Walas B., Drozd I., Stan i możliwości rozwoju gmin. uzdrowiskowych i obszarów ochrony uzdrowiskowej. Dokument powstał w ramach projektu „Ocena potencjału turystycznego i uzdrowiskowego gmin. uzdrowiskowych oraz gmin. posiadających status obszaru ochrony uzdrowiskowej” dla Ministerstwa Rozwoju, Pracy i Technologii, Instytut Turystyki w Krakowie sp. z o.o., Kraków 2021
- Falencka-Jabłońska M., Walory Przyrodnicze Polskich Lasów I Ich Uzdrowiskowo-Turystyczne Wykorzystanie *Inżynieria Ekologiczna* Nr 30, S. 60-69, 2012
- Faracik R, Tężnie w Polsce. Geneza, stan i przyszłość zjawiska, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Wydawnictwo UJ, *Prace Geograficzne*, zeszyt 161, s. 41-59, 2020
- Gardocka-Jalowiec A., Szalonka K., Wybrane aspekty stylu życia w perspektywie odpowiedzialności za zdrowie [w:] W. Nowak, K. Szalonka (red.), *Zdrowie i style życia: wyzwania ekonomiczne i społeczne*, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 2019
- Hadzik A., Tomik R., Usługi prozdrowotne w turystyce uzdrowiskowej jako źródła wartości w ekonomii i kulturze fizycznej. Próba identyfikacji, „*Ekonomiczne Problemy Turystyki*” 2017, nr 2(38), 2017
- Haładaj A., Trzewik J., Pojęcie strategicznych zasobów naturalnych – uwagi krytyczne. *Przegląd Prawa Ochrony Środowiska* [online]. 10 czerwiec, nr 1, s. 27–46, 2014
- Heider R., Kierzek A., Laber W., et al. Klimatoterapia i bogactwa naturalne Kołobrzegu. *Aesth Cosmetol Med.*;11(3), 83-86, 2022
- Hofer Ch., Schendel D.E., *Strategy Formulation: Analytical Concepts*, West Publishing, St. Paul, Minn, 1978
- Holt-Lunstad J., The Major Health Implications of Social Connection, *Current Directions in Psychological Science*, Vol. 30(3), s. 251–259, 2021

Krzymowska-Kostrowicka A., Ocena Przydatności Funkcjonalnej Środowiska Przyrodniczego Okolic Pińczowa dla potrzeb turystyki i rekreacji, Prace i Studia Geograficzne, Tom 27, Warszawa 2000

Krzymowska-Kostrowicka A., Oddziaływanie środowiska przyrodniczego na organizm człowieka, Seria: Zarys geoeologii rekreacji. t. 1, Warszawa Wyd. Akapit-DTP, 1991; Krzymowska Kostrowicka A., Geoeologia turystyki i wypoczynku. Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa 1999

Kwaśniak M., Litwińska M., Talasoterapia, Jako Kuracja Wykorzystująca Dary Morza, https://Pzie.Kwspz.Pl/Wp-Content/Uploads/Kwspz20czasopismo_1_19_Rozdz_10.Pdf

Lalonde M., A New Perspective on the Health of Canadians, Health and Welfare Canada, Ottawa 1974

Matyja R., Miejski grunt 250 lat polskiej gry z nowoczesnością Karakter, Kraków 2021

Micek D., Roźniatowska K., Maźnica Ł., Branżowy bilans kapitału ludzkiego – Raport podsumowujący II edycję badania w sektorze turystyki przeprowadzonego w roku 2022

Mruk H., Odpowiedzialność osobista za zdrowie a długość i jakość życia, [w] W. Nowak, K. Szalonka (red.) Zdrowie i style życia: wyzwania ekonomiczne i społeczne, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 2019

Niezgoda A., Janczak K., Patelak K., Ekspertyza na temat wytycznych w zakresie zrównoważonej turystyki, Zamawiający: Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii, Departament Turystyki, Łódź, 2021

Nowakowska I., Ćwierotka M., Ćwierotka A., Edukacja Zdrowotna Jako Istotny Element Poprawy Systemu Zdrowotnego, Piel Pol., 3(61):415–418, 2016

Ogińska-Bulik N., Juczyński Z. Osobowość, stres a zdrowie. Wydawnictwo Delfin, Warszawa 2008

Roman M., Roman A., Wykorzystanie Dziedzictwa Kulturowego W Działaniach Terapeutycznych Realizowanych W Turystyce Wiejskiej, Zagadnienia Doradztwa Rolniczego Nr 3, S. 72-83, 2019

Rutkiewicz A., Hulewicz M. A., Leśny produkt turystyczny „Leczenie Lasem” – analiza, Studia i Materiały CEPL w Rogowie R. 19. Zeszyt 52 / 3 / 2017

Słopiecka A., Cieślik A., Zachowania Zdrowotne – Wybrane Definicje, Studia Medyczne 24, (4), 77– 81, 2011

Sywula M., Wody lecznicze jako podstawa rozwoju turystyki uzdrowiskowej (Na Przykładzie Uzdrowiska Sopot), Warsztaty z Geografii Turyzmu, T. 9, s. 99-111, 2019

Synoradzki L. i in. , Charakterystyka i zastosowanie bursztynu bałtyckiego w przemyśle farmaceutycznym i kosmetycznym, Przemysł Chemiczny, 91, nr 1, s. 89-94, 2012

Śliwiński R. Zasoby kształtujące konkurencyjność polskich przedsiębiorstw. Gospodarka Narodowa. The Polish Journal of Economics, 255(4), 31-60, 2012

Szamałek K., Bursztyn jako surowiec strategiczny, BIULETYN PAŃSTWOWEGO INSTYTUTU GEOLOGICZNEGO 466: 291–296, 2016

D. Szymańska, Inteligentne miasta, PWN, Warszawa, 2023

Volgger M., Mainil T., Pechlaner H., Mitas O.; Health region development from the perspective of system theory. An empirical cross-regional case study, Social Science & Medicine, 124; 2015

Wojtyniak B., Goryński P., Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, Warszawa 2022

Wojnarowska B., (red.), Edukacja zdrowotna, PWN, Warszawa 2017

Woźniak Z., W Stronę Zdrowia Społeczności - Socjologiczny Kontekst Nowej Polityki Zdrowotnej, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny I Socjologiczny Rok Lxvi - Zeszyt 1, s. 161-187, 2004

Raporty i akty prawne

Charakterystyka przyjazdów cudzoziemców do Polski w 2019 roku, Ministerstwo Rozwoju, maj 2020

Droga Do Zdrowego Powietrza - Raport Polskie Towarzystwo Programów Zdrowotnych, Gdańsk, 2019 r., <https://www.ptpz.pl/wp-content/uploads/2020/05/Droga-do-zdrowego-powietrza-Raport-PTPZ.pdf>

Dyrektywa Komisji (UE) 2020/367 z dnia 4 marca 2020 r. zmieniająca załącznik III do dyrektywy 2002/49/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do ustalenia metod oceny szkodliwych skutków hałasu w środowisku

Dz. U. z 2022 r. poz. 2556, 2687, z 2023 r. poz. 877, 1506, 1688, 1719, 1762, 1890, 1963, poz. 2029.

Działalność lecznicza zakładów lecznictwa uzdrowiskowego i stacjonarnych zakładów rehabilitacji leczniczej w 2022 r., Główny Urząd Statystyczny, Informacje sygnałowe, 30.05.2023 r.

DZIAŁANIA ORGANÓW ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ W ZAKRESIE OCHRONY PRZED PROMIENIOWANIEM ELEKTROMAGNETYCZNYM POCHODZĄCYM OD URZĄDZEŃ TELEFONII KOMÓRKOWEJ, NIK, 2018 r. (<https://www.nik.gov.pl/kontrole/P/17/082/>). Więcej na ten temat tutaj: <https://www.teraz-srodowisko.pl/aktualnosci/poziom-dopuszczalne-natezenie-PEM-8549.html>

Horx, M., Zukunftsreport 2023, Zukunftsinstitut GmbH, 2023; <https://www.zukunftsinstitut.de/dossier/megatrend-gesundheit/>

OCENA ATRAKCYJNOŚCI PRZESTRZENI PUBLICZNYCH, S t u d i u m o g ó l n o m i e j s k i c h p r z e s t r z e n i p u b l i c z n y c h – w a r s z t a t y 2 0 1 4, Biuro Rozwoju Gdańska, <https://www.brg.gda.pl/inne-opracowania-urbanistyczne/68-przestrzenie-publiczne/62-sopp-studium-ogolnomiejskich-przestrzeni-publicznych>

Ocena jakości powietrza w strefach w Polsce za rok 2022, Zbiórca raport krajowy z rocznej oceny jakości powietrza w strefach wykonanej przez GIOŚ według zasad określonych w art. 89 ustawy-Prawo ochrony środowiska, GIOŚ, Warszawa 2023

Polska w liczbach, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 2023

Profilaktyka Zdrowotna W Systemie Ochrony Zdrowia, NIK, 2016

Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie edukacji i kapitału społecznego, Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego, 2021 r.

Raport z monitoringu hałasu w województwie pomorskim w roku 2021, GIOŚ, Gdańsk 2021

Regionalny Program Strategiczny w zakresie gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego – dokument strategiczny samorządu województwa pomorskiego

Rocznik Statystyczny Leśnictwa, GUS, Warszawa, Białystok 2023

Rocznik Statystyczny Województwa Pomorskiego, US w Gdańsku, Gdańsk 2022 r., Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie edukacji i kapitału społecznego, Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego, 2021

Stan sektora szpitali prywatnych w Polsce, Edycja VIII, OSSP, 2023

Stan obecny i potencjał rozwoju turystyki medycznej w woj. pomorskim, PROT, Gdańsk 2019

Turystyka w 2022 r. GUS, Warszawa, Rzeszów 2023

Wellness-Hotel nach Richtlinien des Hotelverbands Deutschland (IHA) und des Deutschen Hotel- und Gaststättenverbandes (DEHOGA Bundesverband), https://monami.hs-mittweida.de/frontdoor/deliver/index/docId/3794/file/Anlage_2_IHA_Kriterien_Wellnesshotellerie_Bachelorarbeit_Nina_Grieb.pdf, z dnia 30.11.2023 r.

WHO European Healthy Cities Network, How to develop and sustain healthy cities in 20 steps, WHO 2022

Województwo Pomorskie w liczbach 2023, Urząd Statystyczny w Gdańsku, Gdańsk 2023

Zanieczyszczenie światłem w Polsce, Raport 2023, Light Pollution Think Tank, Centrum Badań Kosmicznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2023

Strony internetowe

<https://airly.org/pl/najbardziej-zanieczyszczone-turystyczne-destynacje-europy-jak-wypadly-polskie-miasta/>

<https://aleksandrowkujawski.naszemiasto.pl/teznie-przy-sanatorium-w-stegnie-wzorowane-byly-na/ar/c7-8922065>

<https://cowboykid.pl/publiczne-place-zabaw/instrumenty-muzyczne>

<http://en.lecityhn.com/index.html>
<http://en.yilinglife.com>
<https://dhcc.ae/>
<https://polskialarmsmogowy.pl/jak-wygrac-ze-smogiem/dobre-praktyki-przyklady/>
<https://sjp.pwn.pl/sjp/zasob;2544125.html>
<https://sumba.eu/pl/article/ciche-obszary-w-altonie>
https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_125_18.PDF
<https://www.gdansk.pl/budzet-obywatelski/Wszystkie-zwycieskie-projekty,a,216302>
<https://www.gov.pl/web/gios/monitoring-halasu>
<https://www.gov.pl/web/gios/portal-jakosc-powietrza>
<https://www.haloterapia.info/analizy-medyczne/>
<https://www.lappset.com/en-GB/reference/senior-park-finland>
<https://www.radiokrakow.pl/aktualnosci/nowy-sacz/nowe-atrakcje-w-muszynie-dzialaja-jak-magnes-na-inwestorow/>
<https://rpwdl.ezdrowie.gov.pl/?AspxAutoDetectCookieSupport=1>
<https://turystyka.gov.pl/cwoh>
(<https://torun.wyborcza.pl/torun/7,48723,29250761,ekspert-ostzega-teznie-ktore-moga-szkodzic-zdrowiu.html>)
<https://inwestycjewkurortach.pl/aktualnosci,muszyna-nowe-inwestycje-planowane-pkl-szczawnik>
<https://stories.hilton.com/2024trends-sleep>
<https://www.uniklinik-freiburg.de/presse/pressemitteilungen/detailansicht/3919-universitaetsklinikum-freiburg-gehoert-zu-den-fuenf-besten-kliniken-in-deutschland.html>
<https://www.zawszepamorze.pl/kaszuby-leza-na-olbrzymich-zlozach-soli-budowa-kopalni-jest-kwestia-czasu>
<https://www.zukunftsinstitut.de/dossier/megatrend-gesundheit/>

Spis rysunków

Rysunek 1: Relacje między Modelem Lalonde’a i zasobami prozdrowotnymi – s. 12
Rysunek 2: Pawilon zdrowia w Lidzbarku Warmińskim – s. 36
Rysunek 3: Park zdrowia (przykład parku sensorycznego) – s. 37
Rysunek 4: Przykładowa wizualizacja parku zdrowia I – s. 38
Rysunek 5: Przykładowa wizualizacja parku zdrowia II – s. 39
Rysunek 6: Schemat elementów parku rehabilitacyjnego – s. 40
Rysunek 7: Zdjęcie z parku w Finlandii – s. 40
Rysunek 8: Ogród leczniczy – s. 42
Rysunek 9: Schemat równoważni – s. 43
Rysunek 10: Schemat urządzenia do ćwiczenia równowagi: beczka na sprężynach – s. 43
Rysunek 11: Przykład tężni w Sopocie – s. 45
Rysunek 12: Grzybek inhalacyjny w Parku Południowym (fot. Fotobank.PL/UMS) – s. 48
Rysunek 13: Przykładowa tężnia solna w Warszawie – s. 49

- Rysunek 14: Przykładowa tężnia solna w Warszawie – s. 50
- Rysunek 15: Przykład sauny pływającej – s. 52
- Rysunek 16: Przykład sauny beczkowej – s. 52
- Rysunek 17: Przykład „bosej ścieżki” z Trentino – s. 54
- Rysunek 18: Stały element ścieżki wraz z uchwytem (zdjęcie poglądowe z uwagi na dotychczasowy brak realizacji pomysłu w rzeczywistości) – s. 56
- Rysunek 19: Przykład wykorzystania jednego z elementów ścieżki w pomieszczeniu - s. 56
- Rysunek 20: Element wyposażenia ścieżki rehabilitacyjnej – s. 57
- Rysunek 21: Przykładowy zielnik – s. 58
- Rysunek 22: Tablica ledową z elementem edukacyjnym – s. 59
- Rysunek 23: Rozwiązanie typu „komfortka” w Poznaniu na dworcu kolejowym – s. 61
- Rysunek 24: Zarys toalety typu „komfortka” wraz z podnośnikiem – s. 61
- Rysunek 25: Ławeczka widokowa w Sopotcie – s. 62
- Rysunek 26: Drewniana przebieralnia – s. 63
- Rysunek 27: Przykład „woonerfu” w Sopotcie – s. 79
- Rysunek 28: Ogród sensoryczny w Muszynie – s. 80

Wykaz skrótów

- AGH – Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie
- AOS – Ambulatoryjna Opieka Specjalistyczna
- AP – Akademia Pomorska w Słupsku
- DHCC – Dubai Healthcare City – Dubaj Miasto Zdrowia
- FH – Fachhochschule (Wyższa Szkoła Nauk Stosowanych)
- GUS – Główny Urząd Statystyczny
- IT – Informacja Turystyczna
- KPO – Krajowy Plan Odbudowy
- NGO – (non-governmental organization) – organizacje pozarządowe
- NIK – Najwyższa Izba Kontroli
- OSSP – Ogólnopolskie Stowarzyszenie Szpitali Prywatnych
- PM – (Particulate Matter) określenie stopnia zanieczyszczenia, pyły zawieszone
- POŚ – Prawo Ochrony Środowiska
- POZ – Podstawowa Opieka Zdrowotna
- PSU – Pomorska Strefa Uzdrowiskowa
- RPLWD – Rejestr Podmiotów Leczniczych Wykonujących Działalność Gospodarczą
- SGURP - Stowarzyszeniem Gmin. Uzdrowiskowych RP
- WHO - (World Health Organization) Światowa Organizacja Zdrowia